

IFJÚSÁG2004

Gyorsjelentés

2005

Szerkesztette:
Bauer Béla, Szabó Andrea

A Gyorsjelentés elkészítésében közreműködtek:

Bauer Béla
Berényi Eszter
Dankó Adrienn
Gábor Kálmán
Gaszó Ferenc
Kovács Szilvia
Laki László
Máder Miklós Péter
Molnár Szilárd
Molnár Zsuzsanna
Nagy Ádám
Nemeskéri István
Pillók Péter
Rosta Gergely
Ságvári Bence
Szabó Andrea
Tibori Tímea

© Bauer Béla, Berényi Eszter, Dankó Adrienn, Gábor Kálmán, Gaszó Ferenc,
Kovács Szilvia, Laki László, Máder Miklós Péter, Molnár Szilárd, Molnár
Zsuzsanna, Nagy Ádám, Nemeskéri István, Pillók Péter, Rosta Gergely, Ságvári
Bence, Szabó Andrea, Tibori Tímea

© Bauer Béla, Szabó Andrea editors, 2005

© Mobilitás Ifjúságkutató Iroda publisher, 2005

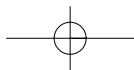
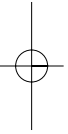
A kutatás megrendelői:

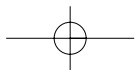
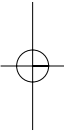
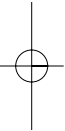
Miniszterelnöki Hivatal
Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium

Felelős kiadó:

Mobilitás Ifjúságkutató Iroda
(A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet jogutódja)
igazgatója

ISBN 963 2172 01 9

Tartalomjegyzék

Bevezetés	7
A kutatás célja	10
Az egyes témakörök felépítése	10
A kutatás megrendelői	11
Közreműködő intézmények	11
Az ifjúság2004 projekt vezető kutatói	11
Közreműködő kutatók	12
Közreműködő munkatársak	12
A kutatás ütemezése	12
Az Ifjúság2004 kutatás mintájának leírása	13
Demográfia és családi viszonyok	18
Családi állapot	18
Gyermekvállalás	22
Oktatási helyzetkép	24
Az iskolázás expanziója	24
Iskolázási egyenlőtlenségek	26
Gazdasági aktivitás	29
Munkavállalás	29
Munkanélküliség	32
Anyagi, vagyoni, jövedelmi és lakáshelyzet	36
Fiatalok – egységes csoport?	36
Családi állás, önállóak és eltartottak	36
Jövedelmi viszonyok	38
Vagyoni helyzet	39
Lakáshelyzet	41
Az anyagi helyzet szubjektív megítélése	44
Üdülés	47

Az információs társadalom	49
Számítógép-használat és -ellátottság	50
Internet-ellátottság és -használat	52
A 15–29 éves korosztály életmódjának néhány jellemző vonása	55
Sportolási szokások	55
Dohányzás	58
Alkoholfogyasztás	59
Drogkipróbálás, droghasználat	62
Szubjektív egészségi állapot	64
Objektív egészségi állapot	65
A szexualitás néhány jellemzője	66
Életesemények	68
Kulturális fogyasztás	71
Olvasási szokások	71
A kulturális fogyasztás színterei	72
A szabadidő eltöltése	75
A fiatalok értékvilága, társadalmi közérzete	81
Értékek világa	81
A család szerepe az értékvilág kialakulásában	81
Egyes életelvek, értékek fontossága	82
Társadalmi közérzet	86
Személyes tervek, elképzelések	90
Politikai érdeklődés és vélemény	92
Politikai aktivitás	95
Vallásosság	98
Fogyatékos emberekkel kapcsolatos közgondolkodás, előítéletek	103
Fogyatékosokkal kapcsolatos attitűdök	103
A fogyatékosok életvilágának megítélése	105
Az ifjúság legégetőbb problémája	108
Záró megjegyzések	110
Ábrák és táblázatok jegyzéke	111

BEVEZETÉS

A magyar társadalom a rendszerváltás folyamatában él, immár másfél évtizede. E folyamat minden eleme hatással van közgondolkodásunkra, mivel ezek a hatások tartalmukban, formájukban átértelmezik a formálódó polgári demokrácia viszonyrendszerét. Az általunk adott pillanatkép az elmúlt 15 év folyamataiba, a mögöttünk lévő négy esztendő változásaiba kíván betekintést nyújtani, különös tekintettel az ifjúság helyzetének, véleménystruktúráinak átalakulására.

Az Ifjúság2004 vizsgálat immár a második olyan kísérlet – a rendszerváltás folyamatának kezdete óta –, amely megpróbálja a társadalomtudomány, a szociológia eszközeivel leírni azokat a társadalmi, gazdasági átalakulásoknak (is) köszönhető változásokat és jellegzetességeket, amelyek a generációs újratermelődés folyamataiban végbemennek.

A megismételt ifjúságkutatás egyik célja annak rögzítése, hogy az előző felvételhez képest mennyiben, milyen módon változtak az ifjúsági korosztályok iskoláztatását, elhelyezkedését, karrierjét, önállósodását és boldogulási esélyeit befolyásoló társadalmi tényezők, továbbá, hogy ezek a hatások hogyan tükröződnek a fiatalok életmódjában, szabadidős tevékenységében, kulturális fogyasztásában.

Az elmúlt időszak ifjúságszociológiai kutatásai jelzik, hogy meghosszabbodott az ifjúsági korszak. A fiatalok egyre több időt töltenek oktatási intézményekben. A '80-as, de még a '90-es évek elejének adatai is azt mutatták, hogy a szakmunkások és a rutin szellemi tevékenységet végzők (főleg a gimnáziumi érettségivel rendelkezők) esetében az iskola befejezése, a munkavállalás, a családalapítás, valamint a gyermekvállalás ideje szorosan kapcsolódott egymáshoz. A munkába állás után – végzettségtől függetlenül – általában megházasodtak a fiatalok, és az azt követő két éven belül az első gyermek is megszületett. Ma azonban a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők harmada 18, további harmada 19 évesen vagy idősebb korban lép ki a munkaerőpiacra.

A diplomát nem igénylő szellemi munkát végzőknél hasonló tendenciák írhatók le. Míg korábban – akár 5-7 évvel ezelőtt is – az érettségi ideje határozta meg a munkavállalást, addig 2000-ben már az érintettek több mint kétötöde 20 évesen vagy azt követően lépett ki először a munkaerőpiacra.¹ 2004-ben teljesen hasonló tendenciák írhatók le.

¹ Ifjúság2000 Gyorsjelentés.

Kérdésként vehető fel, hogy a munkába állás kitolódása együtt jár-e a társadalomba való beilleszkedés, a hagyományok, a normák elfogadásának kitolódásával. Az ifjúsági korszak meghosszabbodásának következményeit jelzi, hogy bár a fiatalok többsége szeretne gyermeket vállalni, az első gyermek vállalása az utóbbi 10 évben évekkel későbbre tolódott. Ennek részben az az oka, hogy a férfiak és a nők tartós párkapcsolatban való elköteleződése szintén – az oktatási rendszerben eltöltött időszak megnövekedésével – a 20-as éveik második felére húzódik. Míg 1990-ben a teljes lakosság 20,3 százaléka volt nőtlen, illetve hajadon, addig 2001-ben 27,1, 2002-ben 28 százaléka. Az Ifjúság2004 adatai a 15–29 évesekre vonatkozóan azt mutatják, hogy ez az arány tovább nőtt.

Bár kétségtelen, hogy a rendszerváltozás utáni időszak a tartós kapcsolatok új formáját, az együttélést véglegesen szentesítette, az Ifjúság2000 kutatás rámutatott, hogy a gyermekvállalás még 2000-ben is a házasságkötéssel kapcsolódott össze, s ez a hagyomány az elmúlt időszakban lényegesen nem változott meg. Az adatok azt jelzik, hogy a fiatalok házasságkötésére akkor kerül sor, amikor az első gyermeket vállalják. A kitolódó ifjúsági korszak új szerepformákat hoz létre, ilyen a szingli vagy éppen a pre-szingli állapot, amely bizonyos csoportok számára sajátos kulturális és fogyasztási helyzetet teremt.

A fiatalok élettervezéséből jól kitapintható a korosztály tagjai szülői háztól való függőségének, illetve függetlenedésnek új dinamikája. Ez annak következtében áll elő, hogy a fiatalok önállósodásával párhuzamosan növekszik az az idő, amelyet szüleikkel együtt élve töltenek. A szülői háztól való elköltözés leginkább a házasság vagy az együttélés időpontjával esik egybe, és kevésbé kapcsolódik a tanulmányok befejezésének vagy a munkába állásnak a tervezett időpontjához.

A '90-es évek ifjúságszociológiai tanulmányai nagy reményeket fűztek a képzettségi szint emelkedéséhez, azt az illúziót hordozva, hogy a felsőoktatás kapui a társadalmi hierarchia alsó részén elhelyezkedő rétegek (így például a községekben élő, alacsony iskolázottságú családok gyermekei) számára is megnyílnak. Egy 2002-ben, a felsőoktatásba bekerült hallgatók körében készített vizsgálat² azt jelzi, hogy a remények túlzottaknak bizonyultak. A felsőoktatás a középfokú és a felsőfokú végzettségű szülők gyermekei számára jelenthet bizonyos esélyeket. A társadalom jóval szélesebb rétegei számára a felsőoktatás továbbra is csak a felemelkedés *elméleti lehetőségét* hordozza.

A 2000. évben a leginkább iskolázott családi, társadalmi környezethez tartozó fiatalok látszottak a felsőoktatási expanzió egyértelmű haszonélvezőinek. Az utóbbi négy esztendőben viszont elsősorban a középiskolai végzettséggel rendelkező apák gyermekeinek felsőfokú továbbtanulási esélyei javultak. Az egyetemi és főiskolai hallgatók körében egyaránt számottevően növekedett az érettségizett szülők gyermekeinek aránya. Úgy tűnik tehát, hogy a felsőfokú továbbtanulás szempontjából immár az apa középiskolai végzettsége tekinthető cezúrának. Az ennél alacsonyabb végzettségű családi, társadalmi környezethez tartozó fiatalok

2 Gábor Kálmán – Kabai Imre: Első évfolyamos hallgatók vizsgálata, 2002. (Kézirat.)

két csoportját (tehát a szakmunkás és a legfeljebb általános iskolai végzettségű apák gyermekeit) pedig a további expanzió sem hozta kedvező helyzetbe. Sőt, a legkedvezőtlenebb családi, társadalmi környezethez tartozók felsőfokú továbbtanulásának esélyei korábbinál is kedvezőtlenebbnek mutatkoznak. Az eltérő társadalmi háttérből fakadó iskolázási esélyegyenlőtlenségek tehát változatlan intenzitással befolyásolják a fiatal nemzedék tudásszerzésének lehetőségeit.

A kulturális tevékenységek közötti válogatás, azok mélysége, intenzitása meg sem közelíti azt a mértéket, mint amire az elmúlt években készített kultúrszociológiai vizsgálatok utaltak. Az a néhány, szabadidőben végzett – de akkor kevésbé tudatosnak, mint inkább ötletszerűnek tűnő választáson alapuló – elfoglaltság, amiről a fiatalok beszámolnak, jórészt egyéni aktivitást, elhatározást tükröz. A társaság, a közösség hiányzik; másképpen megközelítve: csak itt-ott merül fel ennek igénye, szinte eltűnt az igényes társas cselekvés iránti vágy a fiatalok kulturális tevékenységéből.

Az egzisztenciális biztonságot jelentő értékek (békés világ, gazdagság, társadalmi rend) a korábbihoz képest az értékek sorrendjében hátrébb szorultak, míg más, transzcendens(ebb) elvek, értékek (kreativitás, a tradíciók tisztelete, a szépség világa) a többihez képest fontosabbakká váltak az elmúlt néhány évben a fiatalok életében. A materiális elvek relatíve háttérbe (de legalábbis hátrébb) kerülését minden bizonnyal az ország gazdasági helyzetének (további) javulásával és társadalmi stabilitásának (további) növekedésével magyarázhatjuk. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a személyes élet és az önkitaljesítés szempontjából fontosabb, a hétköznapi cselekvést közvetlenebbül befolyásoló elvek, értékek kerültek előtérbe.

Úgy gondoljuk, hogy az elmondottak önmagukban is indokolják egy olyan kutatás folytatását, lebonyolítását, amely megkísérli feltérképezni az ifjúság helyzetében bekövetkezett változásokat és folyamatokat. Így a 2004. év legfontosabb kutatási feladata az úgynevezett Ifjúság2004 című nagymintás vizsgálat lebonyolítása volt. A kutatási programot az ICSSZEM és a MeH finanszírozta.

Az „Ifjúság2000” kutatást követő „Ifjúság2004” kutatás kellő alapinformációt jelenthet ahhoz, hogy – követve az Európai Unió számos országának példáját – hazánkban is rendszeressé váljon egy, a kormányzat által is támogatott átfogó ifjúságkutatás.

A kutatás alapvető céljai között szerepel, hogy a vizsgálat adatai – az Ifjúság2000, valamint a MOZAIK 2001 kutatáshoz hasonlóan – minden érdeklődő számára elérhetőek és használhatóak legyenek. Így az eredmények, az adatok a feldolgozást követően nyilvánossá válnak.

A Gyorsjelentés, a műfaj sajátosságából adódóan azt a célt szolgálja, hogy a tanulmányok elkészülte előtt betekintést adjunk a vizsgálat alapadataiba, azok mélyebb értelmezésére, az összefüggések feltárására és magyarázatára – itt és most – nem vállalkozunk. A Gyorsjelentés tehát nem más, mint a vizsgálat alapadatainak felületi megközelítése.

A KUTATÁS CÉLJA

A kutatás célja, hogy

- a magyarországi fiatalok anyagi és kulturális erőforrásairól, életmódjáról és értékrendszeréről horizontálisan és vertikálisan is képet kapjunk;
- hazánk statisztikai-gazdasági régióiról, a vizsgált dimenziók mentén, összehasonlító adatokkal rendelkezünk mind a korábbi magyarországi kutatások, mind az Európai Unió vonatkozásában;
- Magyarország polgárai, döntéshozói, szervezetei, kutatóműhelyei számára összehasonlító adatokkal szolgáljunk;
- mind módszertani (empirikus szociológia), mind tartalmi (vizsgált dimenziók) szempontból lehetőséget adjunk a későbbi összehasonlításokra, illetve a helyi, megyei, regionális kutatásokra, gyakorlati használatban való alkalmazásokra (pl.: ifjúsági koncepciók kidolgozására).

AZ EGYES TÉMAKÖRÖK FELEPÍTÉSE

1. *Társadalmi mobilitás*
a család kulturális tőkéje, a szülők iskolai végzettsége, foglalkozása;
2. *Iskolai életút*
iskolai végzettség, jelenlegi iskolai helyzet, továbbtanulási tervek;
3. *Egyszintenciális helyzet*
tartós fogyasztási eszközök, jövedelem, gazdálkodás;
4. *Családi helyzet*
az együttélés típusai, párkapcsolatok, elköltözés;
5. *Munkaerő-piaci jellemzők*
első munkába állás, jelenlegi és korábbi munkahelyek, munkavállalási tervek;
6. *Társadalmi közérzet, közéleti attitűdök**
társadalmi problémák, intézmények megítélése, politikához való viszony és attitűdök, szervezeti aktivitás;
7. *Értékrend**
általános értékrend, a szülői értékrendhez való viszony;
8. *Vallásosság*
vallásosság, felekezeti hovatartozás;
9. *Kulturális fogyasztás**
szabadidő, médiafogyasztás, kulturálódási, művelődési szokások;
10. *Egészség, életmód, szexualitás**
egészségi állapot, életmód jellemzői, szexuális szokások, fogamzásgátlás, dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás;

* Részben 4000-es minta.

11. *Fogyatékoság***
a fogyatékosok megítélése, társadalmi elfogadottsága;
12. *Sporthoz való viszony**
sportolási szokások, sportágak elismertsége, nézettsége;
13. *Informatikai ismeretek**
informatikai ismeretek, számítógép-használati szokások.

A KUTATÁS MEGRENDELŐI

Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium
Miniszterelnöki Hivatal

KÖZREMŰKÖDŐ INTÉZMÉNYEK

Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda (a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet jogutódja),
a kutatás koordinátora;
ENETEN Kft;
Felsőoktatási Kutatóintézet – Professzorok Háza;
Információs Társadalom- és Trendkutató Központ (ITTK);
MTA Politikatudományi Intézet;
MTA Szociológiai Intézet;
Századvég Politikai Elemzések Központja;
Szonda Ipsos Média-, Vélemény- és Piackutató Intézet.

AZ IFJÚSÁG2004 PROJEKT VEZETŐ KUTATÓI

Bauer Béla szociológus, a kutatás vezetője
Gábor Kálmán szociológus
Gaszó Ferenc szociológus
Laki László szociológus
Máder Miklós Péter szociológus
Molnár Zsuzsanna szociológus
Nemeskéri István matematikus
Pillók Péter szociológus
Szabó Andrea szociológus

** 4000-es minta.

* Részben 4000-es minta.

KÖZREMŰKÖDŐ KUTATÓK

Kéki Nóra szociológus
Kiss Paszkál szociálpszichológus
Molnár Szilárd szociológus
Nagy Ádám társadalomkutató
Rosta Gergely szociológus
Tibori Timea szociológus
Vándor Andrea szociológus
Závecz Tibor szociológus
Z. Karvalics László történész

KÖZREMŰKÖDŐ MUNKATÁRSAK

Berényi Eszter
Dankó Adrienn
Kádár Péter
Kovács Szilvia
Niederfiringer Veronika
Petri Gábor
Ságvári Bence
Szabó László

A KUTATÁS ÜTEMEZÉSE

Minta kialakítása:	2004. május 20.
Kérdőív elkészítése:	2004. június 30.
Kérdőív kipróbálása:	2004. augusztus 15.
Az adatfelvétel kezdete:	2004. augusztus 23.
Az adatfelvétel befejezése:	2004. október 30.
Adatrögzítés és alapfájl:	2004. november 7.
Gyorsjelentés:	2005. április 25.
Kutatási záró beszámoló, tanulmánykötet:	2005. december 30.

AZ IFJÚSÁG2004 KUTATÁS MINTÁJÁNAK LEÍRÁSA

Az Ifjúság2004 kutatáshoz egy **8000 fős** (két 4000 fős) országos, a 15–29 éves korosztályt reprezentáló mintát készítettünk. Így a vizsgálat a négy évvel ezelőtti Ifjúság2000 kutatással összehasonlítható, hiszen akkor is 8000 15–29 éves korú fiatal kerestünk meg az országosan reprezentatív minta alapján.

A mintának területileg, településtípusonként, korcsoportok és nemek szerint kellett tükröznie a vizsgált népességet.

A minta készítéséhez felhasználtuk a BM Központi Nyilvántartó és Választási Hivatal 2004. január 1-jén érvényes adatállományát, amely településenként tartalmazza az adott korosztály – érvényes lakóhellyel rendelkező lakosság – létszámát férfiakra és nőkre vonatkozóan, évenkénti bontásban. Ehhez az adatállományhoz rendeltük hozzá a 2001. évi népszámláláskor alapul vett statisztikai kistérségeket, megyéket és régiókat. Ezen adatok alapján tudtuk megállapítani a fiatalok területi megoszlását.

A 15–29 éves korosztályt 3 **korcsoportba** soroltuk. A 15–19 éves korcsoport az 1985–1989 években, a 20–24 éves korcsoport az 1980–1984 években, a 25–29 éves korcsoport az 1975–1979 években születetteket jelenti.

Mivel a 18 éven aluliak megkérdezéséhez szülői hozzájárulás szükséges, az adatfelvételhez a legfiatalabb korcsoportot két újabb csoportra osztottuk. Ezt a két korcsoportot az adatbázisban ismét egyesítettük, és a statisztikai egyezségeket az eredeti 3 korcsoport szerint vizsgáltuk.

A települések besorolása a következő 4 **településtípus** szerint történt: Budapest, megyeszékhely, város, község.

Mivel a kutatást régiók szerinti elemzésre is szeretnénk felhasználni, különös hangsúlyt fektettünk arra, hogy Magyarország 7 **régiója** (1. Közép-Magyarország, 2. Közép-Dunántúl, 3. Nyugat-Dunántúl, 4. Dél-Dunántúl, 5. Észak-Magyarország, 6. Észak-Alföld, 7. Dél-Alföld) szerint is reprezentatív legyen az adatfelvétel.

A mintavételt úgy terveztük meg, hogy korlátozott mértékben – az elemszámok figyelembevételével – megyei szintű elemzéseket is lehessen végezni. Ennek érdekében a rétegződési szempontot a megyei bontásnál részletesebbre választottuk, és a területi mintavételi tervezési alapegységnek a statisztikai kistérséget tekintettük.

Mivel a minta kialakítása során a KSH demográfiai adataira támaszkodtunk, a kutatás során a 2001-es népszámláláskor alkalmazott 150 statisztikai kistérséggel számoltunk, Budapesttel együtt (149 kistérség és Budapest 23 kerülete).

A fenti adatállományból elkészítettünk egy olyan 4 dimenziós táblát, amelynek celláiba kistérség, településtípus, korcsoport és nemek szerint Magyarország teljes, megfelelő korú lakosságát besoroltuk. Tehát a minta tervezésénél a kiindulási alap egy olyan 4 dimenziós tábla, ami kistérség, településtípus, korcsoport és nem szerint írja le a fiatalok együttes eloszlását. Ebből a $[(149*3) + 23]*3*2$ -es méretű táblázatból kiindulva kellett eljutni egy olyan mintához, amelynél a cellák összelemszáma 8000, és természetesen az egyes cellákban egész számok vannak, a kistérségek képviselőite biztosított és a települések száma nem több, mint 350.

Előállítottunk egy olyan mintaleíró táblázatot, ami összesen 8000 fős (Budapest 1224 fő, vidéken 6776 fő), és tartalmazza, hogy melyik kistérség (illetve kerület) milyen típusú településen milyen korcsoportú és nemű fiatalot kell megkérdezni.

A települések kiválasztása kistérségenként történt. Ügyeltünk arra, hogy minden kistérségből kerüljön település a mintába. Egy kistérségen belül településtípusonként 0–1–2 (48 esetben 3–4) települést jelöltünk ki, és onnan választottunk annyit fiatalot, hogy a területi arány megfelelő maradjon. Azonos településtípusból akkor választottunk többet, ha abban a kistérségben, abból a településtípusból sok fiatalot kellett vizsgálni, de a minta változatosság tétele miatt nem akartuk mindet ugyanazon az egy településen megkérdezni. Az egy településen megkérdezendők minimális száma 4 fő volt. Az egészen kis lélekszámú települések kiválasztását korlátozta, ha a településen nem volt a pótcímekkel együtt legalább 16 fiatal lakos. A fenti korlátok mellett a kiválasztás véletlenszerűen történt.

Ellenőrző táblával biztosítottuk, hogy a minta eloszlása **nemenként, korcsoportonként, településtípusonként, megyénként** az országos arányoknak megfelelő legyen.

Végül összesen 324 települést választottunk ki (323 település és Budapest 23 kerülete). Így alakult ki egy olyan a táblázat, amelynek soraiban egy-egy mintába került település szerepelt, felsorolva, hogy onnan hány megfelelő korcsoportba tartozó férfit és nőt kell megkérdezni.

Egy ilyen típusú vizsgálatnál számítani kell arra, hogy a címlistában szereplő személyek közül nem mindenki sikerül a kérdőívet kitölteni, ezért az eredeti címek mellé szigorú szabályok szerint használandó háromszoros pótcímelistát biztosítottunk, azaz minden főcímhez 3 pótcímet rendeltünk.

A címlistához a címeket 3 korcsoportra bontva nemenként külön kértük. A települések mellett megjelölve szerepelt, hogy ott hány adott korú és nemű fiatalot kell megkérdezni. A név- és címlistát a BM Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatalától kaptuk meg. Az összesen 32000 címet 24 különálló adatállomány tartalmazta.

A minta elkészítésénél az elméleti megfontolásokon túl olyan praktikus szempontokat is figyelembe kellett venni, amelyek segítettek az adatfelvétel racionális

megszervezésében. Ennek érdekében úgy alakítottuk ki a mintát, hogy egy településről legalább 4 főt kelljen megkérdezni. A kisebb településeknél ez egy-egy kistérségen belüli torzulásokat eredményezett, amelyet az adott településtípus vonatkozásában megyénként korrigáltunk.

Ugyanilyen torzulások keletkeztek abból is, hogy például az elméletileg kiszámított 3,4 férfi helyett az adott településen 3 vagy 4 férfit kérdeztünk meg. Ezeket a torzulásokat is megyei szinten korrigáltuk. A megyei szinten még mindig megmaradó eltéréseket régiószinten minden esetben sikerült pontosan helyreállítani.

A kutatócsoport úgy döntött, hogy az Ifjúság2004 kutatás mintáját két 4000 fős mintára bontva, a két almintán egymástól részben különböző kérdőívet kérdeznek le. Ennek a döntésnek a legfőbb oka az volt, hogy néhány fontosnak ítélt áltéma elemzéséhez elegendő a 4000 fős országos minta, és így lehetőség nyílt arra, hogy a kérdőív eredetileg tervezett kérdezési idejének túllépése nélkül több témát tartalmazhasson a vizsgálat.

A 4000-es mintán vizsgált kérdéscsoportok a következők voltak:

- drogfogyasztás,
- fogyasztóskhoz való viszony,
- szexualitás,
- politikai témájú kérdések,
- értékrendre vonatkozó kérdések,
- az információs társadalomra vonatkozó kérdések.

Így az eredeti 8000-es mintát két *független* 4000-es almintára kellett bontani.

Ezt a szétbontást a területi és településtípus szerinti arányok megtartása mellett véletlenszerű kiválasztással készítettük el.

Az alminták elkészítésénél is figyelembe kellett venni, hogy egy almintában egy településről legalább 4 főt kérdezzünk meg, ezért a legkisebb települések esetében ezt úgy tudtuk megoldani, hogy az egyik település az egyik, a másik település a másik mintába került. A két különböző 4000 fős almintába az egyes kistérségekben településtípusonként ugyanannyi eset került. 276 település megegyezett a két almintában, 24–24 település pedig vagy csak az egyik, vagy csak a másik almintában szerepelt.

A minta kettébontásából, a véletlen kiválasztásból eredő torzulásokat nem korrigáltuk automatikusan, csak ellenőriztük, hogy nem történtek-e kirívó aránytalanságok. A minta ellenőrzése során kiderült, hogy az esetleges eltérések a statisztikailag megengedhető sávon belül vannak, ezért az eljárást elfogadtuk.

Az adatfelvétel közben két olyan problémával találkoztunk, amelyek megoldása során el kellett térnünk az eredeti mintatervtől.

Az egyik ilyen probléma az volt, hogy néhány esetben a BM Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatal adatai eltértek a valóságtól, és a megkérdezett személy korcsoportja ebből adódóan nem felelt meg az eredeti mintában elvárt korcsoportnak. A másik ilyen probléma azokból az esetekből adódott, amikor sem a mintában szereplő címen, sem a megadott pótcímen,

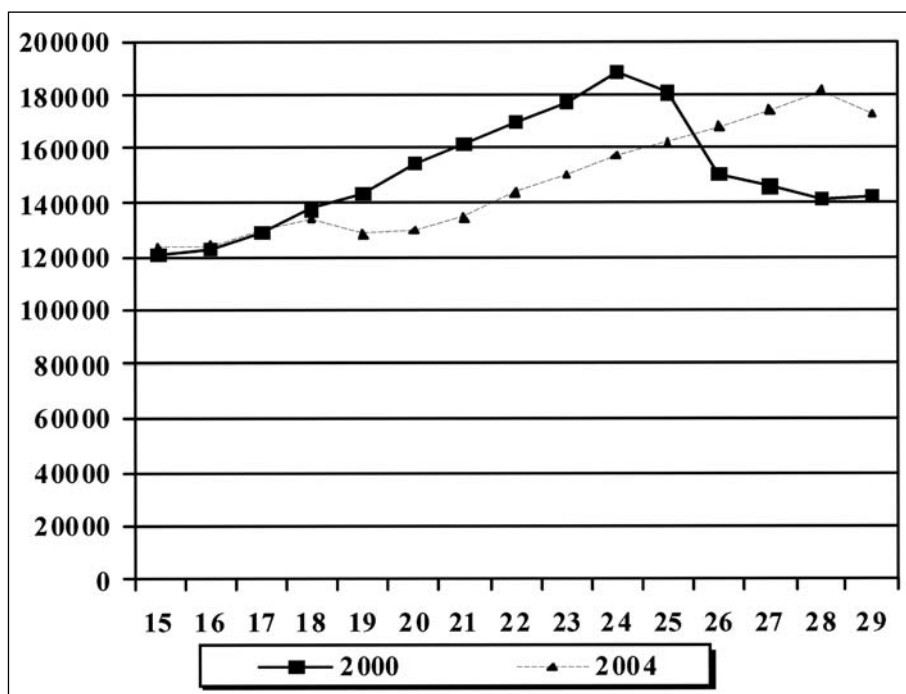
objektív okokból (lebontották a házat, elköltözött, soha nem lakott ott) vagy válaszmegtagadás miatt nem lehetett elkészíteni az interjút. Ezekben az esetekben újabb pótcímekkel próbálkoztunk, s ha ezeken is meghiúsult a kérdezés, kvótás pótlásról gondoskodtunk.

Az alminták készítéséből és az adatfelvétel során keletkező, az elméletileg elvárt mintamegoszlástól való eltéréseket súlyozással állítottuk helyre. A súlyozást nemre, korcsoportra, régióra és településtípusra egyszerre végeztük el. A súlyozás után keletkezett adatbázis ezen változók szerinti négydimenziós megoszlásainak arányszámai mindkét alminta esetén megegyeznek az eredetileg tervezett nyolcreszes minta megoszlásának arányszámaival.

A minta készítésénél és az adatfelvétel során a válaszadók iskolába járása nem volt szempont. Az adatfelvétel ellenőrzéseként megvizsgáltuk, hogy a mintában a válaszolók korcsoportonként milyen arányban és milyen iskolatípusba járnak. Ezeket az arányszámokat hasonlítottuk össze az Oktatási Minisztérium honlapjáról származó statisztikákkal.

Az összehasonlítás eredményeként kapott értékek minimálisan eltértek egymástól, de azon a határon belül maradtak, amely nem indokolta újabb súlyozás alkalmazását.

1. ábra: A vizsgált korosztály korévenként, 2000-ben és 2004-ben (fő)

A minta összeállításánál figyelembe kellett venni, hogy 2000 és 2004 között drámai változás következett be a 15–29 éves populációban. Négy év alatt több mint 50 000 fővel csökkent a 15–29 éves magyar állampolgárok volumene³. A fogyás leginkább a középső, a 20–24 éves korcsoportban következett be.

Az így kialakított minta összesen 2 214 704 fő 15–29 éves magyarországi lakost reprezentál.

1. táblázat: A súlyozott minta nemek szerinti megoszlása*

	Férfi		Nő		Mindösszesen	
	elemszám	százalék	elemszám	százalék	elemszám	százalék
Megoszlás	4076	51	3924	49	8000	100

* A Gyorsjelentésben közlésre kerülő minden egyes ábra és tábla kerekített százalékos adatokat tartalmaz!

2. táblázat: A súlyozott minta korcsoportok szerinti megoszlása

	15–19 évesek		20–24 évesek		25–29 évesek		Mindösszesen	
	elem- szám	száza- lék	elem- szám	száza- lék	elem- szám	száza- lék	elem- szám	száza- lék
Megoszlás	2326	29	2474	31	3200	40	8000	100

³ Az adatokról részletesen lásd Magyar Statisztikai Évkönyv, Budapest, Központi Statisztikai Hivatal 2004.

DEMOGRÁFIA ÉS CSALÁDI VISZONYOK

CSALÁDI ÁLLAPOT

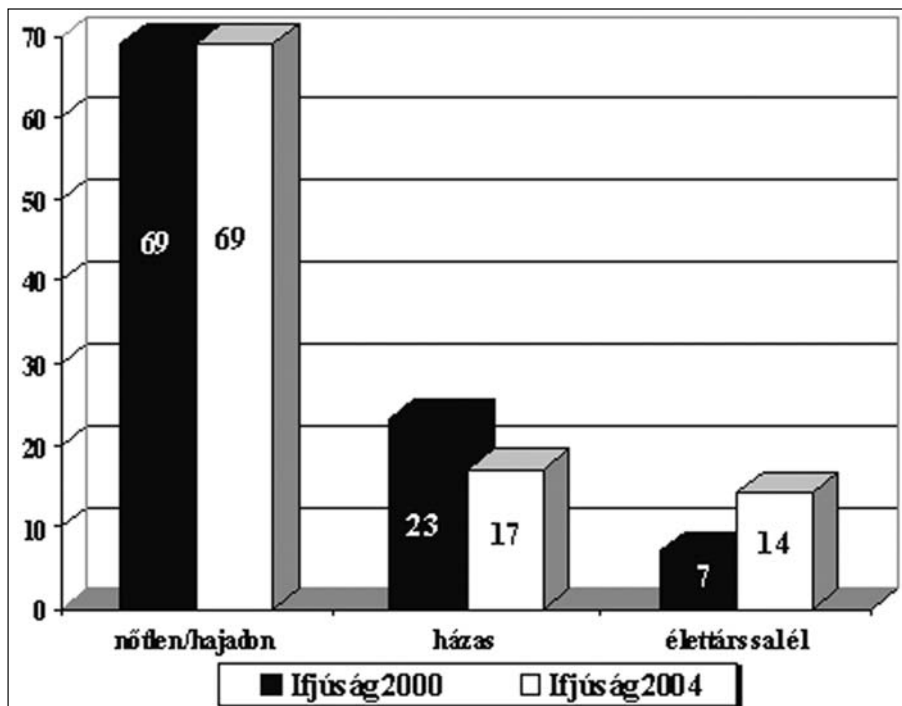
Az Ifjúság2000 vizsgálat jelezte azt a demográfusok, ifjúságszociológusok számára már korábban nyilvánvalóvá vált folyamatot, hogy az ifjúsági korosztály egyik legfontosabb jellemvonása a tanulásban töltött idő megnövekedése, valamint az első munkába állás időpontjának kitolódása, amely késlelteti a tartós partnerkapcsolatok kialakítását és a családalapítást az egyéni életutakon belül. A formális házassági kapcsolatok visszaszorulnak, emellett a kevesebb kötöttséggel, de – vélhetően – ugyanolyan érzelmi intenzitással rendelkező élettársi kapcsolatok válnak gyakoribbá.

Négy év elteltével a tendencia további kikristályosodását rögzíthetjük. 2004-ben a 15–29 éves korosztály közel héttizede nőtlen vagy hajadon, 17 százalékuk él házastársi és 14 százalékuk élettársi kapcsolatban. Az Ifjúság2000 adataihoz képest a nőtlenek/hajadonok arányában lényeges változás nem történt, azonban a tartós kapcsolatban élők összetétele lényegesen megváltozott: 5 százalékponttal csökkent a házastársi kapcsolatot felvállalók, ezzel párhuzamosan ugyanakkor mintegy 7 százalékponttal nőtt az élettársi viszonyban élők aránya. A házasságkötések aránya tehát kétségtelenül csökkent, de ez nem jelenti a tartós kapcsolatok hiányát. Sokkal inkább a tartós párkapcsolatban való együttélés formájának megváltozásáról beszélhetünk.

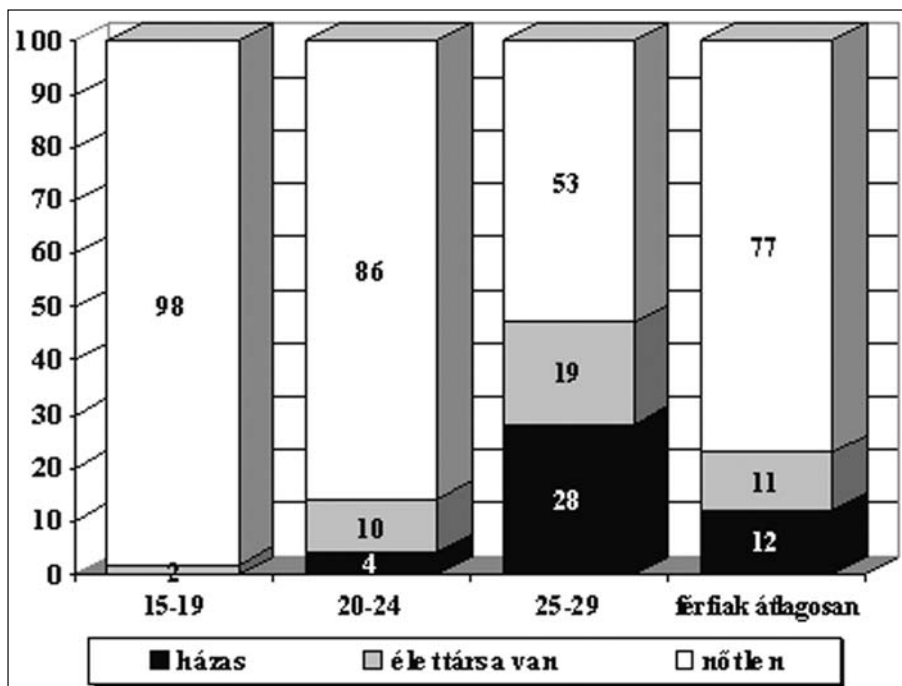
A legfiatalabb (15–19) vizsgált korosztályon belül elvétve találunk tartós kapcsolatban élőket. Az életkor előrehaladtával – természetes módon – azonban változás következik be. A 20–24 évesek 9, míg a legidősebbek 36 százaléka él házastársi kötelékben. Ez utóbbi korosztály mintegy egyötöde, míg a 20–24 évesek egyhatoda részese élettársi kapcsolatban. A korábban élettársi kapcsolatban élt 20–24 évesek közel 16 százalékánál követte ezt a jogilag lazább viszonyt házasság, míg a 25–29 évesek körében minden harmadik esetben lesz együttélésből házasság.

A mindig fennálló különbségek a férfiak és a nők családi állapotában természetes módon most is kimutathatóak. A férfiak 76, míg a nők 61 százaléka nőtlen vagy hajadon ebben a korban. Élettársi kapcsolatban a nők 17, míg házastársi kapcsolatban 22 százaléka él. A férfiaknál nincs ekkora különbség a két tartós kapcsolattípus között: 11, illetve 12 százalékuk vállal házasságot vagy együttélést.

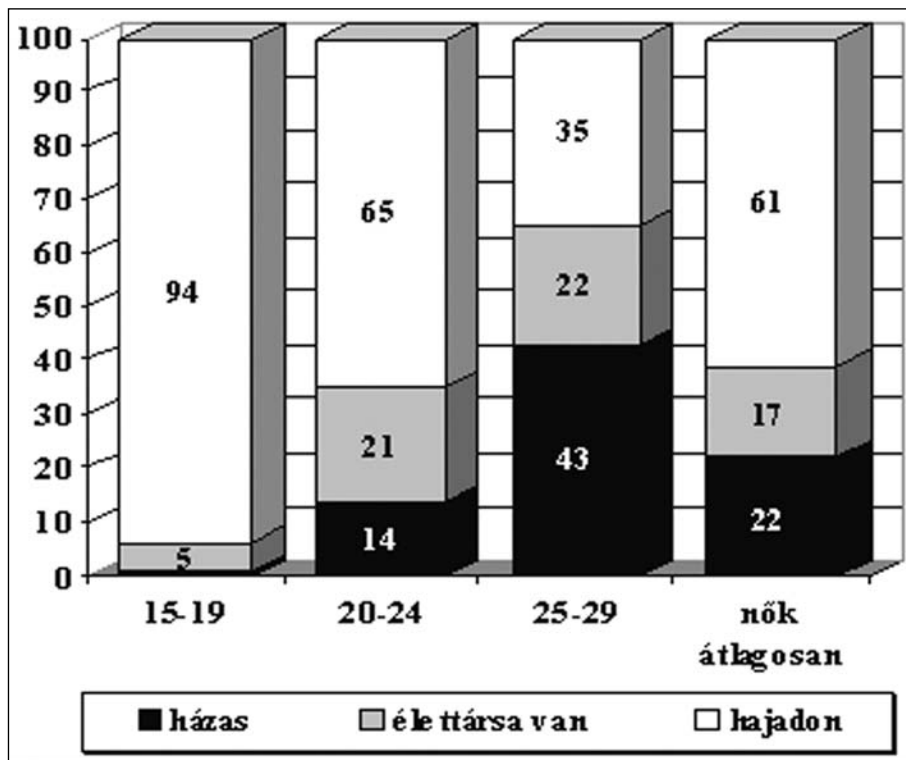
2. ábra: A fiatalok családi állapot szerinti megoszlása (százalék)

3. ábra: Családi állapot megoszlása korcsoport szerint a férfiaknál (százalék)

4. ábra: Családi állapot megoszlása korcsoport szerint a nőknél (százalék)

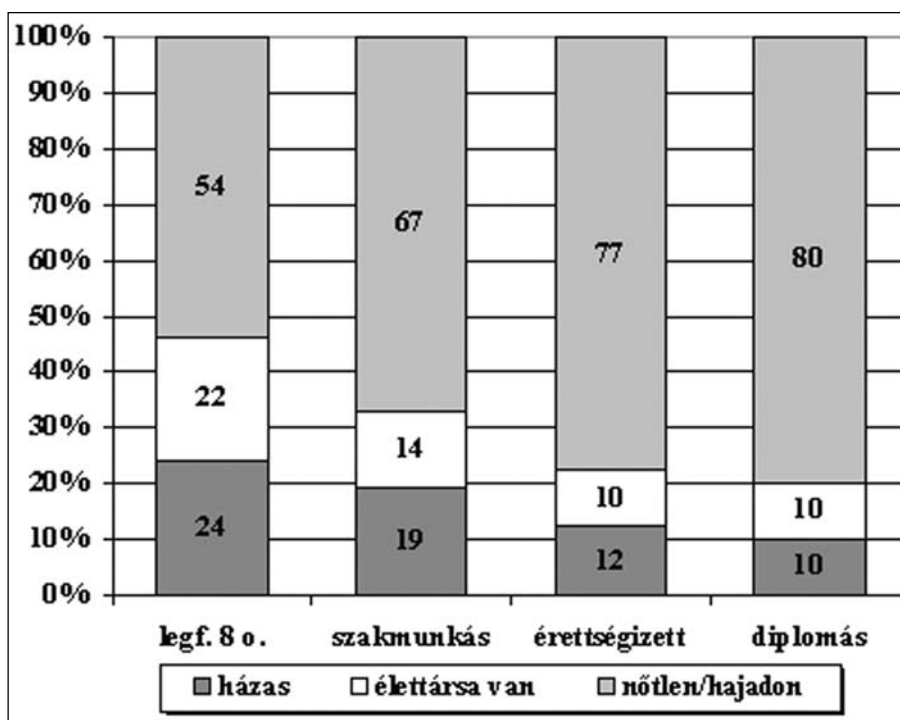
Az Ifjúság2000 adataihoz képest a férfiak esetében a legidősebb szegmensnél mutatható ki érdemi változás. Négy éve a 25–29 éves férfiak 51 százaléka volt nőtlen, 35 százaléka nős és 11 százalékuk tartozott az élettársi kapcsolatban élők kategóriájába. Ez utóbbi esetben hét százalékpontos emelkedés, míg a házasoknál hét százalékpontos csökkenés regisztrálható.

A nőknél még egyértelműbb a változás tendenciája. 2000-hez képest 2004-ben már a 20–24 éves korosztályban is 9 százalékpontos csökkenés mutatható ki a házasok arányában és 12 százalékpontos növekedés az élettársi kapcsolatok javára. Igazán drámainak tekinthető ugyanakkor a 25–29 éves női korosztály családi állapotában bekövetkezett változás. Négy éve minden második 15–29 éves nő, azaz 55 százalék férjhez volt, szemben a mostaniak 43 százalékával. Ezzel párhuzamosan 27 százalékról 35 százalékra emelkedett a hajadonok aránya. Az életmód átalakulása, a tanulói életszakasz kitolódása ily módon leginkább a 25–29 éves nőket érinti.

A Budapesten élő fiatalok mintegy negyede, míg a községekben élők több mint egyharmada él tartós kapcsolatban. Ezen belül Budapesten egyértelműen az élettársi kapcsolat a preferáltabb (16 százalék), a községekben pedig a fiatalok, ha már állandó partnerrel élnek, akkor inkább a házastársi kapcsolatot választják (20 százalék). 2000-hez képest Budapesten mintegy 3 százalékponttal, míg a községben lakó 15–29 évesek körében hét százalékponttal csökkent a házasok aránya.

A társadalmi esélyek mentén fontos különbség mutatható ki a fiatalok családi állapotában, ha az apák iskolai végzettsége szerint vizsgáljuk a kérdést. Egyértelműen megállapítható, hogy ebben a korosztályban azok élnek inkább élettársi és leginkább házastársi kapcsolatban, akiknek az édesapja vagy nevelőapja alacsonyabban iskolázott. Másképpen: minél magasabban iskolázott a megkérdezett apja, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a fiatal egyedülálló lesz. Az összefüggés szinte lineáris jellegű. A legfeljebb 8 osztályt végzett apák 15–29 éves gyermekeinek alig több mint a fele egyedülálló, míg a diplomás apák körében ez az arány eléri a 80 százalékot.

5. ábra: Családi állapot az apa iskolai végzettsége szerint (százalék)

A házasságra lépők mintegy tizede legfeljebb 18 éves, 45 százalékuk a 19–22 éves korcsoportba tartozik, közel háromtizedük 23–25 éves, míg egyhatodik ennél idősebb korban házasodik. Az átlagos házasságkötési életkor a mintában 22 év. Ez a nőknél 21,65 év, míg a férfiaknál 23,41 év. Településtípusonként vizsgálva megállapíthatjuk, hogy minél kisebb lélekszámú helységről beszélünk, annál alacsonyabb az átlagos házasságkötési életkor, a legmagasabb Budapesten: 23 évnél egy kicsivel magasabb.

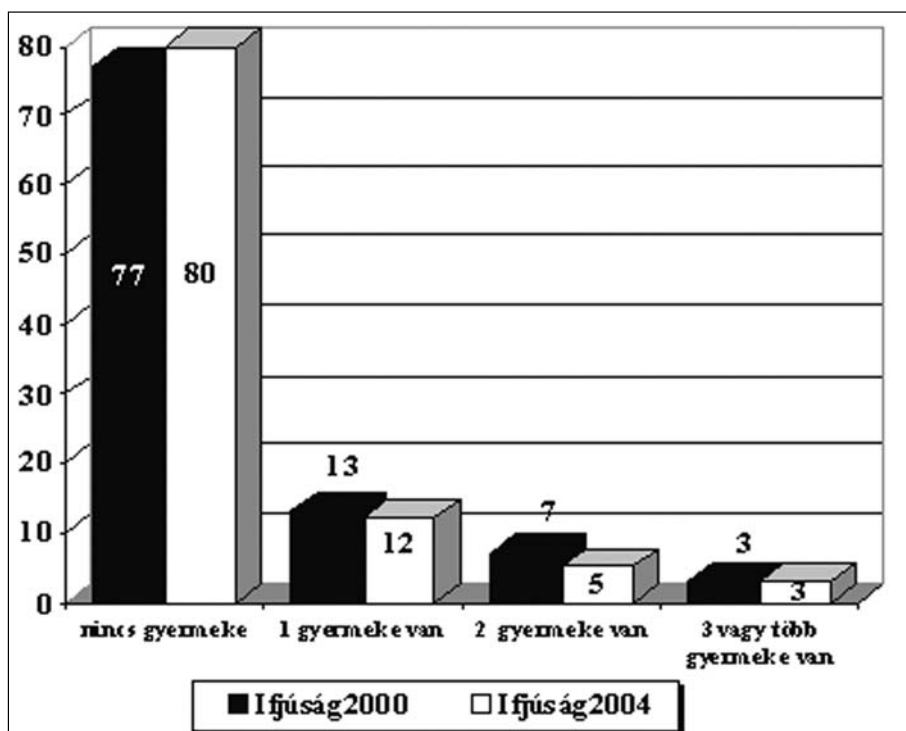
A házastársi kapcsolatban élő 15–29 éves fiatalok majdnem fele iskolai végzettségével ekvivalens iskolázottságú társat választ. A legfeljebb nyolc osztályt végzett házasok 58, a szakmunkások 53, míg a diplomások 51 százaléka azonos

végzettségű partnerrel él házasságban. A legváltozatosabb iskolázottsági szerkezet az érettségizett házások körében mutatható ki. Mintegy kétötödük érettségizett, egyötödük diplomás, a többiek azonban náluk alacsonyabb, az esetek többségében szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkező társat választanak.

GYERMEKVÁLLALÁS

A mintába került fiatalok egyötödének van már saját gyermeke. 2000-hez képest három százalékpontos csökkenést regisztrált az adatfelvétel e tárgyban. A csökkenés abból adódik, hogy kevesebben vállaltak egy, illetve két gyermeket, miközben a három és több gyermekesek aránya lényegében nem változott.

6. ábra: Hány gyermeke van? 2000-ben és 2004-ben (százalék)

A gyermekek kétharmada házastársi kapcsolatban, egynegyede élettársi kapcsolatban élő szülővel nevelkedik, míg 11 százalékukat egyedülálló szülő neveli.

A vizsgálatban tapasztalt alacsony gyermekszámot elvileg ellensúlyozhatja, ha a fiatalok a későbbiek során mégiscsak vállalnak gyermeket. A 15–29 éves korosztály mintegy 18 százaléka jelenti ki határozottan, hogy nem tervez (további) gyermeket. A körülményektől teszi függővé döntését 4 százalékuk, míg több mint háromnegyedik tervei között szerepel a gyermekvállalás. Akik már most is nevelnek

gyermeket, azok közül az egygyermekesek több mint fele, a kétgyermekeseknek viszont kevesebb, mint egyötöde szeretne még egy gyermeket. Az átlaghoz képest mind a két csoportnál magasabb azoknak az aránya, akik a körülményektől teszik függővé a további gyermekvállalást. Összességében azok közül, akiknek még nincs gyermekük, mintegy 9 százalék nem is tervez. Azt, hogy a gyermekvállalási hajlandóság nem túl magas, jelzi az értékefejezet néhány adata is.

Az eddigi adatokkal összhangban legnagyobb arányban (közel 90 százalékban) a diplomások szeretnék gyermeket, igaz, köztük a legkisebb a már most is gyermeket nevelők aránya. Az érettségizettek 82 százaléka, a szakmunkások héttizede, míg a legfeljebb 8 osztályt végzettek valamivel több mint háromnegyede szeretne gyermeket. Jelezni kívánjuk, hogy a szakmunkás végzettségűek és a legfeljebb 8 osztályt végzettek gyermekvállalási szándékai azért alacsonyabbak magasabban iskolázott társaikénál, mert közöttük található a legnagyobb arányban olyanok, akik ők már nevelnek gyermeket (a legfeljebb 8 osztályt végzettek 17, a szakmunkások 37 százalékának már most is van gyermeke).

OKTATÁSI HELYZETKÉP

AZ ISKOLÁZÁS EXPANZIÓJA

A 15–29 éves fiatalok élethelyzetének jelentős fejleménye, hogy az elmúlt néhány esztendőben tovább folytatódott az oktatás korábban kibontakozott expansziója. A fiatalok egyre növekvő arányban, egyre hosszabb ideig vesznek részt az iskolai képzésben. Az elmúlt négy esztendőben mintegy 6 százalékkal nőtt a 15–29 éves korcsoport részvétele az iskolai képzésekben. A 2004. évi nagymintás felvétel eredményei alapján megállapítható, hogy az expanszió az utóbbi években elsősorban a 25–29 évesek korcsoportját érintette. 2000-ben 34, 2004-ben 40 százaléka járt iskolába a teljes sokaságnak.

3. táblázat: Az iskolai képzésben részt vevő 15–29 évesek aránya 2000-ben, illetve 2004-ben (életkori csoportok szerint, százalékos megoszlásban)

Életkori csoportok	Ifjúság2000	Ifjúság2004
15–19 éves	81	81
20–24 éves	24	38
25–29 éves	4	12

A legfiatalabb korcsoportban, tehát a középiskolás korúak körében, az utóbbi néhány esztendőben már nem növekedett az iskolai oktatásban részt vevők aránya. Az adatok arra utalnak, hogy hazánkban már lezajlott a középiskolai oktatás expansziója. A megváltozott demográfiai feltételek közepette az általános iskolát elvégzők számára a dilemmát már nem a továbbtanulás vagy az otthonmaradás jelenti, hanem az, hogy milyen középiskolában nyílik módjuk tanulmányaik folytatására. E tekintetben változatlanul nagyon differenciáltak a lehetőségek; a településszerkezet, továbbá a társadalmi státushelyzet mentén igen nagy különbségek tapasztalhatóak a középfokú oktatás esélyeit tekintve.

Az adatok ugyanakkor arra engednek következtetni, hogy a felsőfokú képzésben változatlanul erőteljes expanszió zajlik. Ennek lendületét jól érzékelteti az, hogy a 20–24 évesek körében négy esztendő alatt 14 százalékponttal nőtt az iskolai tanul-

mányokat folytatók aránya. Az említett továbbtanulási csoport 75 százaléka folytat felsőfokú tanulmányokat, 7 százaléka a szakközépiskolára épülő technikai képzésben vesz részt, a többiek pedig megismételt szakközépiskolai képzés keretében igyekeznek új, a munkaerőpiacon keresett szakmákra szert tenni. A mintába vont legidősebb korcsoportban – a 25–29 évesek körében – az elmúlt négy esztendőben 4 százalékról 12 százalékra duzzadt az iskolarendszerben tanulók aránya. Ez igen nagy változás. Ami egyfelől azzal függ össze, hogy egyre későbbre tolódik a felsőfokú tanulmányok kezdete, másrészt a megkezdett egyetemi, főiskolai tanulmányok is elhúzódnak, ami pedig összefügg a tanulás és a munka együttes megjelenésének növekvő mértékű összekapcsolódásával. A szóban forgó korcsoportban voltaképpen már ez a konfiguráció, tehát a tanulás és a munka egybekapcsolódása dominál. Az oktatásban részt vevők kétharmada a tanulást valamilyen kereső tevékenységgel kapcsolja egybe. Ez az együttállás azonban a 20–24 évesek korcsoportjában is intenzíven terjed, és a felsőfokú tanulmányokat folytatók mintegy 10 százalékát jellemzi.

Az Ifjúság2004 alapján képet alkothatunk arról is, hogy az elmúlt néhány esztendőben módosult-e a közép- és felsőfokú tanulás szerkezete, avagy ilyen változás nem bontakozott ki az utóbbi években.

Az adatok arra utalnak, hogy a középfokú továbbtanulás szerkezetében nem figyelhető meg számottevő változás. A szakmunkásszükséglet erőteljes propagálásának hatására, úgy tűnik, megállt a szakmunkásképzésben tanulók régóta tartó aránycsökkenése. A néhány százalékos növekedés azonban egyelőre nem jelez trendváltást. A szakközépiskolai-technikumi képzés változatlanul vonzó, míg a gimnáziumokban az utóbbi években már kissé csökkent a továbbtanulók aránya.

4. táblázat: Az iskolarendszerben tanulók százalékos megoszlása iskolatípusok szerint 2000-ben, illetve 2004-ben

Iskolatípusok	Ifjúság2000	Ifjúság2004
Szakmunkásképző, szakiskola	11	13
Szakközépiskola, technikum	27	27
Gimnázium	25	22
Főiskola	19	23
Egyetem	15	15
Egyéb	3	-

A táblázat adatai azt jelzik, hogy a felsőoktatás expanziója az utóbbi években elsősorban a főiskolai képzésben részt vevők arányának jelentős növekedésében realizálódott. Az egyetemi képzés esetében nincs számottevő arányváltozás.

A 2004. évi reprezentatív felvétel fényt vet arra is, hogy az iskolai képzés expanzióját csupán az oktatási rendszerben tanulók aránynövekedése reprezentálja-e, avagy a korábbi expanziós folyamat hatásaként, immár a 15–29 éves fiatalok iskolai végzettségének számottevő növekedése is megfigyelhető-e.

5. táblázat: A 15–29 éves, gazdaságilag aktív, inaktív és munkanélküli fiatalok iskolázottsága 2000-ben, illetve 2004-ben (százalékban)

	Gazdaságilag aktív		Inaktív		Munkanélküli	
	Ifjúság 2000	Ifjúság 2004	Ifjúság 2000	Ifjúság 2004	Ifjúság 2000	Ifjúság 2004
Általános iskola	10	11	25	36	26	30
Szaktanulmányok végző	39	36	30	30	38	34
Érettségi	34	36	26	27	23	27
Felsőfok	11	17	6	7	3	9
Egyéb	6	-	13	-	10	-

A közölt adatok az iskolai tanulmányokat már befejezett, gazdaságilag aktív, tehát valamilyen kereső foglalkozást folytató, illetve inaktív, továbbá a felvétel időpontjában munkanélküli fiatalok igen differenciált iskolázottságát tükrözik.

Külön is kiemelendő, hogy az alacsony iskolázottságú fiatalok aránya nem csökkent az utóbbi években. Ez egyre nagyobb akadály lesz valamilyen kereső foglalkozás elérésének vagy megtartásának. Ebből a szempontból a gazdaságilag aktív, tehát kereső tevékenységet folytató fiatalok mintegy 10 százalékát kifejezetten veszélyeztetettnek tekinthetjük. Negatív jelenség az is, hogy az inaktívak körében erőteljesen növekedett az alacsony iskolázottságúak aránya, ami egyúttal arra utal, hogy sokan közülük kiszorultak a munkaerőpiacról.

Hasonló tendenciát jeleznek a munkanélküliek csoportját jellemző iskolázottsági adatok is. Ugyanakkor a szakmunkás képzettséggel, illetve az érettségivel rendelkezők aránya nem változott az elmúlt években. Mindössze a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya növekedett, ami a kereső foglalkozást folytatók körében és a munkanélküliek csoportjában egyaránt megfigyelhető. Ez utóbbi fejlemény a sokat emlegetett diplomás túltermelés empirikus jeleként értelmezhető.

ISKOLÁZÁSI EGYENLŐTLENSÉGEK

A 2000-ben és 2004-ben lefolytatott nagymintás felvételek alapján a korábbiaknál jóval pontosabb és differenciáltabb képet kaphatunk a közép- és felsőfokú továbbtanulás társadalmi szerkezeti összefüggéseiről, közelebbről arról, hogy az eltérő szocio-kulturális csoportokhoz tartozó fiatalok milyen arányban tanulnak tovább a szerkezeti szempontból is lényegesen módosult középfokú képzésben, illetve az immár erőteljesen kiterjesztett felsőoktatásban.

6. táblázat: Az iskolai oktatásban részt vevő 15–29 éves fiatalok aránya az apa iskolai végzettsége szerint (százalékban)

	Az apa legmagasabb iskolai végzettsége			
	Általános iskola	Szaktanácsképző	Érettségi	Felsőfok
Szaktanácsképző	7	7	3	2
Szakközépiskola, technikum	6	13	13	6
Gimnázium	3	7	11	17
Főiskola	2	7	14	16
Egyetem	1	3	10	19

Az adatok változatlan képet rögzítenek. A négy esztendővel korábbi felvétel és a 2004. évi kutatás egybehangzó eredményei alapján egyértelmű, hogy a társadalmi háttérű iskolázási különbségek kifejezetten nagyok, és az expanzió ellenére sem csökkentek az eltelt időszakban. Az alacsony iskolázottságú szülők csoportjához tartozók számára változatlanul a szaktanácsképzés kínál továbbtanulási lehetőséget. Az érettségit adó középfokú oktatásban már egyértelmű a hátrány, a felsőoktatási intézménybe pedig az általános iskolát végzett szülők gyermekeinek mindössze három százaléka jár. Amíg a legiskolázottabb családi, társadalmi környezethez tartozók hattizede vesz részt valamilyen közép- és felsőfokú képzésben, addig a csupán általános iskolai végzettséggel vagy azzal sem rendelkezők csoportjában mindössze 19 százalék ezek aránya. E tekintetben az elmúlt négy esztendő nem hozott semmiféle változást.

Megfigyelhetők azonban bizonyos változások is, elsősorban a felsőfokú képzésben. Ha az egyetemi és a főiskolai hallgatók megoszlását az apa iskolázottságával összefüggésben áttekintjük, a következőket tapasztalhatjuk.

7. táblázat: Az egyetemi és főiskolai hallgatók megoszlása 2000-ben és 2004-ben az apa iskolázottsága szerint (százalékban)

Az apa iskolai végzettsége	Egyetemi hallgatók		Főiskolások	
	Ifjúság2000	Ifjúság2004	Ifjúság2000	Ifjúság2004
Felsőfok	44	39	29	24
Középiskola	31	38	33	38
Szaktanácsképző	22	22	32	33
Általános iskola vagy annál kevesebb	3	1	6	5
Összesen	100	100	100	100

A 2000. évben a leginkább iskolázott családi, társadalmi környezethez tartozó fiatalok látszanak a felsőoktatási expanzió egyértelmű haszonélvezőinek. Az utóbbi négy esztendőben elsősorban a középiskolai végzettséggel rendelkező apák gyermekeinek felsőfokú továbbtanulási lehetőségei javultak. Az egyetemi és főis-

kolai hallgatók körében egyaránt számottevően növekedett az érettségizett szülők gyermekeinek aránya. Úgy tűnik tehát, hogy a felsőfokú továbbtanulás szempontjából immár a középiskolai végzettség tekinthető cezúrának. Az ennél alacsonyabb végzettségű családi, társadalmi környezethez tartozó fiatalok két csoportját (tehát a szakmunkás képzettségűeket és a legfeljebb általános iskolát végzetteket) pedig a további expansió sem hozta kedvező helyzetbe. Sőt, a legkedvezőtlenebb családi, társadalmi környezethez tartozók felsőfokú továbbtanulásának esélyei a korábinál is kedvezőtlenebbnek mutatkoznak. A társadalmi háttérű iskolázási esélyegyenlőtlenségek tehát változatlan intenzitással befolyásolják a fiatal nemzedék tudásszerzését, iskolázási esélyét.

GAZDASÁGI AKTIVITÁS

A 15–29 éves fiatalokat gazdasági aktivitás/inaktivitás szempontjából nem egyszerű kategóriákba sorolni. Ennek az egyik oka, hogy a fiatalok egy nem jelentéktelen része – alkalmazkodván a mai viszonyokhoz – egyidejűleg különböző tevékenységeket folytat, például a tanulás mellett dolgozik, vagy fordítva. Nem egyszerű eldönteni, hogy mit is tekintünk főtevékenységnek és mit melléktevékenységnek. Tekintettel a dolgozó–tanuló ifjúsági csoport markáns társadalmi jelenlétére, úgy döntöttünk, hogy őket önállóan kezeljük, és tevékenységeik alapján az „aktív és tanul” elnevezést adtuk nekik. E köztes kategória kialakításával a fiatalokat első megközelítésben az alábbi csoportokba soroltuk: „foglalkoztatott” mintegy kétötödük, „tanul” szintén mintegy kétötödük (38 százalék), „aktív és tanul” 5, „munkanélküli” 7 százaléuk, „gazdaságilag inaktív” egytizedük.

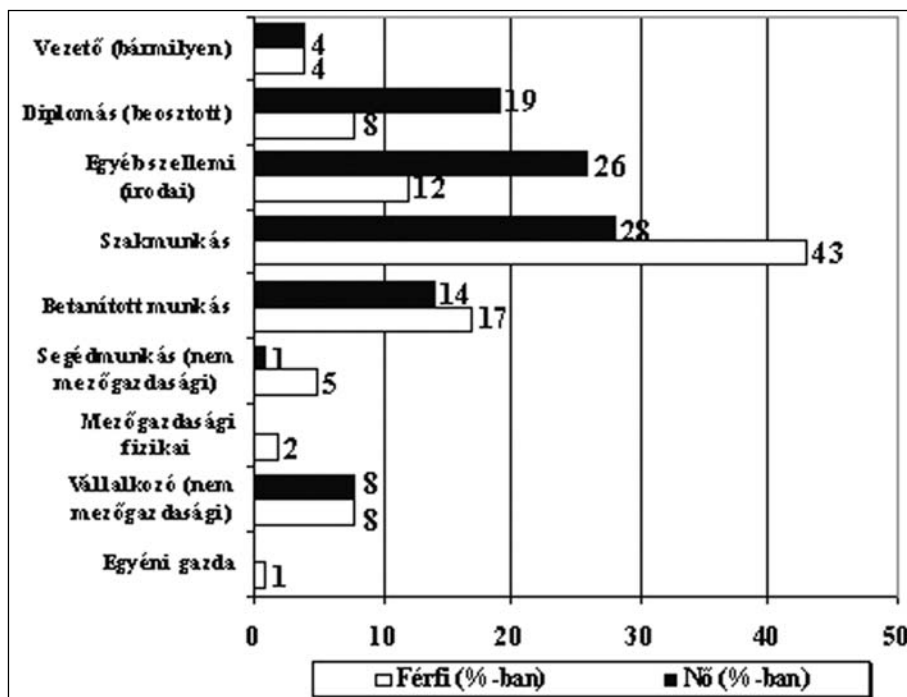
MUNKAVÁLLALÁS

Mint jeleztük, a 15–29 éves fiatalok kétötöde volt „foglalkoztatott” a vizsgálat idején (39 százalék), ugyanakkor további 5 százaléuk egyszerre dolgozik és tanul. Ennél természetesen jóval többen léptek már ki a munkaerőpiacra, azonban azt rövidebb-hosszabb idő után önként (pl. továbbtanultak) vagy kényszerből (pl. munkanélküliek lettek) elhagyták. A munkaerőpiacról történt kiszorulásra utal, hogy a jelenleg „háztartásbeliek” közel háromötöde, a „gyesen, gyeden lévők” mintegy háromnegyede, vagy a „járadék nélküli munkanélküliek” több mint a fele három hónapnál hosszabb időt töltött el a munkaerőpiacon.

A „foglalkoztatottak” durván a két legidősebb korcsoport között oszlanak meg, vagyis kétharmaduk a 25–29, és közel egyharmaduk a 20–24 évesek közül kerül ki, míg a 15–19 évesek aránya a dolgozók között összesen 2 százalék.

A foglalkozási szerkezet a fizikai munkát végzők közel háromötödös (58 százalék) dominanciáját mutatja. 2000-hez képest lényeges, tendenciaszerű elmozdulás jelezhető: akkor még kétharmados arányt mutatott a fizikai munkát végzők aránya. Mellettük a szellemi foglalkozásúak súlya eléri az egyharmadot, további mintegy tizedük (9 százalék) vállalkozó. A vállalkozók többsége kereskedő, iparos

7. ábra: A 15–29 éves dolgozó fiatalok foglalkozási szerkezete
(nemek szerinti százalékos megoszlás)

vagy a szolgáltatások területén dolgozik, és csupán a fiatalok egy százaléka tevékenykedik a mezőgazdaságban

A férfiak és a nők foglalkozási szerkezete számottevően eltér egymástól.

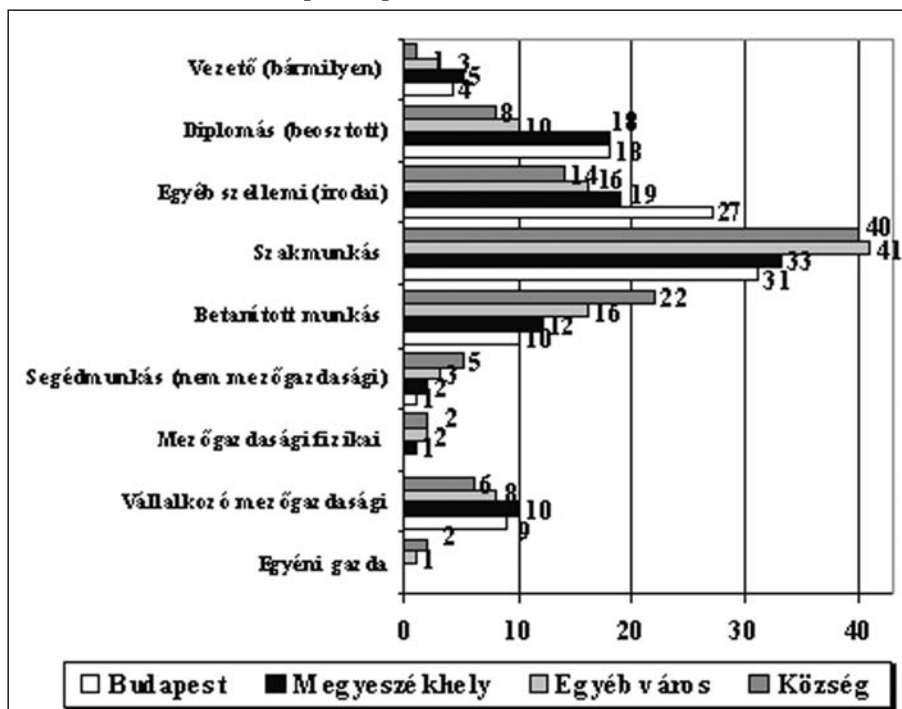
A fiatal férfiak döntő része – több mint kétharmada – fizikai munkásként dolgozik, legtöbbszörük (44 százalék) szakmunkásként alkalmazzák. Ehhez képest a szellemi dolgozók aránya a férfi munkavállalók körében mindösszesen egynegyednyi.

Ezzel szemben a nők fele szellemi munkakörben dolgozik, elsősorban is „irodai” alkalmazottként (26 százalék). Fontos tény, hogy a női „diplomások” aránya (19 százalék) is messze meghaladja a férfi „diplomások” arányát (8 százalék). A fizikai munkakörben foglalkoztatott nők többsége szintén szakmunkás (27 százalék), és körükben is megfigyelhető a betanított, de elsősorban is a segédmunkások iránti alacsony kereslet.

A foglalkozási szerkezet településtípusonként hasonlóképpen karakteres eltéréseket mutat.

A fővárosban a szellemi munkakörben foglalkoztatottak aránya 50 százalék, a megyeszékhelyeken viszont már több a fizikai (47 százalék), mint a szellemi (42 százalék) munkás. Az egyéb városokban pedig a háromötödöt (63 százalék) is

8. ábra: A 15–29 éves dolgozó fiatalok foglalkozási szerkezete településtípusok szerint (százalék)

meghaladja a fizikai foglalkozásúak aránya, a községekben pedig megközelíti a héttizedet (68 százalék).

A dolgozók iskolai végzettség szerinti megoszlása az előző évtizedekhez képest nagyon kedvező képet mutat, hiszen általános iskolát nem végzettet szinte nem is találunk köztük, és a csak alapiskolai végzettségűek aránya is mindössze egytizednyi. Tény, hogy már a szakmunkás képzettségűek sem szerepelnek túlsúlyban a foglalkoztatottak között, arányuk megegyezik az érettségizettekével (37 százalék). Ha a főiskolát végzetteket (11 százalék), valamint az egyetemi diplomával rendelkezőket (4 százalék) is számba vesszük, akkor már a „magasan” iskolázottak dominanciáját regisztrálhatjuk. (Az adatok természetesen nem az iskolázottság jelentős javulásáról tudósítanak, hanem csupán arról, hogy az alacsonyan iskolázottak be sem kerülnek a munkaerőpiacra.)

A dolgozó fiataloknak megközelítőleg a háromtizede „egyáltalán nem” vagy csak „kevésbé” elégedett a fizetésével, közel ugyanennyien „nagyon” vagy „teljesen elégedettek”, a maradék negyven százalékuk pedig „részben elégedett, részben elégedetlen”.

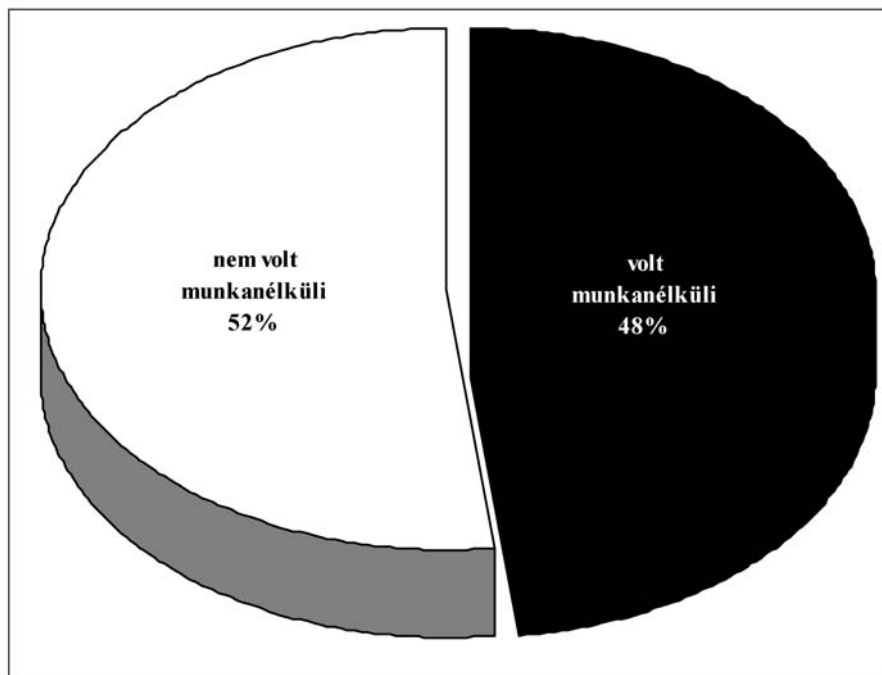
A foglalkoztatott fiatalok közel kétötöde (38 százalék) ingázik lakó- és munkahelye között. Döntő többségük naponta ötven kilométeren belüli távolságról (30 százalék) utazik munkahelyére, további 5 százalékuk (hasonlóképpen naponta több mint 50 kilométerről. A hetente, illetve az ennél ritkábban ingázók aránya

nagyon alacsony, mindössze 3 százalék, ami a munkásszállások hiányára, a bérlemlények és az albérletek megfizethetlenségére, a munkaadók újszerű foglalkoztatási megfontolásaira – és persze a munkaerőpiac szegmentáltságára utal. A népesebb foglalkozási csoportok között az ingázás tekintetében csupán árnyalatnyi különbségek vannak. Például az irodai alkalmazottak 37 százaléka csakúgy ingázik, mint a szakmunkások 38, vagy a diplomások 35 százaléka. A segéd- és betanított munkások persze kilógnak a sorból, hiszen az előbbieket 56, az utóbbiakat 45 százalékban ingázik lakó- és munkahelye között.

MUNKANÉLKÜLISÉG

A munkanélküliség változatlanul a fiatalok legfőbb problémái közé tartozik. A megkérdezettek egyharmada jelezte, hogy eddigi, nem túl hosszú munkaerő-piaci „élete” során volt már munkanélküli. Az érintettek döntő többsége (28 százalék) regisztráltatta magát, egy kisebbsége (3 százalék) nem, egy további kisebbsége (3 százalék) pedig állítása szerint volt regisztrált és regisztrálatlan munkanélküli is. Bár a felsőfokú tanulmányokat végzők közt is találunk olyanokat, akiket érintett a munkanélküliség (5–10 százalék), a probléma igazán azoknál jelentkezett, akik nem tudtak vagy nem akartak hosszán az iskolarendszerben maradni. Így az „eltartottak és háztartásbeliek” harmada, vagy a „gyesen, gyeden” lévők kétötöde is

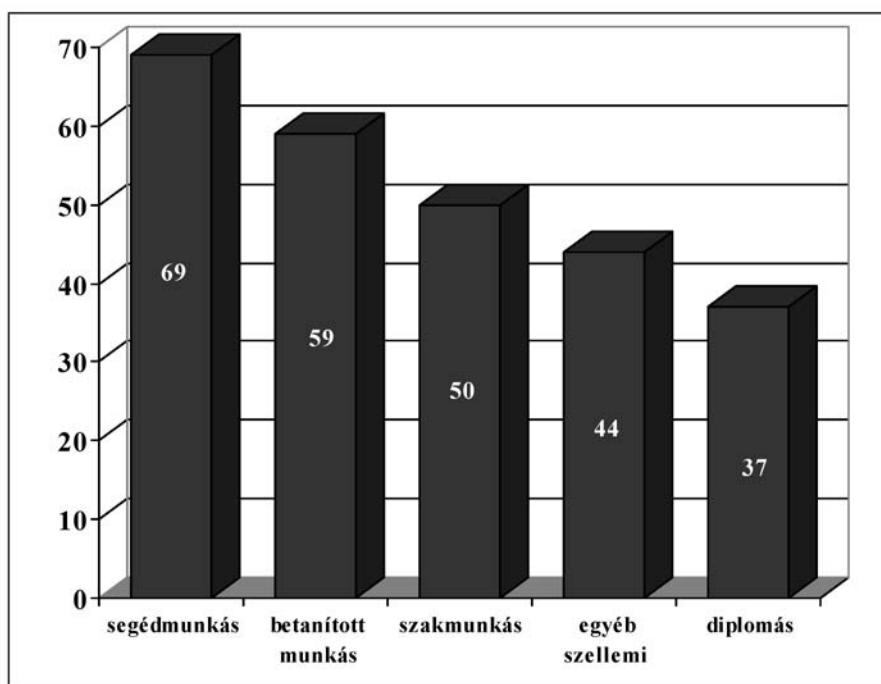
9. ábra: A foglalkoztatottak munkanélküliség szerinti megoszlása (százalék)

beszámolt munkanélküli állapotról. A foglalkoztatottak közt még a fentieknél is magasabb a munkanélküliség által érintettek aránya, hiszen közel ötven százalékuk (48 százalék) beszámolt ilyen élethelyzetről.

Foglalkozási csoportonként jelentős különbségek mutathatók ki ebben a tekintetben: amíg a segéd munkások közel hetven (69 százalék) vagy a betanított munkások mintegy hatvan százaléka (59 százalék) állította, hogy volt munkanélküli, addig az irodaiaknak (44 százalék) és a diplomásoknak (37 százalék) „csak” durván negyven százaléka.

10. ábra: Volt-e munkanélküli? (foglalkozási csoportonként, az adott csoport százalékában)

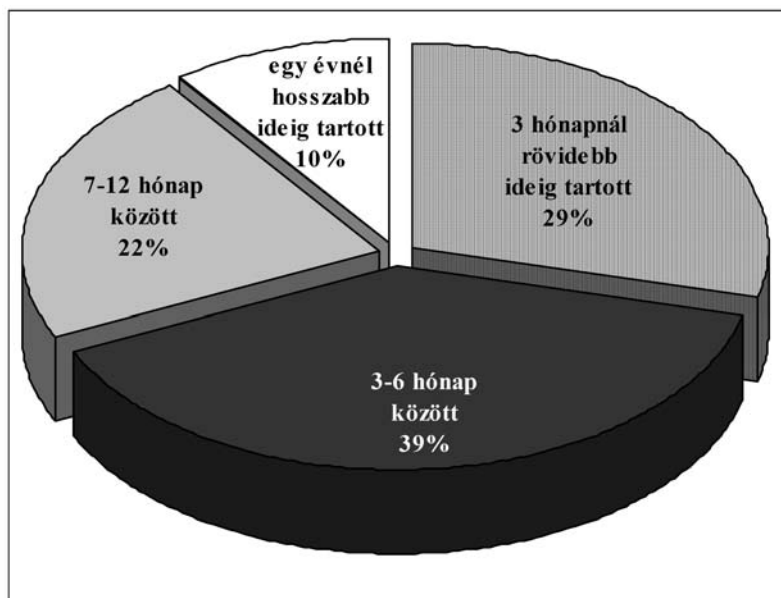

A többség (69 százalék) ugyan csak egyszer volt munkanélküli, a 15–29 éves fiatalok 30 százaléka azonban kétszer vagy gyakrabban került ilyen helyzetbe.

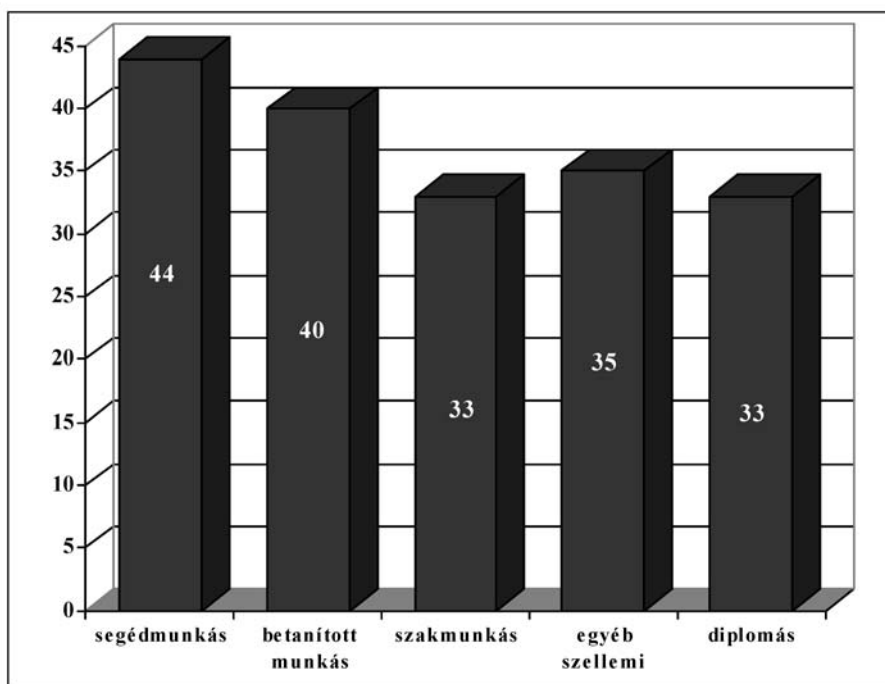
A probléma súlyát jelzi, hogy ez az élethelyzet csupán mintegy háromtizedük-nél (29 százalék) tartott három hónapnál rövidebb ideig, a fiatalok zöme ennél hosszabb ideig volt kénytelen elszenvedni a munkanélküliséget.

Tekintettel a munkanélküliség által érintettek magas arányára és az ezzel kapcsolatos széles körű negatív társadalmi tapasztalatra, nem meglepő, hogy a fiatalok számottevő része (42 százalék) tart a munkanélküliségtől. Vagyis fél, hogy tanulmányai befejezése után nem tud elhelyezkedni, hogy elveszti az állását, vagy nem lesz képes ismét visszakérülni a munkaerőpiacra. A kialakult munkaerő-piaci

11. ábra: A munka nélküli idő hossza (százalék)

12. ábra: Tart-e attól, hogy elveszíti állását? (az igen válaszok megoszlása foglalkozási csoportok szerint, az adott csoport százalékában)

nyomást jelzi, hogy a szakmunkástanulók 43, a szakközépiskolások 39 százaléka tart attól, hogy az iskola után nem kap munkát, mint ahogy a főiskolások közel fele (48 százalék) és az egyetemisták több mint a harmada (36 százalék) is kifejezte ebbeli félelmét. A gyesen, gyeden lévő kismamák körében még magasabb a munkaerőpiacról történő hosszabb kiszorulástól való félelem (57 százalék), de a regisztrált munkanélküliek kétharmada is hasonlóképpen pesszimista e tekintetben. És bár a jelenleg foglalkoztatottaknak csupán a harmada (34 százalék) tart munkahelye elvesztésétől, elgondolkodtató, hogy az élethelyzet alakulásának jövőbeni kiszámíthatatlansága, az előrelátás és a tervezhetőség hiánya mennyire átszötte a már dolgozó fiatalok mindennapjait is. Aligha véletlen, hogy a problémát nem csupán az alacsonyan iskolázott vagy szakképzetlen rétegek tömegei élik meg állandósult gondként, hanem az irodaiak vagy a diplomások is, jelezvén, hogy a magasabb iskolázottság és a diploma sem nyújt ma már biztonságot, netán védelmet a munkaerőpiac kiszámíthatatlan mozgásaival szemben.

ANYAGI, VAGYONI, JÖVEDELMI ÉS LAKÁSHELYZET

FIATALOK – EGYSÉGES CSOPORT?

A fiatalok anyagi helyzetéről reális képet rajzolni nem egyszerű feladat, mivel a jelen munka tárgyát képező vizsgálati populáció – még ha életkorban meghatározott tartományokra bontjuk is fel – nem adhat adekvát elemzési keretet az anyagi helyzet értelmezéséhez. A vizsgálatunkban definiált korosztály 38 százaléka tanuló és nem is jut jövedelemhez, eltartott státusban van a háztartásban, ahol a keresők – általában – a szülők. Rájuk – többek között – a jövedelemszerzés, a vagyoni helyzet vizsgálatakor nem vonatkozhat ugyanaz a mérce, mint például a húszas éveik végén járó többgyerekes szülőkre. Mielőtt tehát elkezdjük a fiatalok anyagi, társadalmi helyzetének áttekintését, vetnünk kell egy pillantást egzisztenciális szempontból „a fiatalok” fentiekben vázolt heterogenitására. Csak aztán, hogy családi státusuk alapján elkülönítettük azokat, akik önálló életvitellel rendelkeznek, és azokat, akik még közvetlenül függnek szüleiktől, vizsgálhatjuk meg a fiatalok anyagi helyzetét.

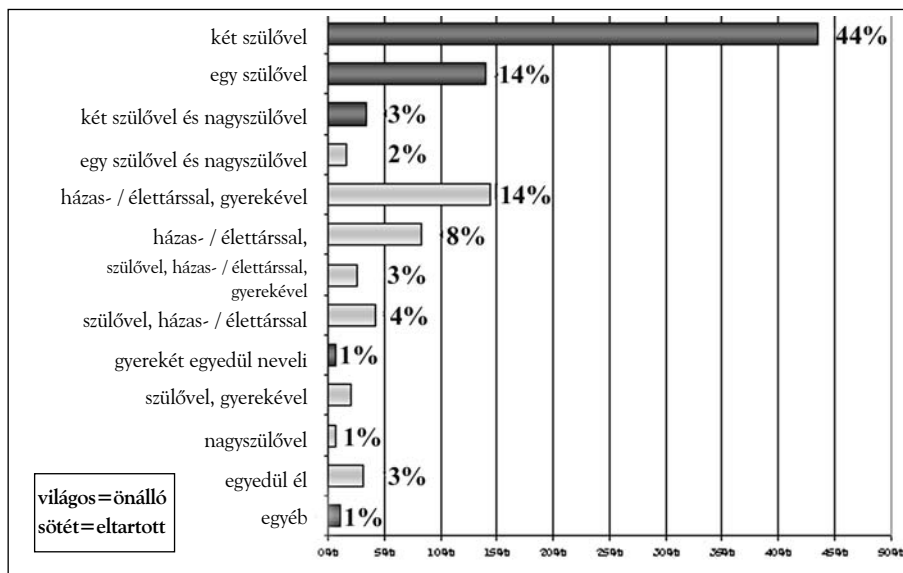
CSALÁDI ÁLLÁS, ÖNÁLLÓK ÉS ELTARTOTTAK

A 15–29 éves fiatalok 36 százaléka már önálló életvitelt folytat, egyedül vagy saját családjával él. Ők azok, akik már több-kevesebb felelősséggel tartoznak saját mindennapjaik és családjuk iránt. Ez a csoport egzisztenciális (s így anyagi) szempontból is szembeállítható azokkal a fiatalokkal, akik még kibocsátó családjukkal élnek, nem alapítottak önálló családot.

Az önállóként definiált, saját családban vagy egyedül élő fiatalok átlagosan lényegesen idősebbek (átlagéletkoruk 25,6 év), mint az eltartottnak nevezett, kibocsátó családdal élők (átlagéletkoruk 20,6 év).

Részben az életkori különbségből (abból, hogy az idősebbek nagyobb eséllyel léptek már ki az iskolából és/vagy kezdték meg munkaerő-piaci pályafutásukat), részben a saját magukért és családjukért való anyagi felelősségvállalás kényszeréből fakad, hogy míg az önállók 62 százaléka (akár tanulás mellett is) dolgozik, addig ugyanez a szülőkkel élőknek csupán 34 százalékára igaz.

13. ábra: Ön kivel él együtt? A fiatalok családösszetétel szerinti megoszlása (összes megkérdezett, százalék)

8. táblázat: A dolgozó fiatalok aránya a különböző összetételű családokban élő fiatalok között (az adott családkategória arányában, százalék)

Kivel él	Dolgozók aránya (%)
házas-/élettársal	85
egyedül él	79
szülővel, házas-/élettársal	69
nagyszülővel, szülővel, házas-/élettársal, gyerekével	50
házas-/élettársal, gyerekével	48
szülővel, házas-/élettársal, gyerekével	47
gyerekét egyedül neveli	41
egy szülővel	40
szülővel, gyerekével	39
két szülővel és nagyszülővel	35
nagyszülővel	35
két szülővel	34
egy szülővel és nagyszülővel	29

A két csoport (önállóak és eltartottak) egzisztenciális helyzete tehát nyilvánvalóan különböző. Ennek fő oka az, hogy míg az önállóak esetében általában a

megkérdezett fiatal és/vagy annak szintén fiatal házas-, illetve élettársa a családfenntartó, addig a „szülő” háztartások zömében hosszabb munkaerő-piaci pályafutást tudhatnak maguk mögött.

JÖVEDELMI VISZONYOK

A háztartás egy főre eső jövedelmének számításakor a továbbiakban az ekvivalencia jövedelemszámítási módszert használjuk.⁴

9. táblázat: A háztartások egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelme, régiók szerint

Közigazgatási régiók	Egy fogyasztási egységre jutó havi nettó jövedelem (Ft)
Közép-Magyarország	79 119
Közép-Dunántúl	68 328
Nyugat-Dunántúl	69 268
Dél-Dunántúl	57 438
Észak-Magyarország	51 465
Észak-Alföld	54 078
Dél-Alföld	59 193
Átlagosan	63 753

Az egy fogyasztási egységre jutó havi nettó jövedelem átlagosan **63 753 Ft**. Az eltartott és önálló háztartások között gyakorlatilag nincs különbség az egy főre jutó jövedelem tekintetében. Annál nagyobb különbségeket tapasztalhatunk a háztartás egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelmének regionális vizsgálatakor: a Közép-Magyarország régióban az egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelem 79 119 Ft, az Észak-Magyarország régióban viszont csak 51 465 Ft.

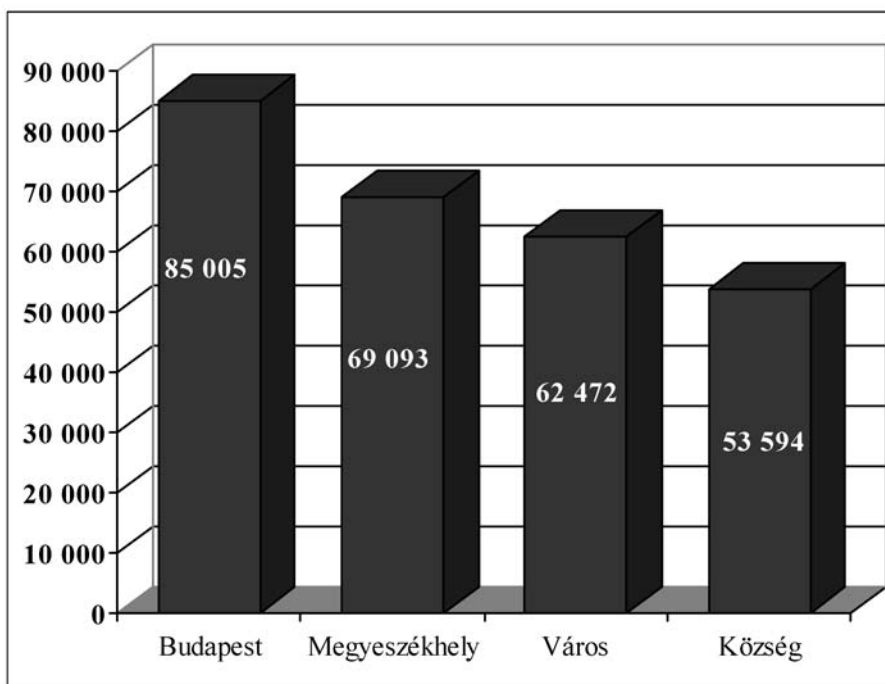
Még nagyobb különbséget találunk, ha a háztartásokat településtípusonként hasonlítjuk össze. Budapesten egy háztartásban, ahol 15–29 éves fiatal lakik, az egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelem 85 005 Ft, a községekben egy ugyanilyen háztartásban az egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelem 53 594 Ft.

Az egy fogyasztási egységre jutó jövedelemből ötödöket képeztünk, hogy némi képpen árnyaljuk a fiatalok háztartásainak jövedelmi helyzetét.

Az első jövedelmi kvintilisben az önálló fiatalok aránya magasabb, a negyedik kvintilisben pedig alacsonyabb. Az ötödik kvintilisben – azaz a legmagasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkező fiatalok 20 százalékában – az önálló háztar-

⁴ Lényege, hogy a háztartás tagjait nem egyforma súllyal veszi figyelembe a háztartás egy főre eső jövedelmének kiszámításakor, hanem arányosítja egy súlyozási eljárás segítségével a háztartásban lakók számával.

14. ábra: A háztartások egy fogyasztási egységre jutó
 átlagjövedelme településtípusok szerint (Ft)

10. táblázat: A háztartások egy fogyasztási egységére jutó jövedelmi ötödök
 közötti eloszlása a háztartás típusa szerint (százalék)

Jövedelmi ötödök	Eltartottak	Önállók	Átlagosan
1 (alsó)	18	23	20
2	21	20	20
3	20	20	20
4	22	16	20
5 (felső)	19	21	20

tásban élők aránya magasabb, mint az eltartottaké. Az egy főre jutó jövedelemát-
 lagok között tehát nincs különbség, azonban jól látható a jövedelmi ötödök viz-
 sgálata után, hogy a megegyező egy fogyasztási egységre jutó átlagos jövedelem
 mögött némiképpen eltérő átlagos jövedelmek állnak.

VAGYONI HELYZET

Az objektív anyagi helyzetet mindkét csoport esetén a tartós fogyasztási javakkal
 való ellátottság feltérképezésével mértük.

11. táblázat: Az egyes tartós fogyasztási javakkal rendelkezők aránya háztartástípus szerint (az összes megkérdezett között, százalékban)

Vagyontárgy	Eltartottak	Önállók	Átlagosan
hifi berendezés	64	49	58
CD-lejátszó	66	51	61
DVD-lejátszó	35	35	35
házi mozi szett	13	14	14
videomagnó	80	66	75
légkondicionáló	4	3	4
automata mosógép	83	70	79
mosogatógép	10	6	9
értékes műtárgy	7	3	5
értékes sporteszköz	10	6	9
másik ingatlan	18	9	15
autó	62	48	57

Első pillanatban látható, hogy az eltartottként definiált fiatalok olyan háztartásokban élnek, amelyek több tartós fogyasztási cikkel rendelkeznek, mint az önállók, illetve a fiatal házaspárok háztartásai. Az önálló háztartásban élők közül is az egyedül élők azok, akik (eddig) kevesebb tartós fogyasztási cikket halmoztak fel, mint saját családjukkal élő társaik, és lényegesen kevesebbet, mint azok a családok, ahol a 15–29 éves fiatalok eltartottként élnek.

A videomagnóval való rendelkezést vizsgálva nagyobb különbséget láthatunk: az eltartott fiatalok háztartásának 80 százalékában találunk videomagnót, míg az önálló háztartással rendelkező fiatalok között ez az arány 66 százalék.

A háztartási gépekkel, berendezésekkel való ellátottság esetén a legnagyobb eltérést az automata mosógéppel való rendelkezésnél tapasztaljuk, az eltartott fiatalok háztartásainak 83 százalékában, az önálló fiatalok háztartásainak pedig 70 százalékában találunk automata mosógépet.

Légkondicionáló berendezéssel, illetve mosogatógéppel az eltartott fiatalok háztartásainak 4, illetve 10 százaléka rendelkezik, ugyanez az arány az önálló fiataloknál 3 és 6 százalék.

A nagyobb értékű beruházási eszközök körében – másik ingatlan, személygépkocsi, sporteszköz, illetve műtárgy – azt tapasztaljuk, hogy az eltartott fiatalok háztartásaiban magasabb az ezen eszközökkel rendelkezők aránya.

Az önálló fiatalok háztartásai – egy-két kivételtől eltekintve – tehát szegényebben felszereltek tartós fogyasztási cikkekkel, mint a kibocsátó családban élő fiatalok háztartásai. Minden bizonnyal az önálló fiatalok háztartásainak nem volt még ideje, anyagi ereje és tőkéje, hogy meglépje ezeket a viszonylag nagy beruházásokat. Különösen jól láthatóak ezek a különbségek az igazán nagy beruházást igénylő eszközök birtoklása terén.

LAKÁSHELYZET

A megkérdezett fiatalok kétharmada szüleivel él. Egyötödük él saját vagy házaspár/élettársa lakásában, házában, a fennmaradó 14 százalék bérelt lakásban, kollégiumban, ismerősöknél lakik az év legnagyobb részében.

12. táblázat: Az év legnagyobb részében hol lakik Ön?
(érdemben válaszolók válaszainak megoszlása)

	Százalék
Szüleinél	65
Saját vagy házaspár/élettársa lakásában, házában	20
Kollégiumban	3
Házaspár/élettársa szüleinél	3
Albérletben, többekkel együtt	3
Lakást bérel magánszemélytől	2
Rokonoknál, ismerősöknél	2
Lakást bérel önkormányzattól	1
Egyéb	1

Állandó lakóhelyüket⁵ tekintve még többen élnek szüleiknél, mint ahányan az év nagy részében szüleik otthonában laknak: a megkérdezettek majd' háromnegyede. Ez zömmel az iskolások életmódjának köszönhető, hiszen állandó lakóhelyét tekintve szinte senki sem él kollégiumban, és a tipikusan főiskolás/egyetemista lakóhelynek számító többekkel közös albérlet aránya is elenyésző, ha az állandó lakóhelyet vesszük figyelembe.

13. táblázat: Állandó lakóhelyét tekintve hol lakik Ön?
(Érdemben válaszolók megoszlása)

	Százalék
Szüleinél	72
Saját vagy házaspár/élettársa lakásában, házában	19
Házaspár/élettársa szüleinél	3
Rokonoknál, ismerősöknél	2
Lakást bérel magánszemélytől	1
Lakást bérel önkormányzattól	1
Albérletben, többekkel együtt	1
Egyéb	1

⁵ Nem tekintettük állandó lakóhelynek azt, ahova valaki csak névlegesen van bejelentve.

Sokan azok közül is szüleikkel élnek, akik amúgy már saját családot alapítottak (ők az összes megkérdezett kb. 9 százalékát jelentik), ezért némileg ugyan csalóka eredményre vezet az önállóak és az eltartottak lakáshelyzetét külön-külön jellemezve elemezni, de talán még mindig kevésbé mos össze különböző helyzeteket ez a bontás, mint ahogy egységesen beszélünk a fiatalokról.

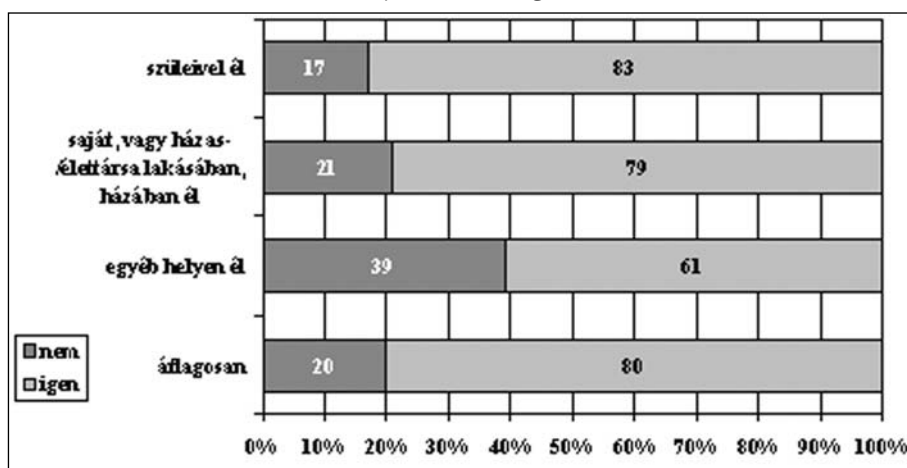
14. táblázat: A ház/lakás helye a településen belül a kérdező megítélése alapján (háztartástípus szerint, százalék)

	Önálló	Eltartott	Átlagosan
Olcsó lakáspiaci övezet	22	15	17
Közepes, átlagos lakáspiaci övezet	59	60	61
Helyileg magasabbra értékelt lakáspiaci övezet	15	20	18
Helyileg a legmagasabbra értékelt lakáspiaci övezet	1	3	2
A kérdező nem tudta megítélni az övezetet	3	2	2

A már önállóan élők – feltehetőleg egyelőre – rosszabb környéken, helyileg alacsonyabbra értékelt lakáspiaci övezetben élnek, mint azok, akik még szüleikkel laknak. Ez nem feltétlenül jelent valóban rosszabb körülményeket vagy – relatíve – rosszabb anyagi helyzetet, egyszerűen csak kevesebb idő állt eddig rendelkezésre a felhalmozásra az önállóak számára.

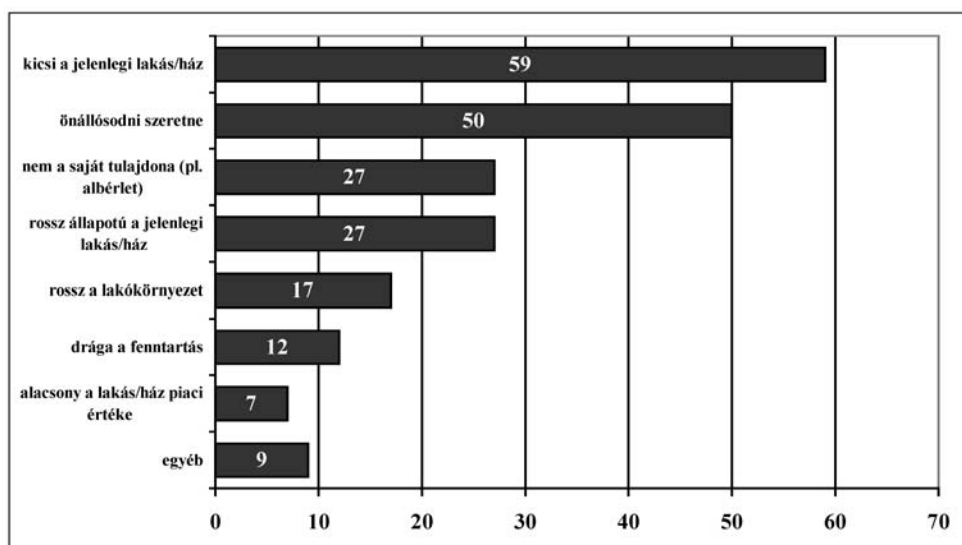
Az életminőségnek, s így közvetten az anyagi helyzetnek is fontos jellemzője, hogy a lakásból hány négyzetméter jut egy személyre. Ez az adat egyáltalán nem különbözik az önállóak és az eltartottak esetében, az átlagos egy főre jutó lakás-terület 24 m².

15. ábra: Megfelelőnek tartja-e jelenlegi lakáskörülményeit? (állandó lakóhely szerinti megoszlás, százalék)

A lakáskörülményeket illetően az Ifjúság2004 a szubjektív megítéléseket is föl-tárta. Ezt vizsgálandó feltettük a kérdést: *megfelelőnek tartják-e a fiatalok lakáskö-rülményeiket.*

16. ábra: Miért elégedetlen jelenlegi lakáskörülményeivel?
(a lakáskörülményeikkel elégedetlenek válaszainak előfordulási arányai, százalék)

Mint kiderült, túlnyomó részük, mintegy 80 százalékuk, megfelelőnek tartja saját lakáskörülményeit. A saját otthonban vagy szüleik lakásában élők lényegesen elégedettebbek lakáskörülményeikkel, mint azok, akik egyéb helyen, azaz albérletben, a házastárs szüleinél vagy ismerősöknél, rokonoknál laknak.

Azt is megfigyelhetjük, hogy a szüleikkel együtt lakók valamivel elégedettebbek lakáskörülményeikkel, mint azok, akik saját lakásukban élnek; ez arra utal, hogy az önállósodási vágy kisebb probléma, mint a lakás más (méret- és minőség-beli) hátrányai. Természetesen ez jelentős részben annak is köszönhető, hogy a legfiatalabbak jelentős részénél még nincs is napirenden az elköltözés.

Az átlagos egy főre jutó négyzetméter 24, ugyanez a szám a lakáskörülményeikkel elégedettek esetében 26, míg az azzal elégedetlenek esetében 18 m². Legtöbben (59 százalék) lakásuk, házuk méretével elégedetlenek; saját (tulajdonú) lakásra az elégedetlenek majd' harmada (27 százalék) szeretne szert tenni, s ugyanennyien vannak, akik lakásuk, házuk minőségével nincsenek megelégedve.

A nem megfelelőnek tartott lakáskörülmények növelik a változtatási igényt, illetve konkrét elképzeléseket implikálnak (az elégedetlenek 64 százaléka esetében), de még a lakáskörülményeikkel elégedettek között is találunk olyanokat (29 százalék), akiknek konkrét elképzeléseik vannak lakáskörülményeik megváltoztatását illetően.

A konkrét lakásváltoztatási elképzelésekkel rendelkező fiatalok alig több mint fele – 54 százalék – adott hangot annak, hogy államilag támogatott lakáshitel felvételét tervezi, átlagosan 624 000 forintot, a legtöbben félmillió forintot terveznek felvenni (már akinek konkrét elképzelése van az összegről).

Olyannyira központi szerepet tölt be a fiatalok életében a lakásszerzés problémája, hogy azok közül, akiknek szilárd elképzelésük van életük elkövetkezendő öt évében megvalósítandó céljaikról, egyharmadnyian (32 százalék) említettek lakással kapcsolatos célokat. 24 százalék szeretne lakást építeni, vásárolni, cserélni, és 8 százalék szeretne lakást felújítani, bővíteni, modernizálni.

AZ ANYAGI HELYZET SZUBJEKTÍV MEGÍTÉLÉSE

A már felvázolt paramétereket – melyek részben determinálják az anyagi helyzetet, illetve részben magának az anyagi helyzetnek az okai – egy szubjektív helyzetértékelésben összegezzük. A szubjektív helyzetértékelés összefüggésben áll a valós anyagi helyzettel, annak perpcionalizálásával – vagyis azzal, hogy az objektív paraméterek által leírható anyagi helyzetüket hogyan élik meg, hogyan ítélik meg a számukra adekvátként kezelt viszonyítási alaphoz mérten.

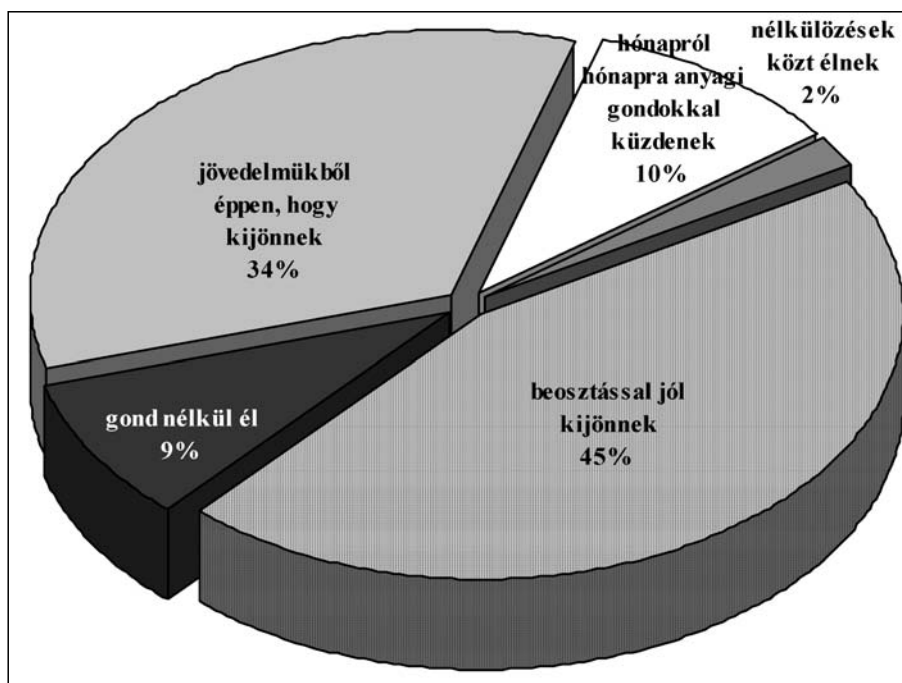
A 15–29 éves fiatalok közel fele (45 százalék) vélekedik úgy, hogy családja anyagi helyzetét legjobban az a kijelentés fejezi ki, mely szerint „beosztással jól kijönnék” jövedelmeikből. A „gond nélkül élők” közé sorolta magát a fiatalok közel tizede (9 százalék).

Ez azt jelenti, hogy a 2000. évi vizsgálathoz képest a kiegyensúlyozott körülmények közt élők súlya megnőtt, hiszen a fiatalok némileg több mint a fele (54 százalék) vélekedik így, a másik fele viszont továbbra is az anyagi gondokkal küszködők közé tartozónak vallja magát. Vagyis egyharmaduk (34 százalék) gondolja azt, hogy családja anyagi helyzetére a „jövedelmünkben éppen hogy kijövünk” minősítés illik, egytizedük, hogy „hónapról hónapra anyagi gondokkal” küszködnek, további két százalékuk pedig „nélkülözések közt élőknek” tartja önmagát.

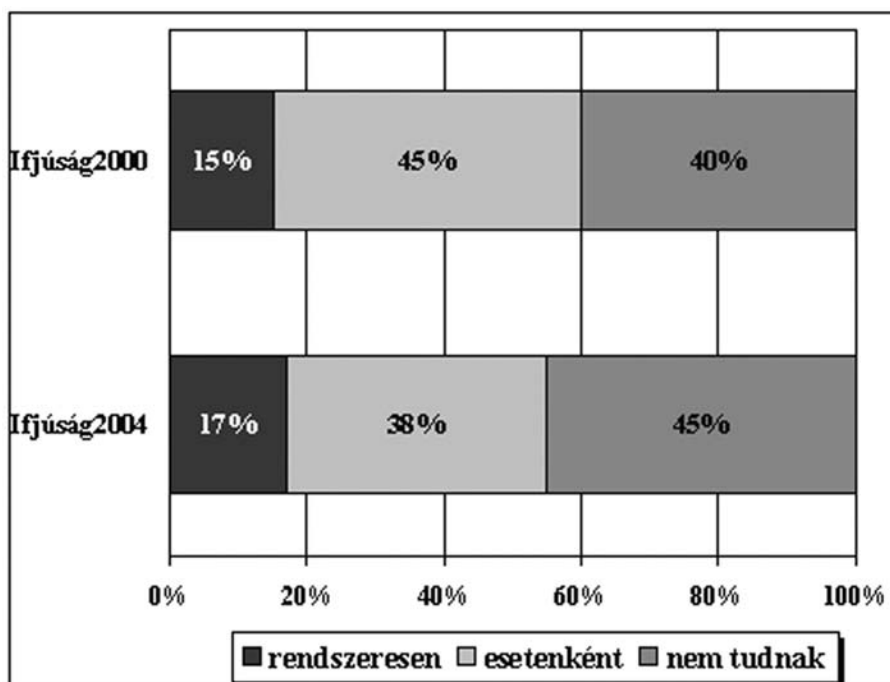
Jóllehet a diákok körében – a szakmunkásképzősök kivételével – az átlagnál magasabb a magukat a „gond nélkül élők” közé sorolók aránya, ezek súlya a gimnazisták (20 százalék) és az egyetemisták (15 százalék) között magas igazán. Ez jelzi, hogy melyek azok a társadalmi rétegek, amelyek gyermekeinek az anyagi helyzete, tanulási lehetőségei és életkilátásai jobbak az átlagosnál, hiszen a már dolgozók között a diplomásként foglalkoztatottak 14 százaléka hasonlóan kedvező anyagi állapotokról számol be.

A másik póluson ott vannak a munkaerőpiacról tartósan kiszorultak – például a munkanélküliek. Körükben a hónapról hónapra és a nélkülözések közt élők súlya már 25–30 százalék közt mozog. A következő nemzedék felnevelését veszélyeztetheti az a tény, hogy a gyeseen, gyeden lévők mindössze 4 százaléka sorolta magát a „gondtalanul élők” közé, ezzel szemben 40 százalékuk gondolta úgy, hogy

17. ábra: A család anyagi helyzetének megítélése

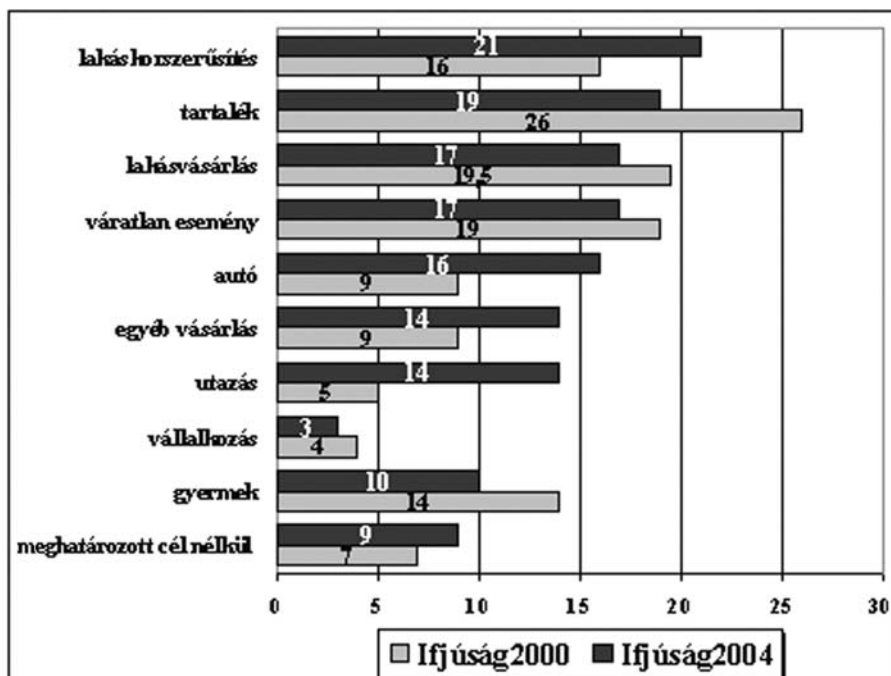
18. ábra: Tudnak-e pénzt megtakarítani? (százalék)

jövedelmükből „éppen hogy kijönnek”, 17 százalékuk „havi” anyagi gondokról számolt be, további 5 százalékuk pedig arról, hogy „nélkülözések közt élnek”.

Az anyagi helyzet szubjektív átélésének a „tartalma” természetesen további elemzést igényel, annál is inkább, mivel a fiatalok mindössze hatoda (16 százalék) mondta azt, hogy rendszeresen tud pénzt félretenni, közel kétötödük csak „eseti” megtakarításról számolt be, és mintegy felük (45 százalék) pedig arról, hogy „nem tudnak félretenni” pénzt.

19. ábra: Ha tesznek félre pénzt, mire gyűjtenek?
(a válaszolók százalékában, több válasz is lehetséges)

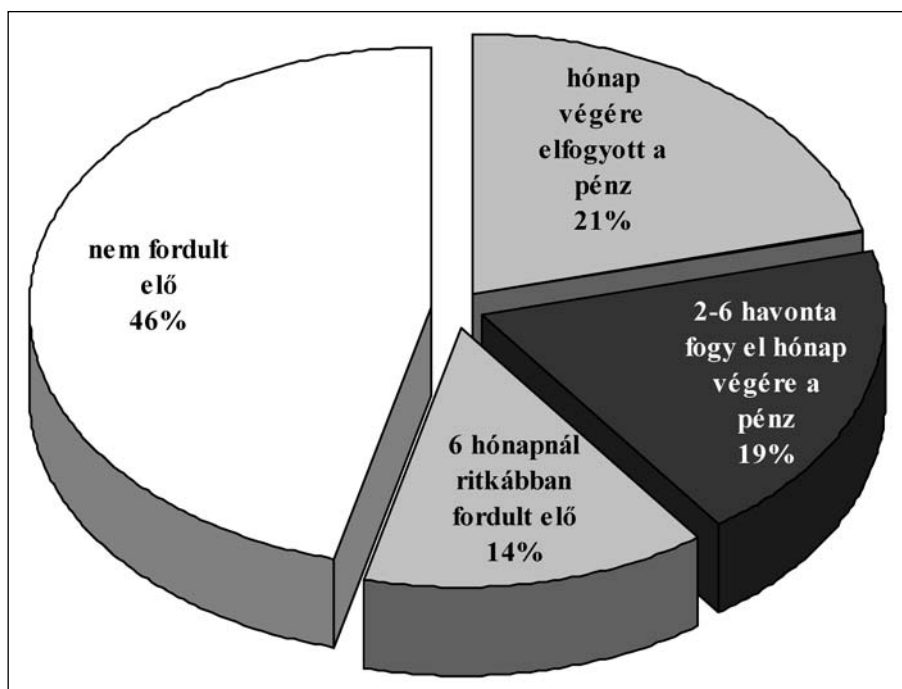

Azokban a családokban, ahol havi rendszerességgel tudnak félretenni, preferencia-változást regisztráltunk.

Míg négy évvel ezelőtt a tartalékképzés jelentette a gyűjtés fő irányát, 2004-ben a fiatalok, illetve azok a családok, ahol a megkérdezett fiatalok élnek, elsősorban lakáskorszerűsítésre, minőségi lakáscserére törekszenek, megduplázódott az autóvásárlásra, utazásra, egyéb vásárlásra félretevők aránya.

A fiatalok tapasztalatai szerint a családok ötödében (21 százalék) havi gyakorisággal fordul elő, hogy a hónap végére elfogy a pénz. További ötödében (19 százalék) ez a probléma két-hat havi gyakorisággal jelentkezik, a fiatalok 14 százaléka szerint ennél ritkábban, és a 15–29 évesek kevesebb mint a fele (46 százalék) számolt be arról, hogy családjuk nem szembesül ezzel a gonddal.

20. ábra: Milyen gyakran fordult elő az Önök háztartásában az elmúlt 12 hónapban, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük? (a kérdésre adott válaszok megoszlása, százalék)

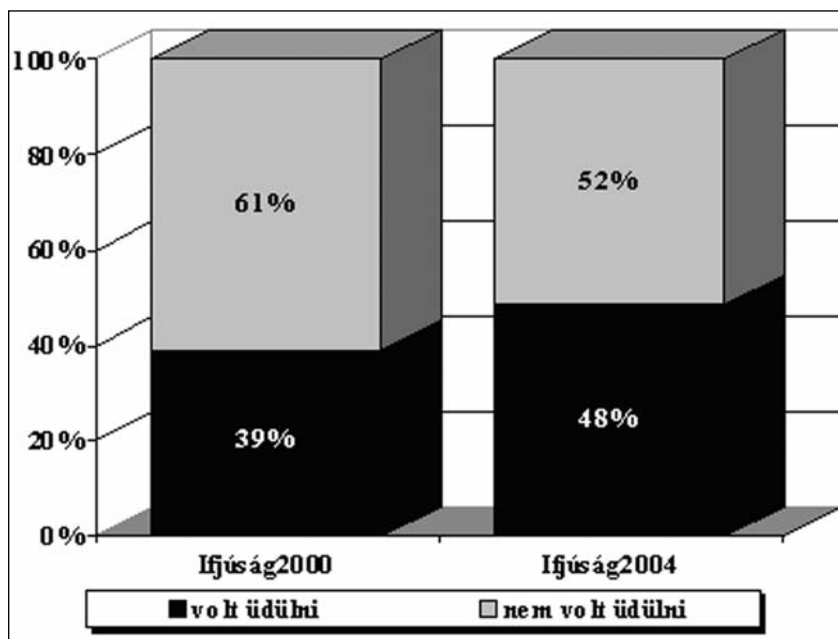

ÜDÜLÉS

Ha a nyaralást elfogadjuk az életminőség valamilyen átfogó mutatójának, akkor azt látjuk, hogy a fiataloknak megközelítőleg a fele (48 százalék) engedhette meg magának az üdülés „luxusát” az elmúlt egy évben. A diákok közül a szakmunkás-képzőbe járók lehetőségei látszanak a legrosszabbaknak – háromötödük nem volt nyaralni –, míg a legkedvezőbb anyagi körülményekre az egyetemisták, főiskolások és gimnazisták adatai utalnak. (Sorrendben: „csak” 26, 32 és 33 százalékuknak nem volt módja üdülni.) A dolgozó fiatalok több mint a fele (54 százalék) szintén kénytelen volt lemondani a nyaralás örömeiről. A gyese, gyeden lévő kismamák körében ennél számottevően rosszabb a helyzet, hiszen közel háromnegyedük (73 százalék) nem volt üdülni.

Azok, akik az elmúlt évben üdültek, nagyobb részben belföldre utaztak. A külföldi üdülést az utazók kevesebb mint fele engedhette meg magának. Az önállók 38 százaléka volt üdülni valahol 2003-ban, az eltartottak között ez az arány azonban 54 százalék.

21. ábra: Az elmúlt egy évben volt-e üdülni?
(százalék, az összes megkérdezett között)

A fővárosban és a megyeszékhelyeken lakók relatívan kedvezőbb anyagi helyzetük révén gyakrabban járnak üdülni. Ugyanígy megfigyelhetők a regionális különbségek is: a gazdaságilag fejlettebb régiókban lakó fiatalok inkább járnak üdülni, mint mások. Az egzisztenciális értelemben a szüleiktől már nem függők kisebb arányban járnak üdülni, mint azok a társaik, akik még a szülőkkel élnek. Az üdülés szempontjából a legmobilabbak a fiatal, felsőfokú végzettséggel rendelkezők, illetve az annak megszerzésén ténykedő fővárosiak.

AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM

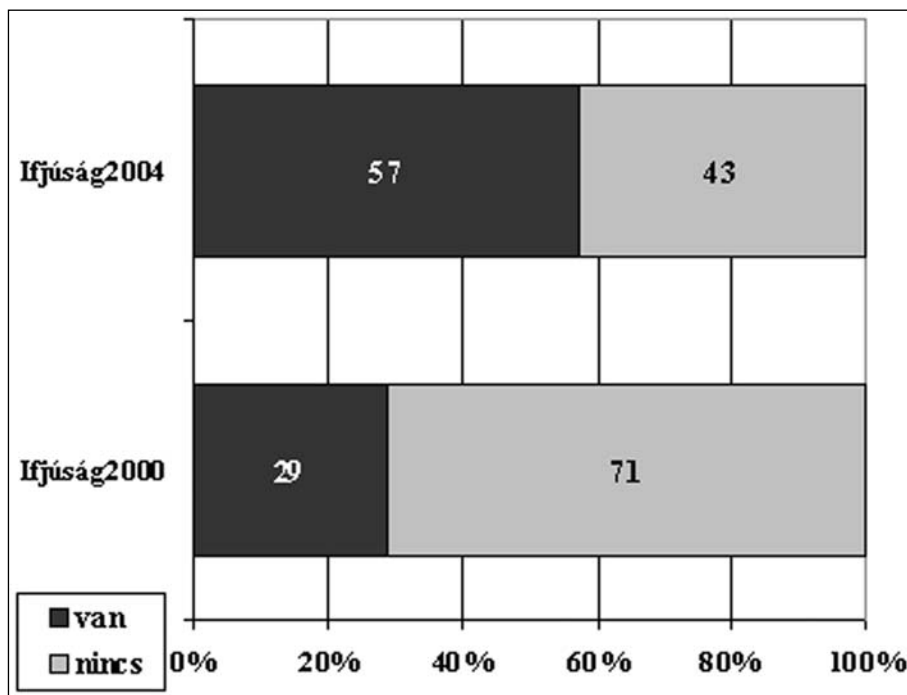
Soha nem látott mértékű megosztottság alakult ki a 2004. év végére a magyar társadalmon belül a modern információs és kommunikációs technológiai (IKT) eszközökkel való ellátottság és ezek használata tekintetében. Míg az országos, teljes lakosságot érintő adatfelvételek eredményei azt mutatják, hogy 2004-ben gyakorlatilag megállt az információs társadalom fejlődése Magyarországon, addig bizonyos korosztályokban Európai Unió léptékben is kiemelkedő változások és eredmények tapasztalhatók. Mindez azt jelenti, hogy egy ambivalens folyamat indult el Magyarországon. Míg az internet és a számítógépek „új” felhasználóinak számában alig történik számottevő változás (az idősebb generációk nem képesek bekapcsolódni), addig a „rég” felhasználók (a digitális környezetben szocializálódott fiatalok) digitális kultúrája, illetve digitális írástudása minőségi elmozdulást mutat. Megfigyelhető a technológiaváltás (pl. nagy sáv szélességű hálózatok használata iskolában, otthon), az internet egyéni erőforrásokat növelő szolgáltatásai, alkalmazásai felé történő elmozdulás (pl. a tranzakciós szolgáltatások használata). Mindez arra hívja fel a szakemberek és a döntéshozók figyelmét, hogy a „digitális megosztottság” nem hogy csökkenne, inkább tovább mélyül hazánkban.

A World Internet Project (WIP) 2004. év végi adatai szerint a személyi számítógépekkel rendelkező magyar háztartások aránya mindössze 1 százalékponttal (31 százalékról 32 százalékra) bővült egy év alatt, míg az otthoni internethasználat 2 százalékponttal (12 százalékról 14 százalékra). Ezzel szemben csak fiatalokra koncentráló Ifjúság2004 kutatás eredményei azt mutatják, hogy a személyi számítógéppel bíró háztartások aránya 57 százalék, míg az internetet otthonról is elérni képes ugyanezen háztartások aránya eléri a 24 százalékot.

Az Ifjúság2000 kutatás során a számítógép-használati szokásokat részletesebben feltérképeztük, az Ifjúság2004 kutatásban pedig a fő hangsúlyt az internethasználat mintázataira, illetve az internethasználat során tapasztalható eltérésekre helyeztük.

SZÁMÍTÓGÉP-HASZNÁLAT ÉS -ELLÁTOTSÁG

22. ábra: Személyi számítógéppel való ellátottság a fiatalok háztartásaiban 2000-ben és 2004-ben (a válaszolók százalékában)

Napjainkban a fiatalok háztartásainak több mint felében (57 százalék) található személyi számítógép. Különösen markáns változást tapasztalunk az Ifjúság2000 adataihoz képest, hiszen 2000-ben a személyi számítógéppel ellátott háztartások aránya 29 százalék volt, azaz 4 év alatt közel a duplájára nőtt.

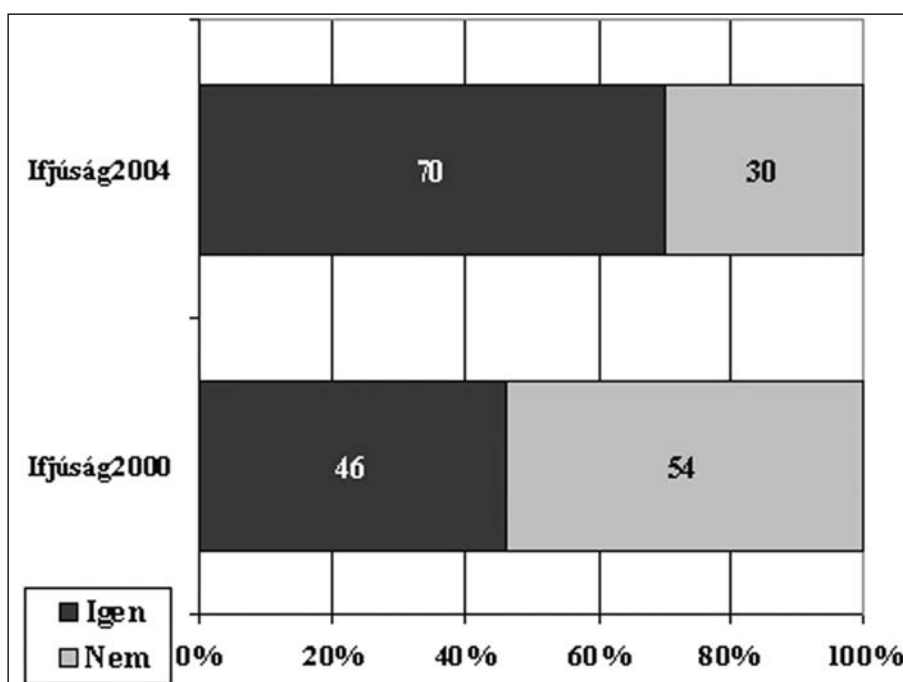
A háztartások számítógép-ellátottsága az átlagnál jóval magasabb Közép-Magyarországon (66 százalék) és a Nyugat-Dunántúlon (63 százalék). A számítógéppel való legalacsonyabb ellátottság még mindig Észak-Magyarországra (50 százalék) és Észak-Alföldre (49 százalék) jellemző, így a régiók szerinti különbségekben nem történt változás.

A háztartások személyi számítógéppel való ellátottságában szintén kézzelfogható a jól ismert „urbanizációs lejtő”: míg Budapesten a fiatalok háztartásainak 71 százalékában, addig a községekben lévő érintett háztartásoknak csak 46 százalékában található személyi számítógép.

Az idősebb korcsoportok felé haladva csökken a számítógéppel rendelkező háztartások aránya: míg a 15–19 éves korcsoportot magukban foglaló háztartások 67 százalékában találunk személyi számítógépet, addig az idősebb ifjúsági korcsoportok esetében ez az arány már csak 49 százalék.

A fiatalok személyszámítógép-használatában is – bár arányaiban nem olyan látványosan – növekedés érezhető. 2000-ben a 15–29 évesek 46 százaléka használt személyi számítógépet, 2004-ben pedig összesen 70 százalékuk.

23. ábra: Használ-e számítógépet?
(a kérdésre válaszolók százalékában, 2000-ben és 2004-ben)

Régióként azonban itt is nagy eltéréseket találunk. Legnagyobb arányban a közép-magyarországiak használnak számítógépet (78 százalék), de átlagon felüli a Nyugat-Dunántúl számítógép használóinak aránya is (73 százalék). Jól alacsonyabb ugyanakkor ez az arány Észak-Magyarországon (62 százalék) és Dél-Alföldön (63 százalék). A számítógép-használat terén nem tapasztaltunk olyan nagy mértékű különbségeket az egyes régiók között, mint a számítógéppel való ellátottság terén.

Némiképpen kisebbek az eltérések a számítógép-penetráció és -használat között akkor is, ha településtípus szerint vizsgálódunk, bár így is hatalmasnak mondható a budapesti és vidéki számítógép-használó fiatalok arányának 20 százalékos eltérése. Budapest felől a községek felé haladva folyamatosan csökken a számítógép-használók aránya a fiatalok között. Budapesten a fiatalok több mint négyötöde számítógép-használó, a községekben azonban csak a 15–29 évesek háromötöde.

Hasonlóan „erős” különbség figyelhető meg a korcsoportokat vizsgálva: az iskolás korú fiatalok között a számítógép-használók aránya 86 százalék, a vizsgált legidősebb korcsoportban pedig 59 százalék. Ennek feltételezhető okai részben

anyagi jellegűek, azaz az iskolarendszertől való kikerüléssel megszűnik a személyi számítógéphez való hozzáférés, másrészt az idősebb korcsoportok eleve kevésbé találkozhattak a kötelező oktatás keretei között számítógéppel, kevésbé épült be az életmódjukba. Harmadrészt itt is szerepet játszik az urbanizációs lejtő, hiszen a kistépelések infrastrukturális helyzete sok esetben nem teszi lehetővé az internet egyszerű és olcsó elérését sem.

INTERNET-ELLÁTOTSÁG ÉS -HASZNÁLAT

A fiatalok 59 százaléka legalább havonta egyszer szokott internetezni. A legmagasabb az internetező fiatalok aránya Közép-Magyarországon (70 százalék), a legalacsonyabb pedig az észak-keleti országrészben – Észak-Magyarország (51 százalék) és Észak-Alföldön (49 százalék). A településtípust vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a budapesti fiatalok 74 százaléka használ internetet, míg a községekben élő fiataloknak csak a 47 százaléka.

24. ábra: Szokott-e internetezni?
(a kérdésre válaszolók százalékában)

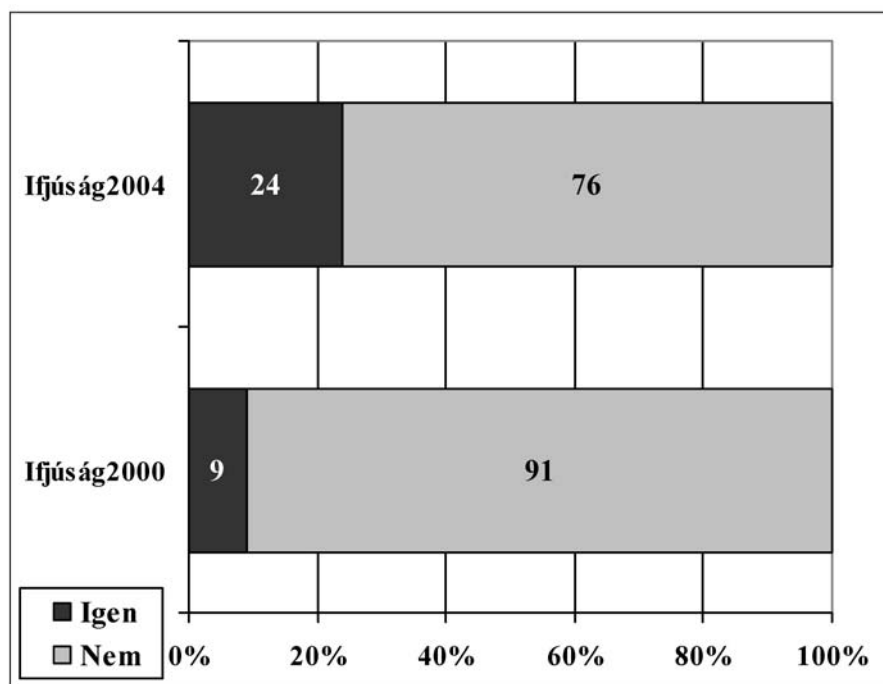
A 15–19 évesek 77 százaléka szokott internetezni, az idősebb ifjúsági korcsoportok felé haladva azonban csökken az internetezők aránya, a legidősebb kor-

csoportban már csak 45 százalék a legalább havonta egyszer internetezők aránya.

Otthoni internet-hozzáférés a háztartások 24 százalékában van, ami erős emelkedésnek tekinthető, hiszen 2000-ben a fiatalok háztartásainak 9 százalékában volt csupán internet. Közép-Magyarország régióban a háztartások 38 százaléka, Nyugat-Dunántúl régióban pedig a fiatalok 25 százaléka rendelkezik internet-hozzáféréssel. A fiatalok háztartásainak internet-ellátottsága szempontjából lezakadó régiónak Észak-Alföld tekinthető, ahol a háztartásoknak összesen 16 százaléka rendelkezik csak internet-kapcsolattal.

A fiatalokat eltartó és az általuk fenntartott budapesti háztartások több mint háromszor nagyobb arányban ellátottak internettel, mint a községekben találhatóak. A fővárosban az ellátott háztartások aránya 45, a községekben mindössze 14 százalék. A legfiatalabbak korcsoportjában a háztartások 27 százalékában van internet-hozzáférés, a legidősebbek háztartásainak viszont csak 21 százalékában.

25. ábra: Rendelkezik-e a háztartás internet-kapcsolattal?
(a kérdésre válaszolók százalékában, 2000-ben és 2004-ben)

Az internetező fiatalok 55 százaléka szokott iskolában vagy egyetemen internetezni, arra a kérdésre pedig, hogy hol internetezik a legtöbbit, 35 százalékuk jelölte meg az iskolát vagy egyetemet. Otthon 43 százalékuk szokott internetezni, ebből egyharmaduk számára ez a legtöbbit használt internet-kapcsolat. Míg a

felnőtt korosztály esetében azt tapasztaltuk, hogy a munkahelyi internet-használat dominanciája megtört az utóbbi években, azaz arányaiban már többen használják a világhálót otthonról, addig a fiatalok körében az iskola, mint a használat elsődleges helye – igaz csökkenő mértékben, de – megmaradt.

A fiatalok 27 százaléka soha nem e-mailezik, azonban 51 százalékuk legalább heti 1 alkalommal megnézi elektronikus postafiókját. Az aktuális eseményekről, hírekről való tájékozódásra a fiatalok 17 százaléka napi rendszerességgel használja az internetet, összesen pedig 47 százalékuk legalább hetente egyszer informálódik az internetről. Tanuláshoz, illetve munkához információ-forrásnak az internetező fiatalok 51 százaléka használja legalább heti rendszerességgel ezt a szolgáltatást. Kikapcsolódáshoz, hobbihoz való információgyűjtésre a válaszolók 46 százaléka heti rendszerességgel használja az internetet.

Az adatokból jól látható, hogy mindegyik információ típus esetében a fiatalok egy jelentős hányada nem az internetet használja forrásként. Az aktuális események esetében 30 százalék, a tanuláshoz, munkához kapcsolódó információgyűjtés esetében 20 százalék, míg a kikapcsolódáshoz szükséges információgyűjtés esetében 23 százalék az, aki soha nem támaszkodik az internetre. A fiatalok 41 százaléka chatel valamilyen rendszerességgel, 42 százalékuk pedig játékokat, szoftvereket, zenéket, illetve filmeket tölt le. Online vásárlásban, banki tranzakcióban az internetező fiatalok 10 százaléka vesz részt több-kevesebb gyakorisággal.

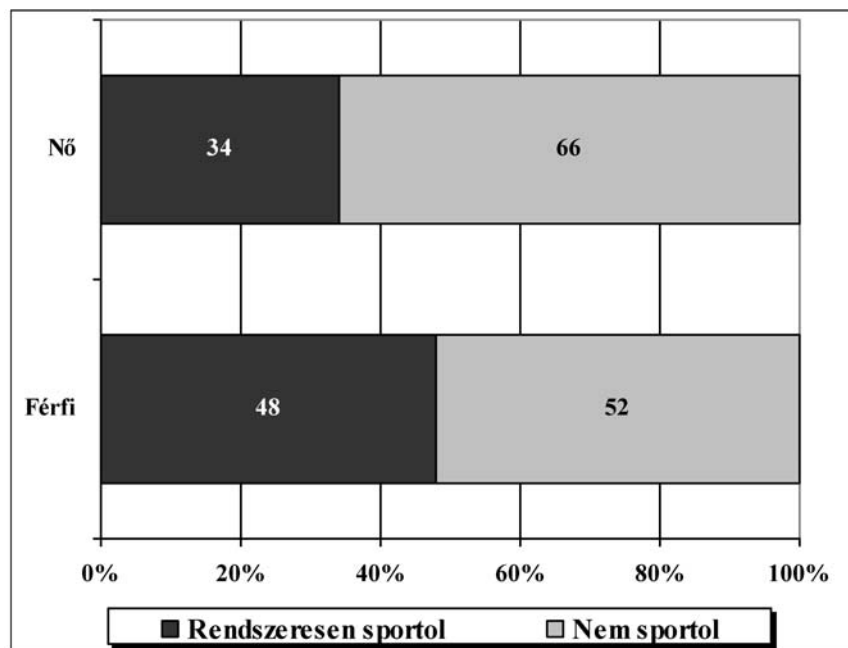
A későbbiekben vizsgálendő kérdés, hogy ezek a tevékenységek milyen együtt járásokat, mintázatokat mutatnak. Fontos feltérképezni, hogy a fiatalok mely csoportjai használják kevésbé vagy egyáltalán nem az internet nyújtotta lehetőségeket, a majdani mélyebb elemzések fő kérdése tehát, hogy hol húzódik a másodsztintű digitális megosztottság partvonala a korcsoporton belül.

A 15–29 ÉVES KOROSZTÁLY ÉLETMÓDJÁNAK NÉHÁNY JELLEMZŐ VONÁSA

SPORTOLÁSI SZOKÁSOK

A 15–29 éves fiatalok több mint kétötöde (41 százalék) nyilatkozott úgy, hogy szabadidejében rendszeresen sportol. Valóban szabadidőben végzett tevékenységről van szó, ugyanis a kérdést úgy tettük fel, hogy az kizárja a „kötelező testnevelés órán” végzett testmozgást és sportolást. Erre a megszorításra annál is inkább szükség volt, mert a fiatalok elnyúlt és tömegessé vált iskolarendszeri jelenléte a sportolás elterjedését automatikusan maga után vonja, mi azonban szeretnénk volna megkülönböztetni egymástól a kötelezően előírt sportolást attól, amit az egyén saját belátása és döntése szerint – remélhetően saját örömeire – szabadidejében végez.

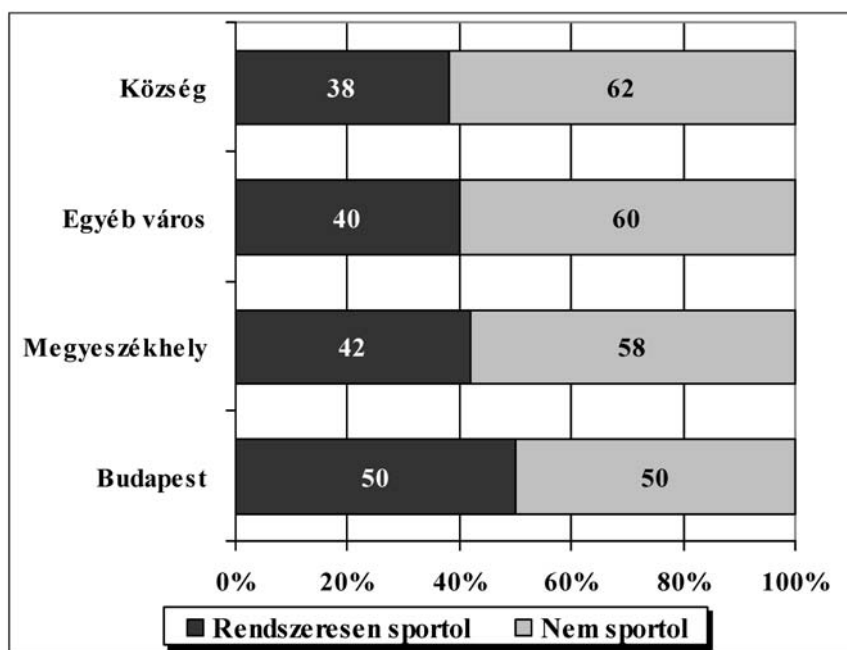
26. ábra: Rendszeresen sportoló 15–29 éves fiatalok százalékos aránya nemenként

Az adatok a négy évvel ezelőtti felvételhez képest a testmozgás és a sport számottevő növekedéséről árulkodnak, ugyanis akkor a hasonló korú fiataloknak egyharmada (33 százalék) mondta azt, hogy szabadidejében sportol. A növekedés okait az adatok részletesebb feldolgozása fogja tisztázni, mindenesetre öröndetes tény, hogy a fiatalok kétötöde olyan sportosabb, és így egészségesebb életmódról számolt be, amelynek a viszonylag rendszeres mozgás és testedzés is integráns részét képezi.

A sportosabb életmód terjedése minden területen kimutatható: a férfiak körében (48 százalék) csakúgy, mint a nőknél (34 százalék), a falusiaknál (38 százalék) szintúgy, mint a budapestiekénél (50 százalék), és az idősebb korcsoportokban hasonlóképpen – a 25–29 éveseknél 35, a 20–24 éveseknél 40 százalék –, mint a legfiatalabb 15–19 éves korcsoportban (52 százalék). Mi több, még a diákok között is érzékelhető növekedés, például a szakmunkástanulók és a szakközépiskolások fele – sorrendben 49 és 53 százaléka – számolt be arról, hogy viszonylag rendszeresen sportol, szemben a 2000. évi ifjúsági felvételnél észlelt 41 és 43 százalékkal.

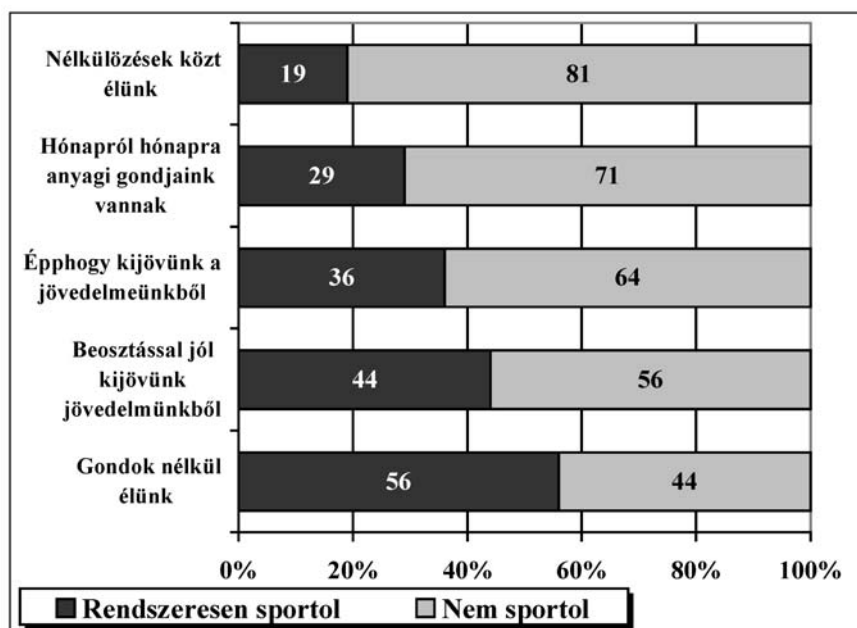
27. ábra: Rendszeresen sportoló 15–29 éves fiatalok százalékos megoszlása településtípusok szerint, 2004-ben

A fenti adatok egyben arra is utalnak, hogy a törésvonalak továbbra is ugyanott húzódnak, mint korábban, vagyis a nők, a falusiak, az idősebbek, a házasok vagy a gyerekesek kevésbé jellemezhetők sportos életvitellel, míg a férfiak, a városiak, a fiatalabbak, a nőtlének és hajadonok vagy a gyermektelenek inkább. Így nem okoz meglepetést az sem, hogy a rendszeresen sportoló dolgozó fiatalok ará-

nya (38 százalék) elmarad a diákok – főként a főiskolások (52 százalék) vagy az egyetemisták (60 százalék) – aránya mögött.

28. ábra: A sportolás a háztartás anyagi helyzetének függvényében

Hasonlóképpen nem meglepő – ezzel együtt is felettébb elgondolkodtató –, hogy a gyesen, gyeden vagy gyeten lévő kismamáknak mindössze hatoda (16 százalék) állította magáról, hogy viszonylag rendszeresen végez testmozgást, mely tény mögött a szabadidő, a pénz és az igények hiánya csakúgy kimutatható, mint a számukra elérhető kínálat korlátozottsága.

Nem véletlenül szóltunk a pénz szerepéről témánk vonatkozásában. Ugyanis a sportos életvitel társadalmi elterjedése elé – sok más mellett – a rossz anyagi helyzet is korlátokat állít, még akkor is, ha sokszor e kijelentést hitetlenkedés fogadja, mondván, hogy napjainkban ez már sokkal inkább szemlélet, értékek vagy habitus kérdése, semmint a pénzé.

Mint látható, adataink is arra utalnak, hogy a család-háztartások anyagi kondíciói számottevő befolyást gyakorolnak egy sportosabb és egészségesebb életmód kialakítására és vitelére. E tekintetben nem csupán az érdemel figyelmet, hogy a „nélkülözések közt élő” (19 százalék), a „havi anyagi gondokkal küszködő” (29 százalék), illetve a „gond nélkül élő” (56 százalék) fiatalok közt a rendszeresen sportolók aránya akár többszörös különbséget is mutathat, hanem az is, hogy már azok között is karakterisztikusak az életmódbeli eltérések, akik napi anyagi gondokról nem is panaszkodnak. Amikor a lakosság – főként az idősebbek – rossz egészségi ál-

lapotáról beszélünk, akkor talán nem érdektelen a fentieket is figyelembe venni, hiszen a problémák (azok gyökerei) már ebben az életkorban jól láthatók.

A fiatalok körében jól kimutathatók a sportdivatok, jóllehet a labdarúgás a maga közel egynegyedes (23 százalék) arányával ma is vitathatatlanul uralja a sportágak sorát. Persze ez a sportág kizárólag a férfiak körében ilyen népszerű (37 százalék), a lányoknak mindössze 3 százaléka jelezte, hogy focizik. A nők körében az aerobic (15 százalék) népszerűségével a kerékpár (14 százalék) és a kocogás (13 százalék) is felveszi a versenyt, ezeket a torna (11 százalék) és az úszás (6 százalék) követi. A férfiak között – a focin túl – a kerékpározás (12 százalék), a kocogás (7 százalék), a kondicionáló torna (6 százalék) és a testépítés (6 százalék) a legkedveltebbek. Hasonlóképpen a nemek közti különbségekhez, más sportágak hódítanak a fővárosban és megint mások a kisebb városokban és a falvakban.

A nem sportoló fiatalok döntően az időhiányra hivatkoztak, amikor arra kerestük a választ, hogy miért nem végeznek rendszeresen testedzést. Vagyis a fiatalok többsége (52 százalék) szerint egyszerűen „nincs idejük” erre a tevékenységre. Emellett további egyötödük (19 százalék) azt mondta, hogy „nincs kedve hozzá”, 8 százalékuk azt vallja, hogy „nem tartja fontosnak” a sportolást, illetve csaknem ugyanennyien (7 százalék) állítják, hogy „nem jut rá energiájuk”. Ez utóbbiaknál kevesebben jelezték, hogy „megfelelő lehetőségek hiányában” (5 százalék) maradnak távol a sporttól, és aligha véletlen, hogy elsősorban is a közösségekben élők körében égető ez a gond.

DOHÁNYZÁS

A vizsgált korosztály egészének mintegy négytizede állítja, hogy legalább alkalmanként dohányzik. A megkérdezettek mintegy harmada soha nem gyújtott még rá, 27 százalékuk pedig jelenleg nem dohányzik. A dohányzó fiatalok döntő többsége, négyötöde naponta, 12 százaléka pedig hetente legalább egyszer cigarettázik. A dohányosok 8 százaléka tekinthető alkalmi dohányosnak. Így a 15–29 éves korosztály egészére vetítve mintegy 37 százalék az aktívan cigarettázók aránya.

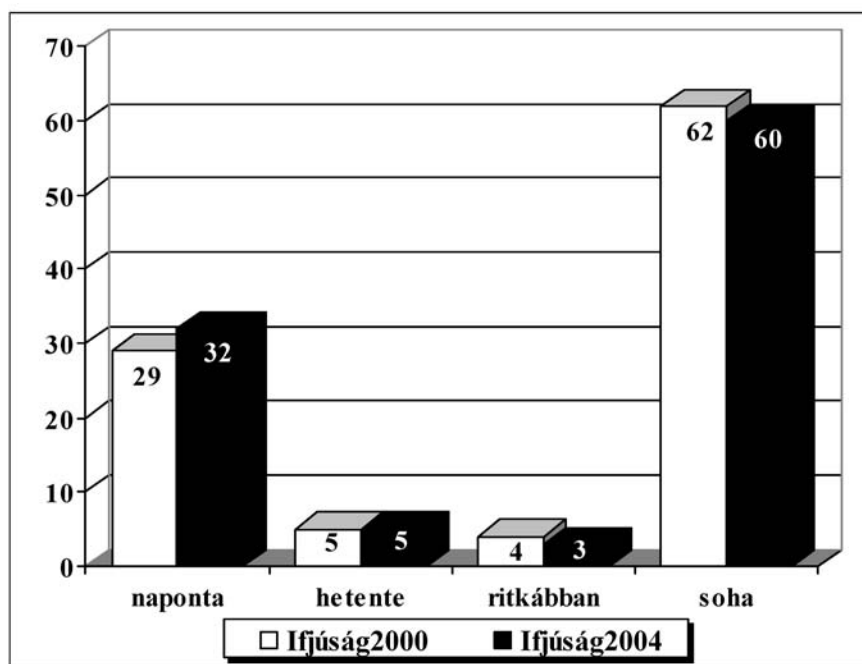
2000-hez képest lényeges, alapvető változás nem történt a fiatalok dohányzási szokásaiban, bár kétségtelenül emelkedett a naponta dohányzók, és ezzel párhuzamosan csökkent a dohánytermékeket nem fogyasztók aránya.

Az első dohányos élmény többnyire az általános iskola utolsó osztályaihoz és a középiskola első éveire kötődik. Már 14 és 16 éves kora között kipróbálta a cigarettát a kérdésre válaszolók több mint a fele. Az adatok azt mutatják, hogy aki 20 éves koráig nem gyújt rá próbaképpen sem, nagy valószínűséggel nem lesz aktív dohányos. A rendszeresen füstölők naponta átlagosan 13-14 szál cigarettát szívnak el.

Négy év elteltével – 2000-hez hasonlóan – a naponta dohányzók között jelentős túlsúlyban találhatók a férfi megkérdezettek. A 15–29 éves férfiak 37 százaléka, míg a nők valamivel több mint egynegyede napi gyakorisággal szív cigarettát. Saját bevallásuk szerint a férfiak 55 százaléka, míg a nők több mint kétharmada

nem dohányzik. A négy évvel korábbi adatokhoz képest ebben az esetben is 2–3 százalékpontos változást rögzíthetünk. A nőknél három, míg a férfiaknál két százalékponttal növekedett a naponta dohányzók aránya.

**29. ábra: Szokott-e – akárcsak alkalmanként is – dohányozni?
(a kérdésre válaszolók százalékában)**

A 15–29 éves korosztály esetében a dohányzás intenzitása jelentősen függ az életkortól, azonban az összefüggés nem lineáris. A legelső életkori csoportban a naponta dohányzók aránya 21 százalék, míg a legaktívabb dohányosok a 20–24 évesek. Körükben a napi rendszerességgel rágyújtók aránya eléri a 37 százalékot. 24 év felett némileg csökken az aktív dohányosok aránya. Ezzel párhuzamosan az iskolai végzettség emelkedésével csökken a dohányosok hányada. A diplomások közel háromnegyede nem dohányzik, míg a szakmunkásoknak a fele tartozik a dohányzást elutasítók táborába. A szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők körében a legmagasabb (45 százalék) a naponta dohányzók aránya; míg a felsőfokú végzettségűeknél a legalacsonyabb (16 százalék).

ALKOHOLFOGYASZTÁS

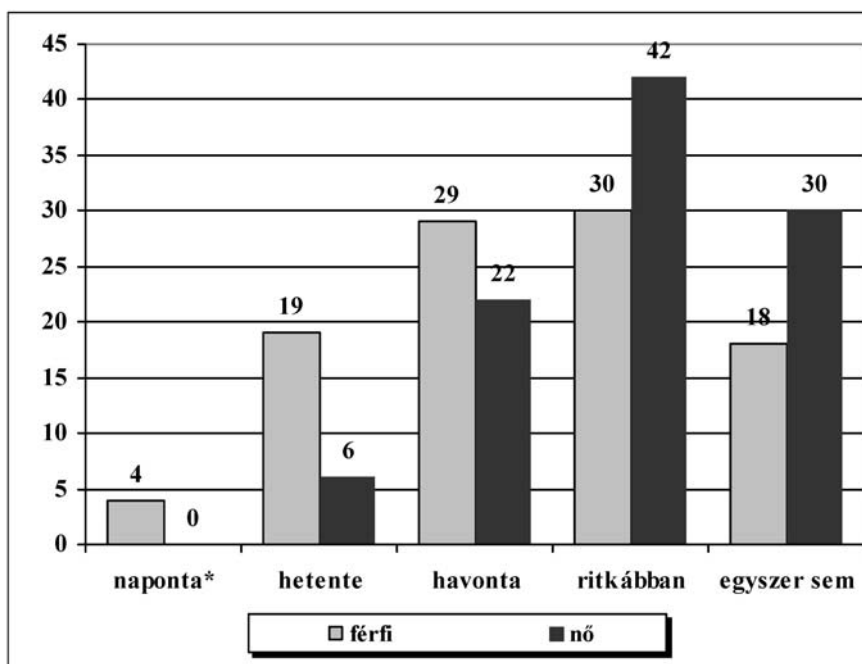
A 15–29 éves korosztály 59 százaléka állítja, hogy az elmúlt egy évben soha nem vagy csak nagyon ritkán fogyasztott alkoholt. Mintegy két százalékuk azonban

napi, további 13 százalékuk heti rendszerességgel alkoholt fogyaszt. Hasonlóan a dohányzáshoz, az alkoholfogyasztás tekintetében is eltér a férfi és a női megkérdezettek szokása. A férfiak közel egynegyede, míg a nők hat százaléka szokott saját bevallása szerint legalább heti gyakorisággal szeszes italt fogyasztani.

A háttérváltozókat elemezve, több fontos megállapítást tehetünk. Az alkoholfogyasztás hosszú távú negatív következményei leginkább azoknál jelentkezhetnek, akik napi vagy heti rendszerességgel fogyasztanak alkoholt. A legveszélyeztetettebbek e téren is a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők, hiszen csaknem egyötödük hetente legalább egyszer, de inkább többször alkoholizál. A dohányzással ellentétben a diplomások az alkoholfogyasztás tekintetében élen járóknak tekinthetők, hiszen 18 százalékuk iszik legalább heti gyakorisággal szeszes italt.

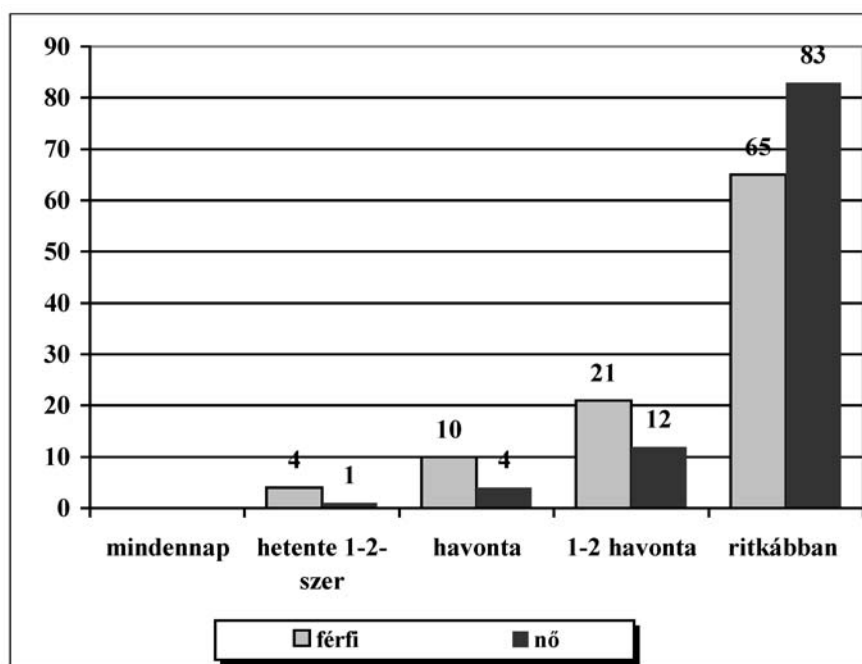
Hasonló jellegzetességek érhetők tetten a községekben és a fővárosban lakók összehasonlításában. A községekben élő 15–29 évesek valamivel több mint egytizede, míg a budapestiek közel kéttizede fogyaszt heti rendszerességgel szeszes italt. Véleményünk szerint a fenti adatok arra utalnak, hogy a különbség nem a fogyasztás gyakoriságában érhető tetten leginkább, hanem az elfogyasztott termék minőségében.

30. ábra: Milyen gyakran fogyasztott alkoholt az elmúlt évben?
(a kérdésre válaszolók százalékában)

* mindennap vagy majdnem mindennap

31. ábra: Milyen gyakran fordult elő az elmúlt egy évben, hogy erősen ittas állapotba került? (az alkoholt fogyasztottak körében, százalék)

Saját bevallása szerint minden harmadik olyan fiatallal, aki az elmúlt egy évben fogyasztott szeszes italt, megesett, hogy a kelleténél többet ivott, és emiatt erősen ittas állapotba került. Szocio-demográfiai dimenziók szerint jól elkülöníthetők a leginkább veszélyeztetett csoportok: mindenekelőtt a szakmunkások, akiknek majd 40 százaléka volt erősen ittas az elmúlt egy évben. Hasonló adatok rögzíthetők a munkanélküliek esetében is. A veszélyeztetettek közé sorolhatók a városi – de nem a fővárosi – férfiak, akik az átlaghoz képest nagyobb valószínűséggel voltak illumináltak, mint a községekben élő és fővárosi társaik.

A részegséget az alkoholt fogyasztó fiatalok döntő többsége – saját bevallása szerint – csak nagyon ritkán, egy-egy alkalommal élte át. Alig három százalékuk számol be arról, hogy az erősen ittas állapot heti gyakorisággal ismétlődik, míg havi rendszerességgel 8 százalékuk éli át ezt a hatást. A férfiak és a nők tekintetében óriási különbség mutatható ki. A nőknek több mint 80 százaléka, míg a férfiaknak 65 százaléka legfeljebb egy-két alkalommal volt részeg az elmúlt egy évben.

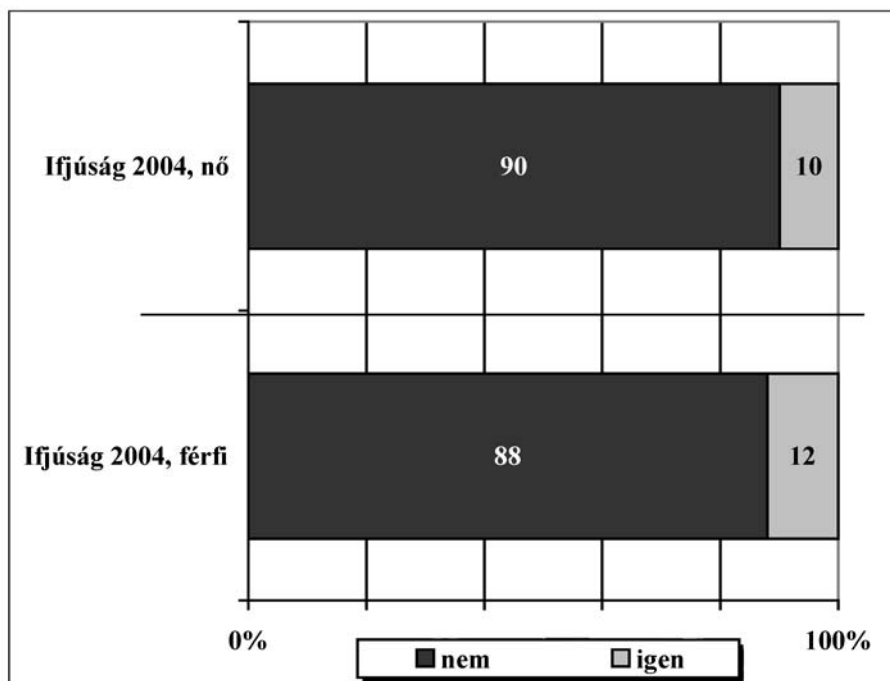
Ha azokat a csoportokat keressük, amelyek az alkoholproblémák tekintetében – minden szempontot figyelembe véve – a legvesélyeztetettebbek, kétséget kizárólag az alacsony iskolázottságú szülők legfeljebb szakmunkás végzettséggel rendelkező fiai sorolhatók ide.

DROGKIPRÓBÁLÁS, DROGHASZNÁLAT

Egy úgynevezett önkítöltős, borítékos kérdésre a 4000 megkérdezett mintegy ötöde jelezte, hogy valaha kipróbált vagy használ/használt valamilyen drogot. Ezen belül a drogkipróbálók aránya 11, míg a droghasználóké 12 százalék. Azt, hogy társadalmi szinten is komoly problémáról beszélhetünk, jelzi az is, hogy a válaszolók 43 százalékának ismerősi, baráti körében volt már olyan személy, aki használ vagy jelenleg is használ valamilyen kábítószerfajtát.

Sajnos az Ifjúság2000 és az Ifjúság2004 kutatás droghasználattal kapcsolatos adatainak összehasonlítása módszertani okok miatt nem lehetséges. Egyrészt, mert az Ifjúság2004-ben az önkítöltős, borítékos, azaz a kérdezőbiztos előtt rejtett válasz adásának lehetőségével éltünk, ami segíthette az őszinte válaszadást, másrészt, mert az Ifjúság2000-ben nem kérdeztünk rá a droghasználatra, csak a drogkipróbálásra. Ez a különbség mindenképpen megnehezíti a két adat összehasonlítását a Gyorsjelentésben.

32. ábra: Kipróbált-e Ön már valamilyen drogot?
(a kérdésre válaszolók százalékában)

A drogkipróbálók körében a férfiak továbbra is nagyobb arányban mutathatók ki, de a kiegyenlítődés már tetten érhető, amit jelez, hogy a droghasználat tekintetében a fiatal nők erőteljesen „emancipálódtak”.

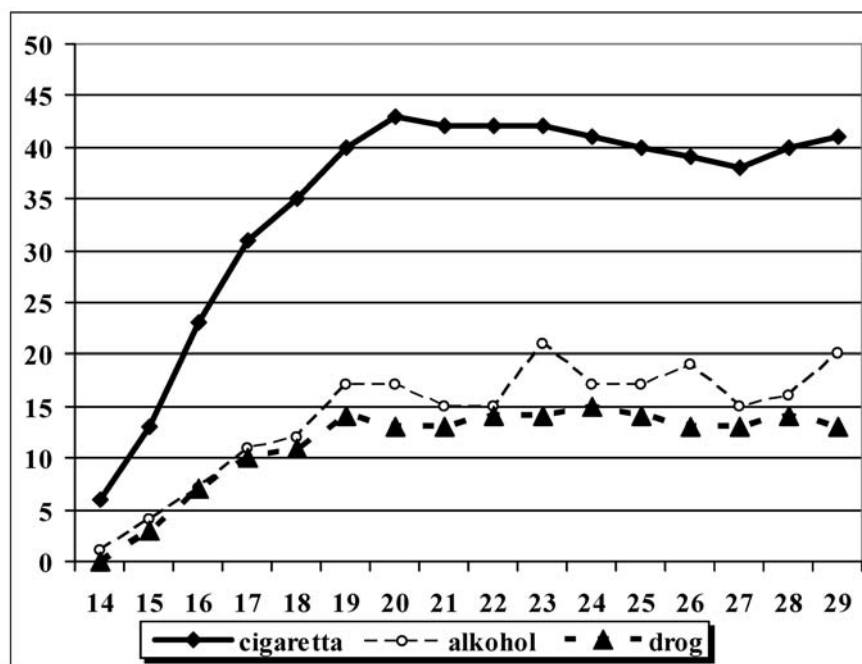
Saját bevallás alapján a kábítószereket életükben valaha kipróbálók és a droghasználók között is az átlaghoz képest nagyobb arányban találhatunk budapesti fiatalokat. A technikumba, a főiskolára és az egyetemre járók körében az átlagnál magasabb kipróbálási arányt és droghasználatot rögzíthetünk. Mindezek az adatok azt jelzik, hogy a cigarettával és az alkohollal szemben, a kábítószer kipróbálása és fogyasztása inkább a magasabb társadalmi státushoz kötődik. Minél magasabb a kérdezett apjának iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy a kérdezett próbált már ki drogot. Ezzel összhangban, minél magasabb magának a kérdezettnek a képzettsége, annál nagyobb annak a valószínűsége, hogy kipróbált vagy használt valamilyen drogfajtát.

A droghasználók vagy drogkipróbálók inkább a 20–24 éves korosztályon belül találhatók. E határvonal alatt és felett csökken a drogokat kipróbálók aránya.

A drogfogyasztók, illetve a drogot kipróbálók körében a marihuána, a receptre kapható altatók és nyugtatók a legnépszerűbbek. Fontos tanulság, hogy a szerkipróbálás és ezzel összefüggésben a droghasználat minden harmadik drogfogyasztó fiatalnál több kábítószerfajtára is kiterjed. Ezt jelzi, hogy a „népszerűségi rangsor” harmadik helyén a marihuána és az altatók kombinációja, míg a negyedik a diszkó-drogok és a már említett drogtípusok állnak.

Végezetül bemutatjuk az alkohol és a cigaretta és a drogfogyasztás elterjedtségét korévenként.

33. ábra: Az alkoholt és a cigarettát legalább hetente fogyasztók és a drogokat használók aránya korévenként* (a kérdésre válaszolók százalékában)

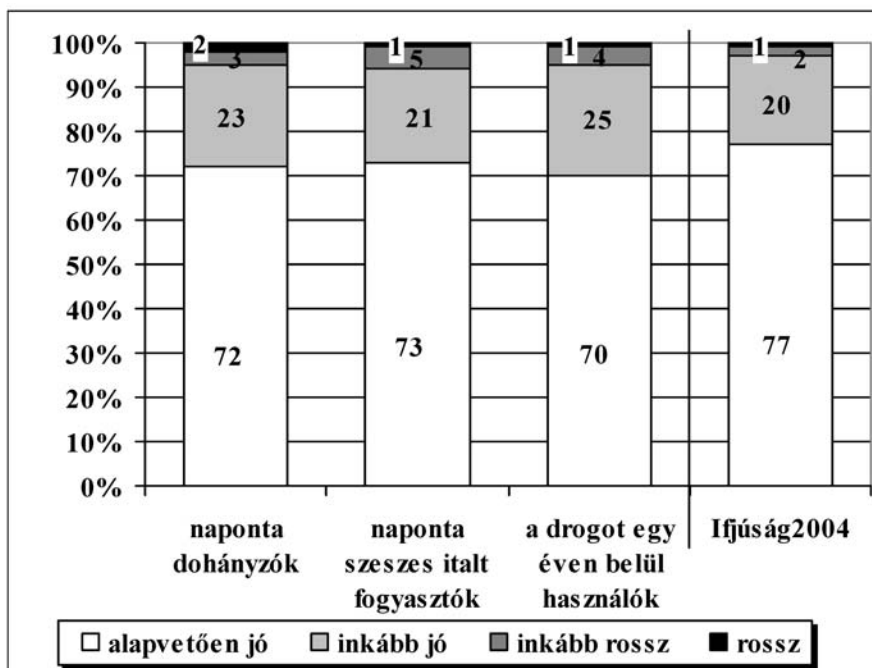
* a kábítószer-használat esetében a mintanagyság 4000 fő

SZUBJEKTÍV EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT

A fenti magatartás-együttes egészségkárosító következményeit a korosztály egészére nem tudja a vizsgálat egyértelműen kimutatni. A szubjektív egészségkép alapján megállapíthatjuk, hogy a 15–29 évesek több mint háromnegyede alapvetően, további 20 százalékuk általában jónak ítéli egészségi állapotát. Az egészségi állapotukat rossznak ítézők aránya nem éri el az 5 százalékot.

Az egészségi helyzet alapvetően kedvező megítélésén csak kis mértékben változtat egyes szocio-demográfiai változók bevonása. Bár kétségtelen, hogy a 25–29 évesek, a községben lakók és az alacsony iskolázott apák alacsony iskolázott gyermekei között az átlaghoz képest valamivel többen (3 százalékkal) vannak olyanok, akik az egészségükkel inkább elégedetlenek. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy még az átlagtól valamivel eltérő csoportoknál sem haladja meg a 6 százalékot az egészségi helyzetüket negatívan megítélők aránya. Az adatokból kitűnik, hogy a naponta dohányzók, a napi rendszerességgel alkoholt fogyasztók, valamint a drogot már kipróbálók szubjektív egészségi helyzete némileg rosszabb az átlagnál, de itt sem beszélhetünk kiugróan magas betegségtudat arányról.

34. ábra: Hogyan jellemezné saját egészségi állapotát?
(a kérdésre válaszolók százalékában)

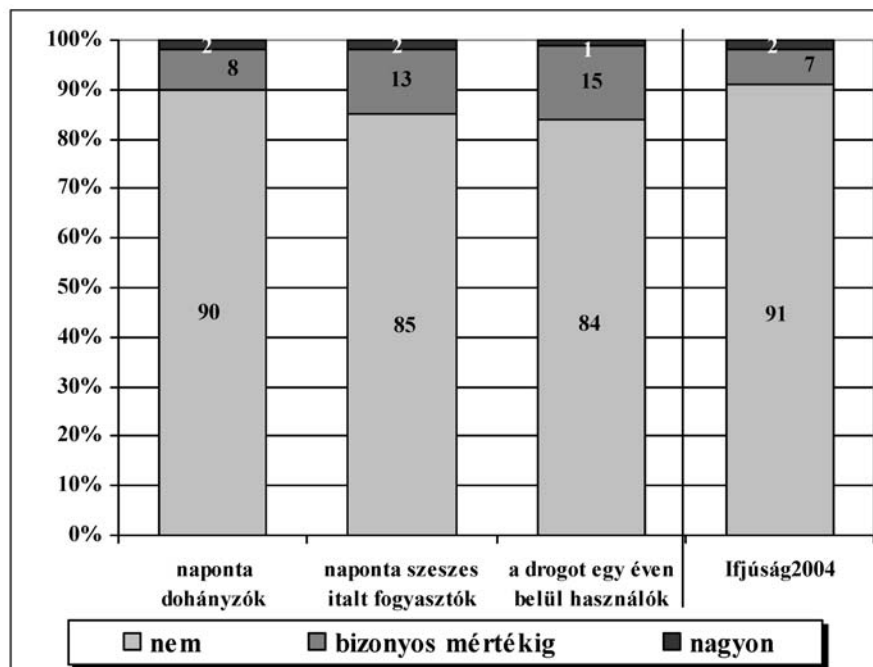
OBJEKTÍV EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT

A fiatalok mindennapi tevékenységét tartós betegség, rokkantság, fogyatékoság vagy súlyos lelki, pszichológiai probléma 2 százalékban akadályozza. További 7 százalékuknál tapasztalható bizonyos mértékű akadályoztatás, míg a fiatalok több mint kilenc-tizedének nincs komolyabb, diagnosztizált egészségügyi problémája. A társadalmi státuszpozíciót meghatározó objektív változók mentén nincs lényeges különbség a 15–29 éves korosztály objektív egészségi állapotában. A legtöbb kategória, így a korcsoport, a településtípus, a nem, de még az iskolai végzettség sem változtat a jó egészségügyi helyzeten.

Egyetlen tényező, az apa iskolázottsága mentén mutatható ki némi különbség: a legfeljebb 8 osztályt végzett apák gyermekeinél 11 százalékra nő az akadályoztatási faktor értéke.

A mindennap vagy majdnem mindennap szeszes italt ivók 16 százalékát, az egy éven belül drogot használók 19 százalékát, míg a rendszeresen dohányzók 10 százalékát akadályozza komolyabb tartós betegség, rokkantság, fogyatékoság vagy súlyos lelki, pszichológiai probléma.

35. ábra: Akadályozza-e tartós betegség?
(a kérdésre válaszolók százalékában)

A SZEXUALITÁS NÉHÁNY JELLEMZŐJE

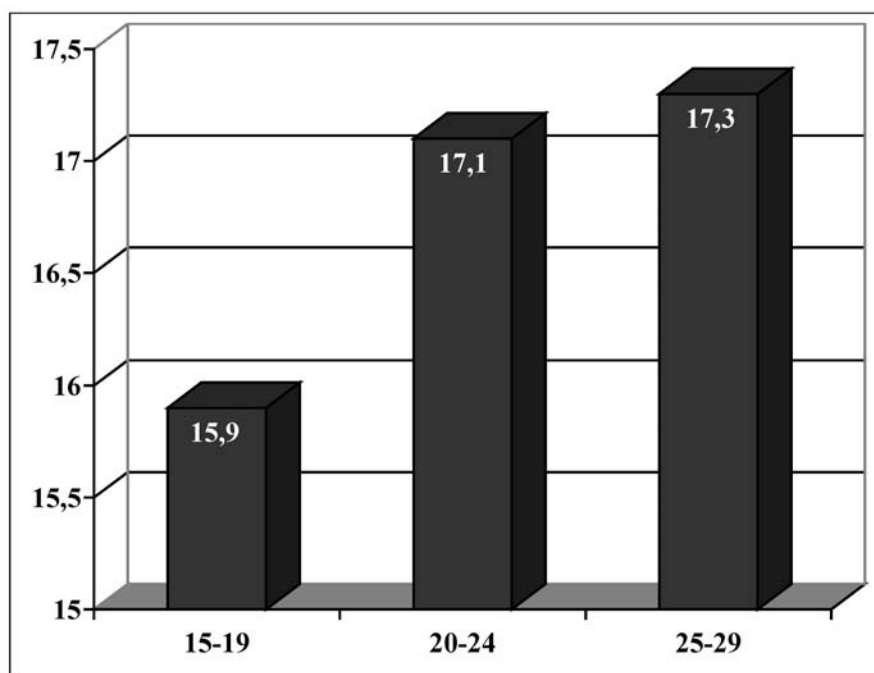
Milyen sajátosságok jellemzik a fiatalok szexuális életét Magyarországon? Ez a kérdés a társadalom számára több szempontból is rendkívül tanulságos lehet. A szexualitás része a mindennapi emberi cselekvésnek. Egy adott társadalom által preferált szexuális kultúra tükörképe a társadalomnak, hiszen szabályzó mechanizmusrendszerén keresztül megmutatja, hogy a társadalom mennyire gátolja, illetve segíti az egyén lehetőségeit. Elemzésünk alapja egy olyan önkitöltős kérdőív, amely az Ifjúság2004 kutatás keretén belül, egy 4000 fős reprezentatív almintán került lekérdezésre.

Az, hogy ki mit tekint szexuális együttlétnek, egyéni megítélés kérdése. A közönség viszont a szexuális együttlét legáltalánosabban elfogadott formája. A fiatalok átlagosan 17 évesen kezdik szexuális életüket. Ezen a ponton azonban különbség van a férfiak és a nők között. A férfiak átlagosan 16,7 évesen, míg a nők 17,2 évesen élnek először nemi életet.

Amennyiben korcsoportonként vizsgáljuk, hogy a fiatalok hány évesen kezdik el a nemi életet, figyelembe kell vennünk, hogy a legfiatalabb korcsoportba tartozók 46 százalékának még nincs e téren tapasztalata.

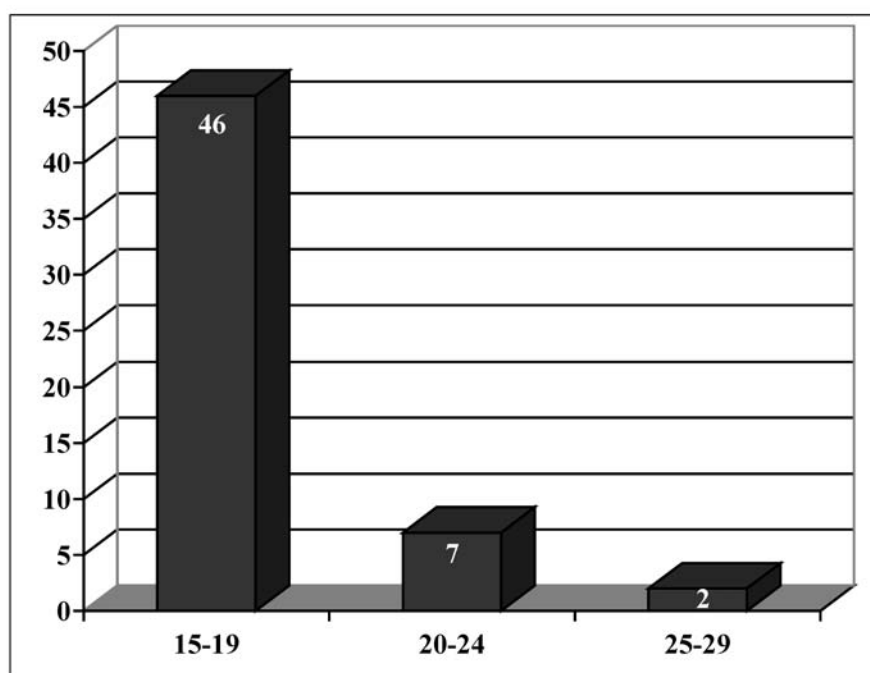
A szexuális élet megkezdésének időpontját több tényező is befolyásolhatja, amelyet az Ifjúság2004 kutatásnál használt kérdőíves módszerrel nem tudunk

**36. ábra: Hány évesen élt először szexuális életet?
(átlagéletkor az adott korcsoportonként)**

pontosan definiálni, az azonban megállapítható, hogy az első szexuális kapcsolat felvállalását leginkább az életkor befolyásolja, ugyanakkor kétségtelenül a társadalmi státusz is hatással van a szexuális kapcsolatokra. A legnagyobb arányban a szexuális életet nem élők között azok vannak, akik még tanulnak. A jelenleg is tanulók között a magasabb presztízsű intézménybe járók azok, akik kevésbé érintettek a szexuális kapcsolatokban.

37. ábra: Szexuális kapcsolatot még nem létesítők aránya korcsoportok szerint (százalék)

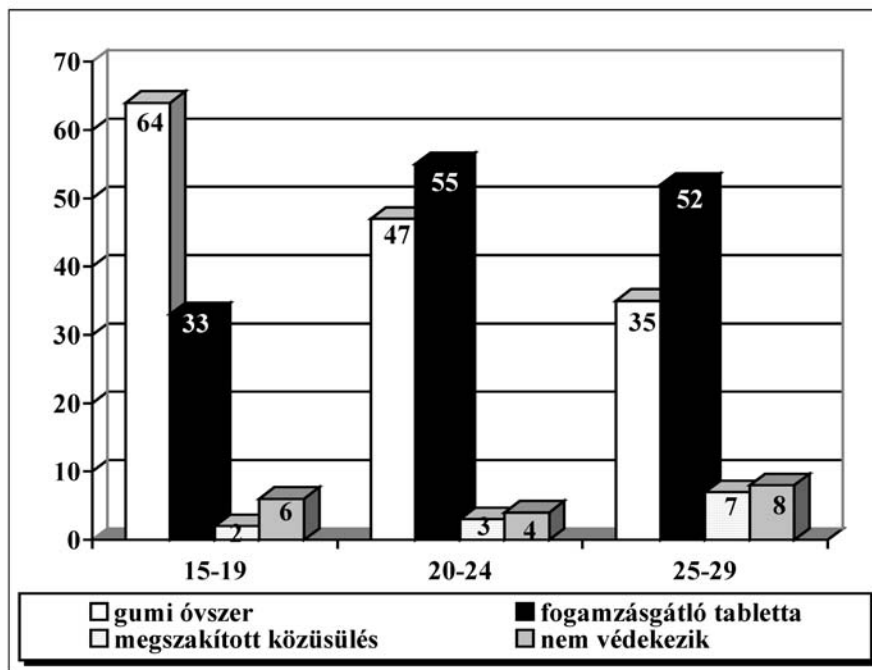

A már szexuális kapcsolatot átélt fiatalok 75 százalékának van állandó párkapcsolata, ez a 25–29 éveseknél 83, a 20–24 éveseknél 72, míg a 15–19 éveseknél 58 százalékos arányt mutat. A nők 81, míg a férfiak 69 százalékának van állandó szexuális partnere.

Amennyiben rendelkeznek állandó partnerrel, úgy a fiatalok 12 százaléka naponta, 60 százaléka hetente többször, 20 százaléka hetente él nemi életet. A fiatalok jelentős része rendszeresen alkalmaz valamilyen fogamzásgátló módszert. A legelterjedtebb az óvszer, illetve a fogamzásgátló tabletta használata.

Korcsoportonként vizsgálva a fogamzásgátlás módszereit, jól látható, hogy az életkorral együtt csökken a gumi óvszert használók száma és növekszik a fogamzásgátló tabletta alkalmazása. A legfiatalabb korosztályban 6 százalékos az egyáltalán nem védekezők aránya. A 25–29 évesek közül a szexuális aktusban nem védekezők általában stabil párkapcsolattal rendelkeznek, feltehetően náluk a „nem védekezés” már a gyermekvállalás előfeltétele.

38. ábra: A leggyakrabban használt fogamzásgátlási módszerek korcsoportok szerint (több válasz lehetséges)

A fentiekben vázolt adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a fiatalok szexuális kapcsolatait alapvetően a monogám életvezetés határozza meg.

ÉLETESEMÉNYEK

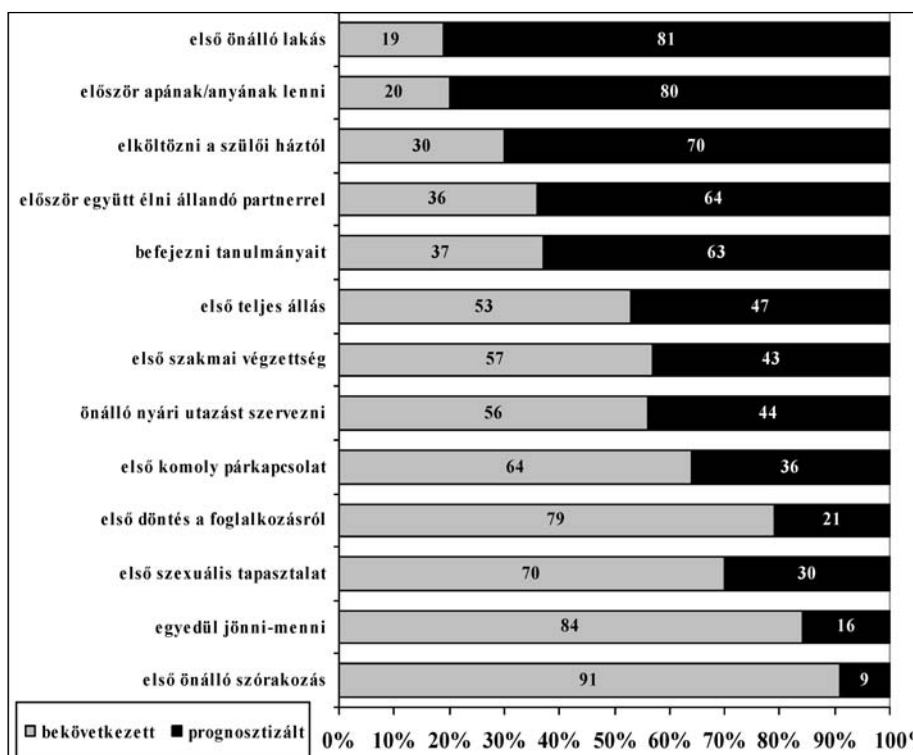
Az Ifjúság2004 adatai azt mutatják, hogy minden harmadik fiatalot érintette már a munkanélküliség. Az is látható, hogy a megkérdezettek mintegy fele úgy gondolja, hogy még tanulnia kell főiskolán vagy egyetemen, ám emellett fontos az olyan tudások elsajátítása, mint az idegen nyelv vagy a számítástechnikai ismeretek.

A családi státusz-útvonal is ellentmondásos: a fiatalok egyre korábban távolodnak el a szülői családtól, de egyre később alapítanak saját családot, függetlenednek a szülői háztól. A következő ábrán jól látható a korai önállósodás, ami a tanulás és a gyermekvállalás kitolódásával jár együtt.

Látható, hogy a 15–29 éves fiatalok túlnyomó többsége, mintegy négyötöde, igen fiatal korban (mintegy 16 évesen) éli meg személyi önállósodásnak olyan eseményeit, mint az első önálló szórakozás vagy az első döntés a foglalkozásáról. A megkérdezettek 70 százaléka túl van az első szexuális tapasztalaton, és csaknem kétharmada rendelkezik/rendelkezett már komoly párkapcsolattal. A fiataloknak alig több mint fele dolgozik/dolgozott teljes állásban (19,5 év) és csaknem négyötöde

fejezte be tanulmányait. A megkérdezettek egyötödének van gyermeke, valamint önálló lakása. Amennyiben ezen események még nem történtek meg, úgy bekövetkezésüket a fiatalok húszas éveik második felére tervezik (28, illetve 26,5 év).

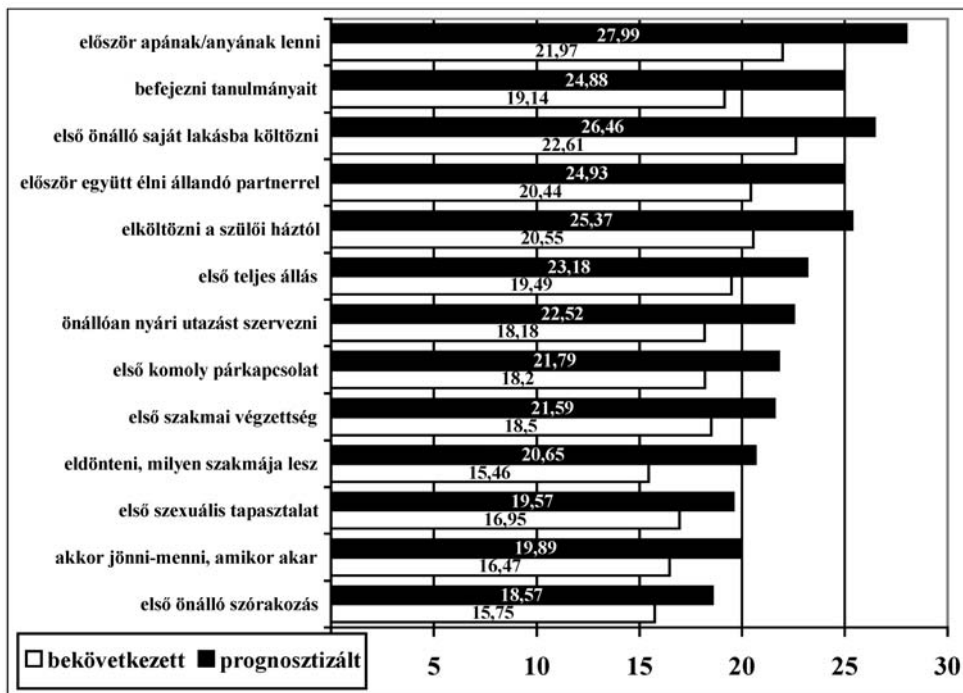
**39. ábra: Az egyes életesemények bekövetkezése
(az érdemben válaszolók százalékában)**

Az ifjúsági életszakasz kitolódásával tehát a fiatalok életrajza jelentősen átrendeződik. A szülői háztól való elköltözésnek az a trendje rajzolódik ki, melyben az állandó partnerkapcsolat megelőzi az elköltözést.

Az az időpont, amikor a fiatalok a szülői háztól való elköltözést tervezik, leginkább a házasság és az együttélés tervezett időpontjával esik egybe, kevésbé kapcsolják a fiatalok tanulmányaik befejezéséhez vagy munkába állásuk tervezett időpontjához. Azok azonban, akik tervezik, hogy házasságot kötnek, addigra jórészt szüleiktől függetlenül szeretnének élni (64,1 százalék). Ez azt is jelenti, hogy azok, akik tervezik, hogy egy állandó partnerrel együtt élnek, azoknak majdnem fele (46,4 százalék) még a szüleinél lakik. Ugyanennyien tervezik, hogy tanulmányaikat befejezik és munkába állnak, még mielőtt elköltöznének otthonról.

40. ábra: Az egyes életesemények bekövetkezése (a bekövetkezett és a prognosztizált életesemények átlag-koréveiben)

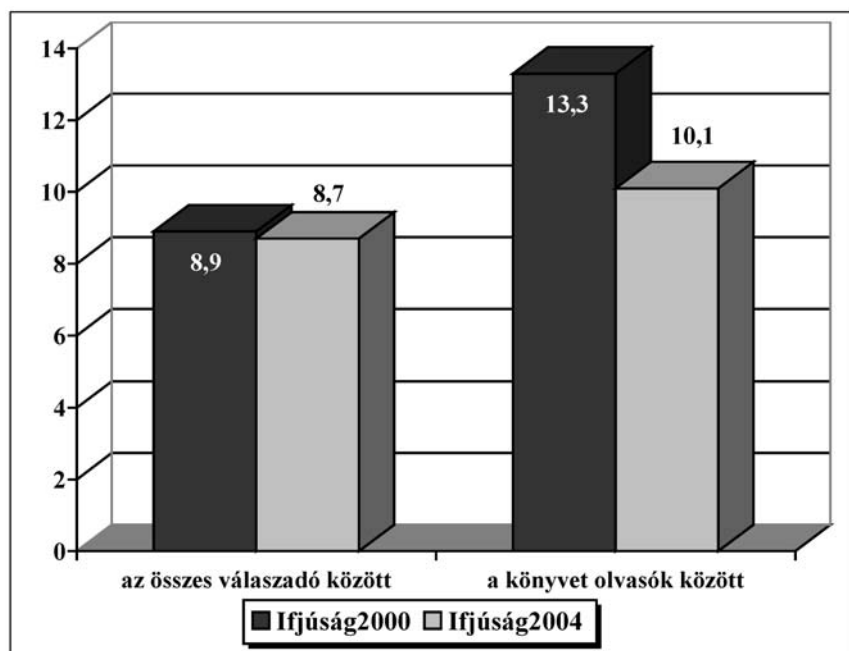
KULTURÁLIS FOGYASZTÁS

A fiatalok kultúrához, kulturális fogyasztáshoz kapcsolódó viszonyát az Ifjúság2004 című kutatás – csakúgy, mint az Ifjúság2000 – több kérdésen keresztül vizsgálta. Ezek közül most a fiatalok olvasási szokásait és a különböző kulturális terek látogatottságát vizsgáljuk.

OLVASÁSI SZOKÁSOK

Hasonlóan az Ifjúság2000 vizsgálathoz, most is megkérdeztük a fiatalokat, hogy az iskolai tankönyveken kívül hány könyvet olvasnak el egy évben. Az összes válasz-

41. ábra: Az elmúlt évben olvasott könyvek száma a tankönyveken kívül 2000-ben és 2004-ben

adóra vetítve nem változtak az eredmények: 2000-ben átlagosan 8,9 kötetet olvastak a fiatalok, míg 2004-ben 8,7 könyvet. A ténylegesen könyvet olvasók közül 2000-ben átlagosan hárommal több könyvet olvastak a fiatalok, mint 2004-ben.

A megkérdezett fiatalok háztartásában átlagosan 344 könyv van. Ugyanakkor a fiatalok 4 százaléka állítja azt, hogy egyetlen könyv sincs az otthonában. A szülőkkel együtt élő fiatalok átlagosan 90 könyvet birtokolnak. A szülőkkel együtt élő fiatalok 10 százaléka nem rendelkezik saját könyvvel. Nemek szerint – az oktatási helyzetkép alapján nem meglepő módon – erősen differenciált a kép. A férfiak átlagosan 78, míg a nők átlagosan 105 könyvet tulajdonolnak.

A nyomtatott sajtó tekintetében meghatározó a bulvárlapok és a helyi, illetve regionális média fölénye. Az országos politikai napilapok közül a fiatalok körében a legnépszerűbb a Népszabadság 12 százalékkal, míg 5 százaléka a Magyar Nemzetet olvassa. A bulvárlapok minden településtípuson népszerűek. Vannak azonban olyan napilapok, amelyek alapvetően a fővárosi olvasói réteghez kötődnek (pl.: Metro). Az országos terjesztésű politikai napilapok meghatározó olvasóközönsége is a fővárosiak közül kerül ki.

A KULTURÁLIS FOGYASZTÁS SZÍNTEREI

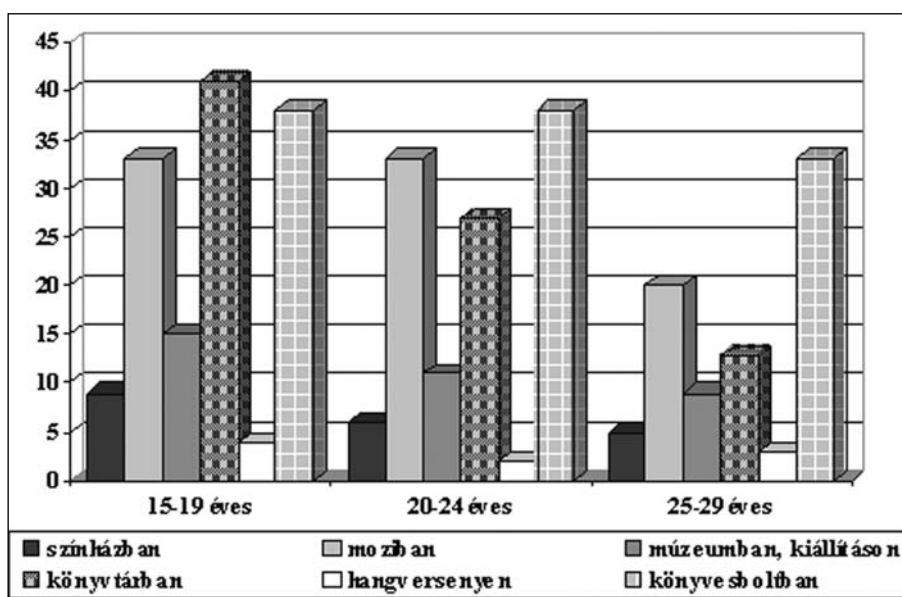
A kultúrafogyasztás helyszíneit tekintve elmondhatjuk, hogy a társadalom kettészakítottsága – 2000-hez képest – tovább nőtt. A kulturális javak fogyasztását tekintve kialakult egy, a javakban dúskáló csoport, az ebbe tartozók elsősorban az elitkultúra szegmensei közül választanak. Mások viszont alig férnek bármiféle kulturális termékhez, s egy ponton túl már nem is ismerik fel saját szükségleteiket, ezért kulturális aktivitásuk az „elitkultúra intézményeinek⁶ használatában” formális. Különösen feltűnő ebben az esetben Budapest és a községek ellentéte, mely lakóhelyek 15–29 éves korosztálya élesen elkülönül egymástól a kulturális fogyasztás jellegében és gyakoriságában. Míg a budapestiek – az Ifjúság2000 adataihoz hasonlóan – élen járnak a magas kulturális értéket képviselő fogyasztásban (pl. színház, hangverseny, könyvtár, múzeum, kiállítás), addig a községekben lakó 15–29 évesek inkább a művelődési házakba járást, a helyi diszkókat, bálókat, mulatságokat részesítik előnyben. Ez feltehetően összefügg az intézményi el látottsággal és az iskolázottsággal is.

E feltűnő aránytalanság a kulturális intézményekbe járás intenzitásbeli különbségével párosul. 2000-ben a budapesti fiatalok közel egynegyede kéthónapos perióduson belül járt színházban, a községekben lakóknál pedig az arány nem éri el az egytizedet. 2004-ben a fővárosiak 15 százaléka volt egy hónapon belül színházban, míg a községben élőknek csupán 6 százaléka. A mozilátogatás esetében 2000-ben kétszeres különbség volt regisztrálható: a budapesti fiatalok közel három-

6 Az elitkultúra színtere az art mozi, az opera, a színház, a múzeum, illetve a kiállítások és a hangversenyek.

negyede volt két hónapon belül moziban, a községekben lakó fiataloknak viszont csak egyharmada; 2004-ben, a multiplex elterjedésével tovább nőtt a különbség, a fővárosban élő fiatalok háromszor több alkalommal voltak egy hónapon belül moziban, mint községben élő társaik. Tovább nyílt tehát a „kulturális olló”, ami még inkább erősítheti a fiatalok közötti esélyegyenlőtlenségeket.

42. ábra: Az egy hónapon belül látogatott intézmények (korcsoportonkénti bontásban, 2000-ben)

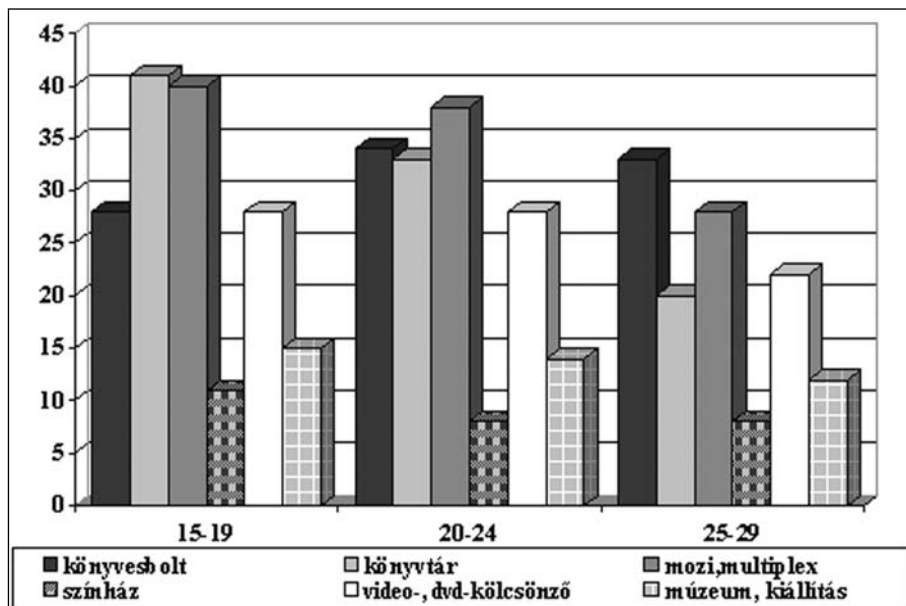

A megkérdezett fiatalok között szép számmal találunk olyanokat, akik soha nem látogatnak meg bizonyos kulturális intézményeket. A legkevesebben az elit-kultúrához tartozó színtereket látogatják, korosztálytól függetlenül meghaladja a 70 százalékot az art-mozikat, operát, komolyzenei koncerteket soha nem látogatók aránya. A fiatalok mintegy 20 százaléka még multiplex moziban sem járt soha. A multiplex mozikat érthető módon legkevésbé a községekben élők és a 25–29 éves korosztályhoz tartozók látogatják.

Kérdésként merülhet fel, hogy a fiatalok erős individualizációja a motiváció hiányával kiegészülve, esetleg magyarázhatja az egyéni inaktivitást. A kulturális tevékenységek közötti választás, azok mélysége, intenzitása meg sem közelíti azt a mértéket, mint amire előzetesen számítottunk. Az a néhány, szabadidőben végzett – de akkor is elég ötletszerű – elfoglaltság, amiről a fiatalok beszámolnak, jórészt egyéni aktivitást, elhatározást tükröz. A társaság, a közösség hiányzik; másképpen megközelítve: csak itt-ott merül fel ennek igénye, véleményünk szerint szinte eltűnt az igényes társas cselekvés iránti vágy a fiatalok kulturális tevékenységéből.

A fiatalok által részben használt, az ún. „elitkultúrához” tartozó kulturális téren kívül létezik egy olyan „szubkulturálisnak” nevezhető tér, amely már egyér-

43. ábra: A havonta vagy gyakrabban látogatott intézmények korcsoport szerint 2004-ben (korcsoportonkénti bontásban)

15. táblázat: A soha nem látogatott intézmények korcsoport szerint 2004-ben

	15-19 éves	20-24 éves	25-29 éves
könyvesbolt	34	33	36
video-, dvd-kölcsönző	47	49	58
könyvtár	28	42	53
multiplex	21	23	33
art-mozi	68	67	70
múzeum, kiállítás	35	42	49
hangverseny	76	76	81
színház	35	45	47
opera	86	87	87

telműbben az ifjúsági kultúra része. Ezek egyrészt a beszédcserekvés helyszínei (kocsma, kávéház stb.), másrészt a könnyed vagy igényes szórakoztatás színterei (pl. diszkó, jazz-klub). Ezeket a tereket azonban 100 fiatalból csak tíz használja viszonylagos – legalább havonta egyszeri – rendszerességgel.

Az ifjúsági kultúra sajátos helyszínei közé tartoznak a különböző fesztiválok. Ma már akár történelmi hagyományokkal rendelkezőnek is nevezhetnénk pl. a Sziget Fesztivált vagy éppen a Művészetek Völgyét. Ezek az évtizednyi hagyó-

mánnyal rendelkező kulturális színterek azonban a fiatalok magasabban kvalifikált rétegei – értelmiségiek, illetve a középosztályba tartozók – számára jelentenek kulturális teret, illetve kulturális élményt.

Az alacsonyabban iskolázott, az autentikus kultúra iránt kevésbé fogékony ifjúsági csoportok az ingyenes, a tömegkultúrát hangsúlyosabban megjelenítő „nagyrendezvények” (Budapest Parádé, Sportsziget) látogatói.

16. táblázat: Az elmúlt 3 évben volt-e a következő rendezvényeken? (iskolai végzettség arányában, százalék)

	Sziget Fesztivál	Budapest Parádé	Művészetek Völgye (Kapolcs)	EFOTT	Sportsziget
Nem végezte el a 8 osztályt sem és nem jár iskolába	1	6	0	0	1
Általánost végzett/általánosba jár	4	13	1	2	4
Szaktanulmányokat, szakiskolát végzett/oda jár	6	10	3	1	3
Szakközépiskolát végzett/oda jár	8	13	4	2	9
Gimnáziumot végzett/oda jár	11	14	7	2	13
Technikumot végzett/oda jár	9	15	8	2	8
Főiskolát végzett/oda jár	17	17	12	8	13
Egyetemet végzett/oda jár	27	12	18	13	16

17. táblázat: Az elmúlt 3 évben volt-e a következő rendezvényeken? (településtípus szerint, százalék)

	Sziget Fesztivál	Budapest Parádé	Művészetek Völgye (Kapolcs)	EFOTT	Sportsziget
Budapest	30	35	12	5	30
Megyeszékhely	6	7	6	4	4
Város	9	10	6	4	6
Község	5	10	4	2	4

A SZABADIDŐ ELTÖLTÉSE

Az Ifjúság2004 vizsgálat adatai egy átlagos hétköznapra vetítve azt mutatják, hogy a 15–29 éves fiatalok mintegy 12 százaléka maximum egy óra, 47 százaléka 1–3 óra, 27 százaléka 4–6 óra szabadidővel rendelkezik, míg hat óránál több szabadidővel mintegy 8 százalékuk bír. A 15–29 éves korosztály mintegy 5 százaléka azt állítja, hogy nem rendelkezik szabadidővel.

Az életkori dimenziót figyelembe véve kitűnik, hogy minél idősebb a kérdezett, annál valószínűbb, hogy szabadideje rendkívül lecsökken. A 15–19 évesek

közel kettő, a 20–24 évesek mintegy öt, míg a 25–29 évesek közül nyolc százalék tartozik azok közé, akiknek tevékenysége egy átlagos hétköznapi egyáltalán nem enged szabadidőt.

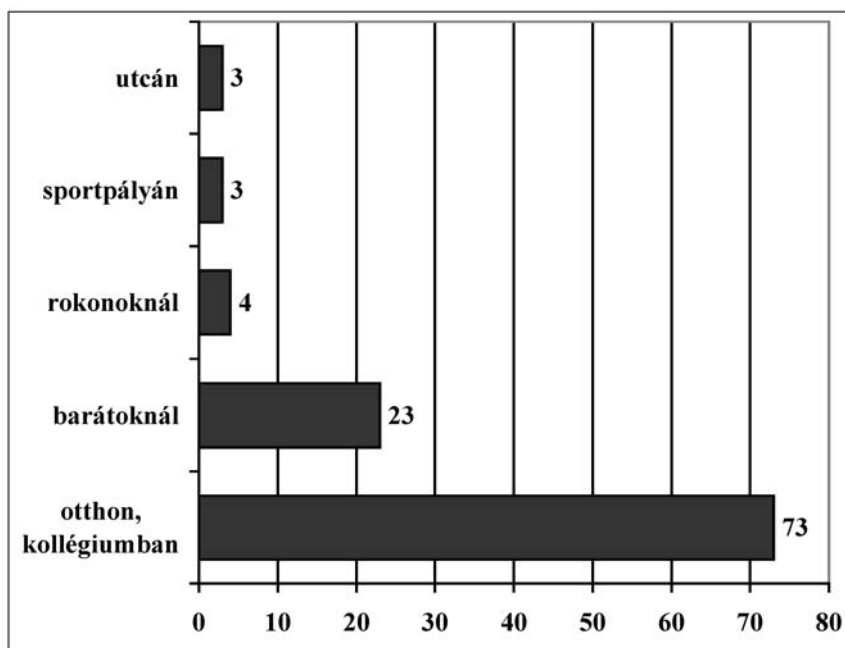
Az adatok arra utalnak, hogy a szabadidő eltöltésének tekintetében fontos az állandó lakhely szerinti település típusa. Maximum egy óra szabadidővel rendelkezik a fővárosiak 15, a megyeszékhelyen lakók mintegy 10, az egyéb városokban lakók 13, a községekben élők mintegy 12 százaléka. A hat óránál több szabadidővel rendelkezők között a budapestiek aránya mintegy 5 százaléka, a megyeszékhelyen, városban és községben élő fiataloké mintegy 9 százalék. A fentiek alapján megállapítható, hogy egy átlagos hétköznapra vonatkoztatva a kötetlenül felhasználható szabadidőben való eltérések a gazdasági aktivitás és a korcsoport dimenziói mentén tapasztalhatóak leginkább.

A hétvégén a pihenéssel, illetve szórakozással eltölthető szabadidő alakulása lényeges eltéréseket mutat a hétközihez képest.

A fiatalok 23 százalékának csak néhány órája marad a hétvégén arra, hogy szabadon gazdálkodjon az idejével, míg 24 százalékuk fél napot tölt el saját belátása szerint kötetlenül. Egy teljes nappal a fiatalok 25, míg az egész hétvégével 23 százaléka gazdálkodik, három százalékuk pedig nem rendelkezik szabadidővel még a hétvégén sem.

A kötetlenül eltölthető szabadidő mértékét – hasonlóan a hétköznaphoz – alapvetően befolyásolja az életkor; minél fiatalabb korcsoportot vizsgálunk, annál

**44. ábra: Hol tölti el a szabadidejét hét közben?
(a leggyakrabban említett helyszínek, százalékban)**

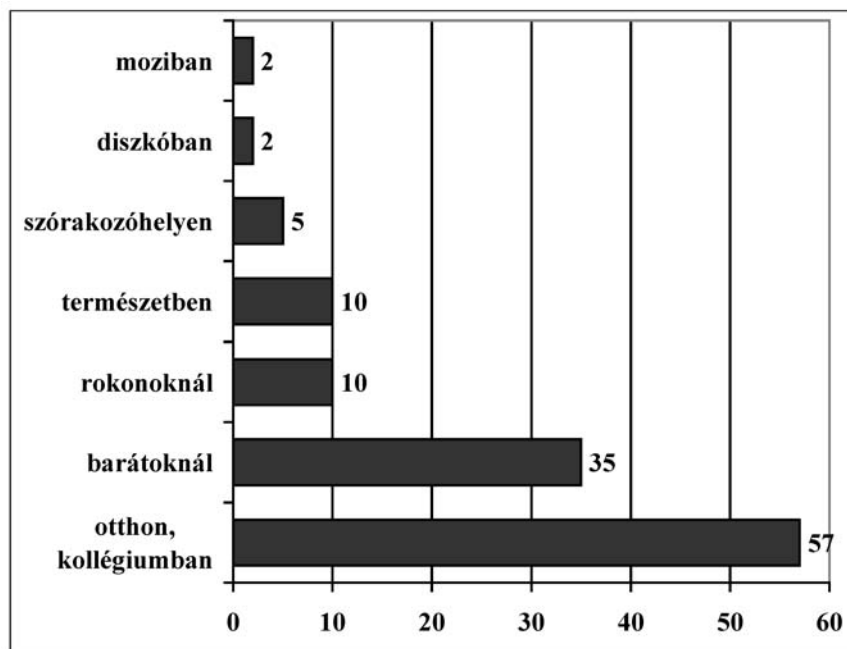
több a szabadidő, amellyel rendelkeznek. Az egész hétvégével szabadon rendelkezők aránya a 15–19 évesek között közel egyharmados, a 20–24 évesek között egynevedes arányú, míg a 25–29 éves korosztálynál ez az arány csupán 17 százalék.

A szabadidő eltöltése „szabadságának” másik lényeges eleme, hogy milyen településtípuson él a fiatal. Az egész hétvégével szabadon rendelkezők aránya a fejlettebb településformától a fejletlenebb felé csökken. A fővárosiak között 30, a megyeszékhelyen élők között 24, a városban élőkénél 23 százalék, a községben élők között 22 százalék ez az arány. A budapestiek magas szabadidő-többletének oka több tényezőre vezethető vissza, amelyet a kutatás későbbi fázisában szükséges megvizsgálni.

A szabadidő mennyisége tehát mind hét közben, mind a hétvégén eltér, annak függvényében, hogy a fiatalok milyen státussal rendelkeznek. Felmerül a kérdés, hogy a hétköznap meglévő szabadidőt hol töltik el a fiatalok. A továbbiakban ebbe nyújtunk betekintést.

Az eredmények azt mutatják, hogy a fiatalok döntő többsége hét közben alapvetően otthon (mintegy 73 százalék) vagy a barátainál tartózkodik. Elenyésző kisebbséget képviselnek azok (a fiatalok alig 1,5 százaléka), akik beszédcselekvési helyszínekre (kocsma, kávéház) vagy kulturális intézményekbe járnak szabadidejükben. Előzetes hipotézisünk az volt, hogy a hétvégeken nagyobb a fiatalok igénye a társas cselekvések iránt. Hipotézisünk azonban az adatok alapján nem verifikálható.

45. ábra: Hol tölti el a szabadidejét hétvégén?
(a leggyakrabban említett helyszínek, százalékban)

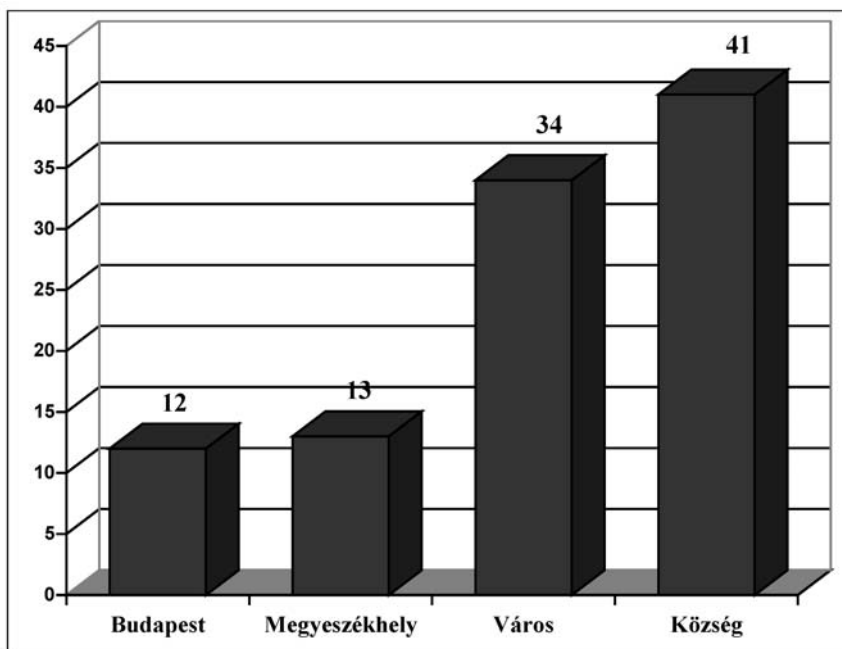

A fiatalok több mint fele (57 százalék) még a hétvégéket is az otthonában tölti, elzárva magát azoktól a lehetőségektől, amelyek rendelkezésére állnának. Figyelemre méltó azonban, hogy a fiatalok mintegy tizede általában a természetben tölti szabadidejét.

A szabadidő eltöltésének helye kötődik a fiatalok életkorához, illetve lakóhelyük településtípusához. A legfiatalabb korosztályhoz tartozók közül minden harmadik fiatal tölti hétköznapi szabadidejét a barátainál, a 15–19 évesek 70 százaléka otthon vagy a kollégiumban marad. Csupán 5 százalékuk említi meg, hogy sportpályán van, és ugyanennyien „lógnak” az utcán. A különböző településtípusokon a hét közbeni szabadidő-eltöltés a következőképpen alakul: a fővárosban élők 68, míg a községben lakók 76 százaléka marad otthon vagy a kollégiumban. Barátaival tölti idejét a budapestiek 28 százaléka, míg a községben lakók 19 százaléka.

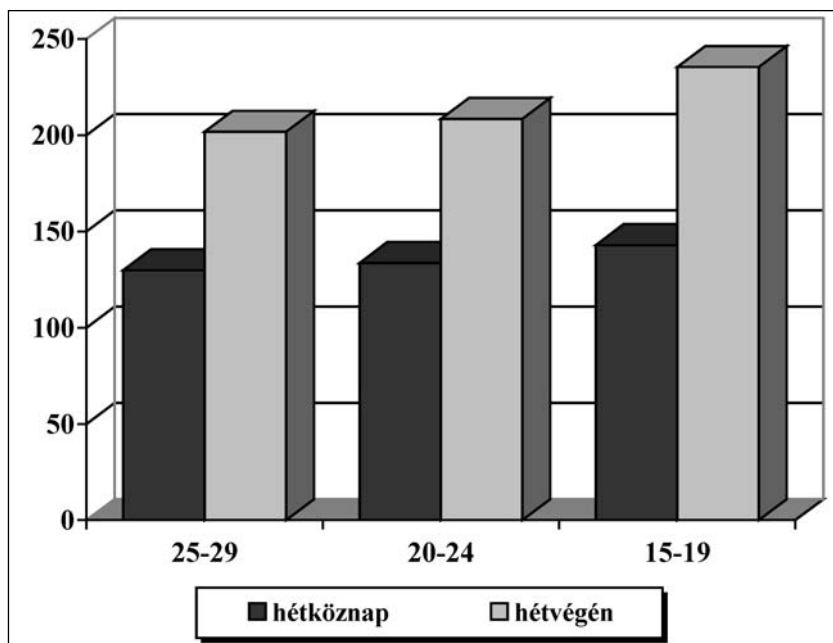
A hétfégi szabadidő eltöltésének módját tekintve: a 15–19 évesek közül 44 százalék a barátainál, 56 százalék otthon vagy a kollégiumban, a 25–29 évesek 60 százaléka otthon és 25 százaléka a barátainál tölti az idejét. A különböző településtípusokon ez a mutató így alakul: a fővárosban élők 44 százaléka marad otthon vagy a kollégiumban, míg a községben lakók 64 százalékról mondható el ugyanaz. Barátaival tölti idejét a budapestiek 42 százaléka, míg a községben lakók 31 százaléka tesz ugyanígy.

46. ábra: A baráti körrel nem rendelkezők településtípus szerinti bontásban

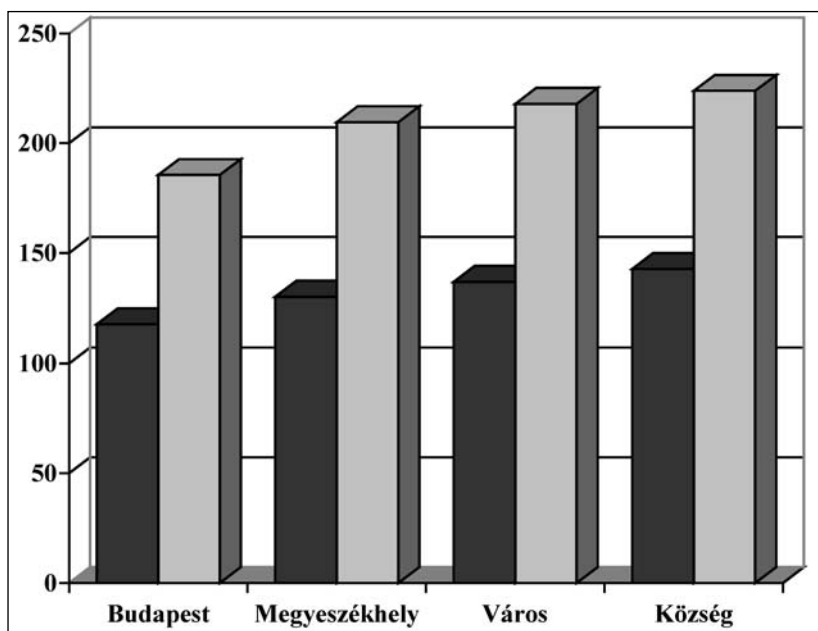

A fiatalok számára a baráti kör léte alapvető és meghatározó. Az Ifjúság2004 adatai azt mutatják, hogy minél fiatalabb korcsoportba tartoznak a kérdezettek,

47. ábra: A hétköznapi és hétvégi tévénézés (korcsoportok szerint, percekben)

48. ábra: A hétvégi tévénézés (településtípus szerint, percekben)

életvitelükben annál meghatározóbb a barátokkal töltött idő. A kutatás csak részben ad választ arra, hogy az együtt eltöltött időben milyen „cselekvéseket” folytatnak.

A baráti kör létének másik aspektusa, hogy ki milyen típusú településen él. Ennek is a függvénye, hogy van-e baráti köre. Elgondolkodtató, hogy a községekben, egyfajta „zártsgot” rögzíthetünk, hiszen az itt élők között vannak a legtöbben olyan fiatalok, akik nem rendelkeznek barátokkal. Talán a baráti kapcsolatok hiányának is betudható, hogy a fiatalok szabadidő-eltöltése elsősorban az otthoni környezetre korlátozódik.

A legtöbbet nézett adók a kereskedelmi csatornák: a TV2 és az RTL Klub vezet a nézettségi listákat.

A FIATALOK ÉRTÉKVILÁGA, TÁRSADALMI KÖZÉRTETE

ÉRTÉKEK VILÁGA

A fiatalok értékrendjét, a saját életükben fontosnak tartott értékeket, illetve ezeknek az értékeknek az eredetét az Ifjúság2004 című kutatás – csakúgy, mint az Ifjúság2000 – több kérdéssel is vizsgálta. Ezek közül kettőt veszünk most górcső alá.

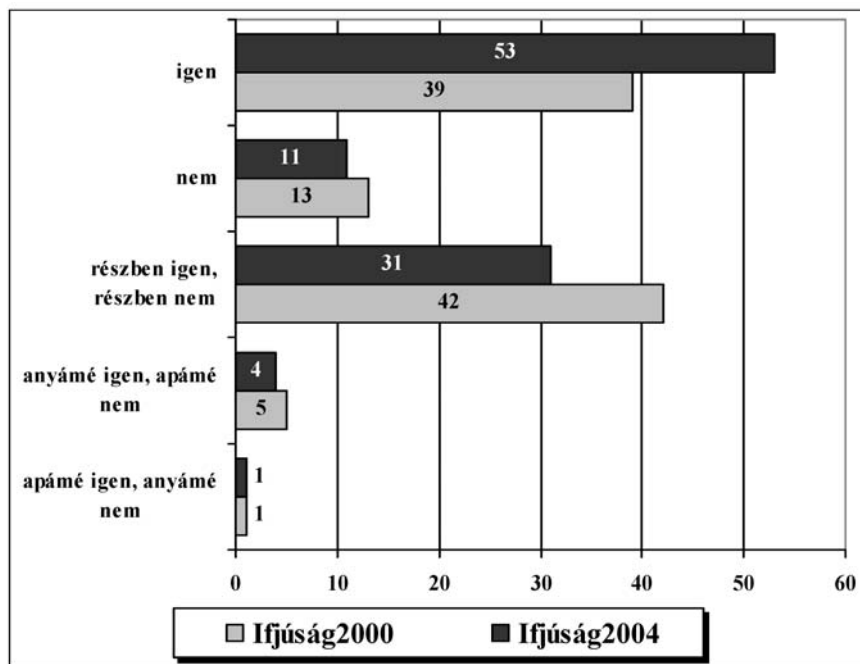
A CSALÁD SZEREPE AZ ÉRTÉKVILÁG KIALAKULÁSÁBAN

A szocializáció első, és éveken keresztül legfontosabb terepe a család. Annak ellenére, hogy a vizsgált életkori csoportban már kiemelt szerep jut például a kortárscsoportnak, érdemes megvizsgálni, hogyan viszonyulnak a magyarországi 15–29 évesek szülei értékrendjéhez, életvezetési elveihez.

2004-ben a megkérdezett fiatalok 2 százaléka nem tudott vagy nem akart válaszolni az erre irányuló kérdésre. Az érvényes választ adók többsége (54 százalék) számára megfelelnek azok az elvek, amelyek szerint szülei élnek. Ez az arány lényegesen magasabb, mint a 2000-ben tapasztalt 38 százalék. Korántsem arról van azonban szó, hogy 2000-ben a fiatalok (akiknek nagy része éppúgy 1975 és 1985 között született, mint a négy évvel később megkérdezettek jelentős hányada) ennyivel elutasítóbbak lettek volna szülei értékrendjével szemben. A kérdésre nemmel, illetve részben igen, részben nemmel válaszolók arányának változása azt bizonyítja, hogy a fiatalok 2004-ben kevésbé kritikusan viszonyulnak a szülei által képviselt életelvekhez, mint tették azt 2000-ben. Míg négy évvel ezelőtt a válaszadók 42 százaléka viszonyult ambivalensen a szülei által képviselt értékekhez, addig ez az arány mára 31 százalékra csökkent.

A szülők értékrendjét elutasítók aránya ehhez képest kevésbé, 13-ról 11 százalékra csökkent az elmúlt négy év során. Alig észlelhető mértékben, de kevesebben lettek a 15–29 éves fiatalok között azok is, akik egyik szülőjük életelveit elutasítják, míg a másikat elfogadják: 2000-ben a megkérdezettek 6, míg 2004-ben 5 százaléka tartozott ebbe a csoportba. Talán nem meglepő, hogy ezen a csoporton belül az anyák értékrendjének elfogadási aránya lényegesen magasabb, mint az apáké. Ez utal egyrészt arra a hagyományosnak mondható szereposztásra, amely szerint a családban az anyákra hárul a gyerekek (érzelmi, viselkedés- és érték-

49. ábra: Megfelel-e az Ön eszményének szülei élete?
(az érdemi választ adók arányában, százalék, 2000-ben és 2004-ben)

rendbeli) nevelése, másrészt arra a tényre, hogy az egy szülővel élő gyerekek jelentős része az édesanyjával, nem pedig az édesapjával él.

Mindkét vizsgált évben igaz, hogy a fiatalabbak elfogadóbbak szülei életvitelével, értékrendjével szemben, mint idősebb társaik. 2004-ben a tizenévesek 62 százaléka állította, hogy megfelel eszményének szülei élete, míg a 20–24 évesek 54, a 25–29 éveseknek pedig csupán 49 százalékáról mondható el ugyanez. Az életkor előrehaladtával – a család szerepének csökkenésével és a kortársak fontosságának növekedésével – mind a szülők értékrendjét elutasítók, mind az ahhoz ambivalensen viszonyulók aránya növekszik.

EGYES ÉLETTELVEK, ÉRTÉKEK FONTOSSÁGA

Mindkét vizsgálat során (2000-ben és 2004-ben) megkértük a fiatalokat arra is, hogy néhány, az emberek életviteléhez kapcsolódó értéket osztályozzanak aszerint, hogy saját életükben mennyire fontosak ezek. Bár a felsorolt értékek és megfogalmazásuk nem teljesen egyeztek meg a két vizsgálati évben, de a 2000-ben szereplő 16 érték mindegyikét – ha szó szerint nem is, de tartalmában – megismételte a 2004-es vizsgálat. Az alábbi táblázat a 16 „közös értéket” mutatja az elért átlagosztályzatok szerinti sorrendben.

18. táblázat: Mennyire fontosak az alábbi értékek az Ön életében?
(az érdemi válaszok átlaga – egyáltalán nem fontos: 1, rendkívül fontos: 5)

Ifjúság2000		Ifjúság2004	
1. családi biztonság	4,84	1. családi biztonság	4,81
2. békés világ	4,80	2. szerelem, boldogság	4,77
3. szerelem, boldogság	4,76	3. igaz barátság	4,69
4. belső harmónia	4,66	4. békés világ	4,66
5. igaz barátság	4,64	5. belső harmónia	4,62
6. szabadság	4,56	6. szabadság	4,51
7. gazdagság	4,22	7. kreativitás	4,04
8. társadalmi rend	4,13	8. a tradíciók tisztelete	3,90
9. érdekes élet	4,02	9. érdekes élet	3,89
10. változatos élet	3,98	10. változatos élet	3,89
11. kreativitás	3,94	11. a szépség világa	3,83
12. nemzet szerepe	3,87	12. társadalmi rend	3,75
13. a tradíciók tisztelete	3,80	13. gazdagság	3,66
14. szépség	3,60	14. nemzet szerepe	3,60
15. vallásos hit	2,61	15. vallásos hit	2,98
16. hatalom	2,55	16. hatalom	2,62

2000-hez képest legalább két hellyel előrébb került

2000-hez képest legalább két hellyel hátrébb került

Relatív, vagyis a többi felsorolt értékhez viszonyított fontosságcsökkenést regisztrálhatunk olyan értékek esetében, amelyeket (egy kivétellel) materiálisaknak, míg fontosság-növekedést olyan értékek esetében, amelyeket posztmateriálisaknak nevezhetünk (Inglehart nyomán materiális értékeknek tekinthetők különböző anyagi javak, a jövedelem növekedése, a karrier; posztmateriálisaknak pedig a tartalmas, bensőséges emberi kapcsolatok, kulturális értékek, függetlenség, szabadság). Az egzisztenciális biztonságot jelentő értékek (békés világ, gazdagság, társadalmi rend) a korábbihoz képest háttérbe szorultak, míg más, transzcendens(ebb) elvek, értékek (kreativitás, a tradíciók tisztelete, a szépség világa, igaz barátság) a többihez képest fontosabbakká váltak az elmúlt néhány évben a fiatalok életében. A sorból a nemzet szerepének háttérbe szorulása „lóg ki” csupán. Annak ellenére, hogy a békés világ fenyegetettsége 2000 óta az európai emberek, s így lát-hatóságában nyilván a magyar fiatalok számára is megnőtt, még ez az érték is

veszített relatív fontosságából. A materiális elvek háttérbe (de legalábbis hátrébb) kerülését minden bizonnyal az ország gazdasági helyzetének (további) javulásával és társadalmi stabilitásának (további) növekedésével magyarázhatjuk. Ezt a feltételezést támasztja alá a rendszerváltás óta tapasztalható változások – következő fejezetben tárgyalt – megítélésében bekövetkezett pozitív elmozdulás. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a személyes élet és az önkiteljesítés szempontjából fontosabb, a hétköznapi cselekvést közvetlenebbül befolyásoló elvek, értékek kerültek előtérbe.

Az egyes értékek átlagos fontosságának korcsoportok szerinti vizsgálata azt mutatja, hogy ezért a változásért nem feltétlenül a mintába csak a 2004-ben bekerült, 1986–1989-ben születettek, illetve az ebben már nem szereplő 1971–1974-es születésűek eltérő értékrendje a felelős (bár természetesen ezt sem

19. táblázat: Az egyes értékek fontosságának átlagpontszáma korcsoportok szerint (az érdemi válaszok átlaga – egyáltalán nem fontos: 1, rendkívül fontos: 5)

	15–19	20–24	25–29	átlagosan
családi biztonság	4,80	4,80	4,84	4,81
szerelm/boldogság	4,73	4,77	4,79	4,77
igaz barátság	4,77	4,69	4,63	4,69
békés világ	4,63	4,64	4,69	4,66
belső harmónia	4,53	4,63	4,68	4,62
szabadság	4,55	4,52	4,46	4,51
udvariasság	4,34	4,35	4,38	4,36
egység a természettel	3,99	4,03	4,19	4,08
kreativitás	4,03	4,06	4,04	4,04
a tradíciók tisztelete	3,83	3,90	3,96	3,90
érdekes élet	3,97	3,90	3,83	3,89
változatos élet	3,95	3,91	3,83	3,89
a szépség világa	3,87	3,81	3,81	3,83
társadalmi rend	3,70	3,73	3,80	3,75
vezetésre és döntésre való jog	3,82	3,74	3,66	3,73
gazdagság	3,67	3,65	3,67	3,66
nemzet szerepe	3,56	3,59	3,65	3,60
vallásos hit	3,01	2,97	2,97	2,98
hatalom	2,72	2,66	2,52	2,62

lehet kizárni), hiszen az utóbbi négy évben előtérbe került értékek között olyat is találunk – a tradíciók tisztelete –, ami sokkal fontosabb az idősebb, mint a fiatalabb korosztály számára.

A fiatalok által legfontosabbnak tekintett hat érték az életkor növekedésével változik, azok az elvek („udvariasság”, „kreativitás”, „gazdagság” és „vallásos hit”), amelyek fontossága szignifikánsan nem különbözik egymástól az egyes korcsoportokban, sorrendben hátrébb találhatóak. A tizenévesek életében a kortárs csoport fontosságához szorosan kötődő „igaz barátság”, a kamaszkor élmény- és tapasztalatszerzésének időszakában nagyon fontos „érdekes élet”, a – legfiatalabbak életéből leginkább hiányzó – „vezetésre és döntésre való jog” szerepe folyamatosan csökken; míg a „belső harmónia” és a „tradíciók tiszteletének” fontossága a vizsgált korcsoporton belül az életkor előrehaladtával folyamatosan növekszik. A legtöbb érték (a „családi biztonság”, a „békés világ”, a „szabadság”, az

20. táblázat: Az egyes értékek fontosságának átlagpontszáma nemek szerint (az érdemi válaszok átlaga – egyáltalán nem fontos: 1, rendkívül fontos: 5)

	átlagosan	férfiak	nők
családi biztonság	4,81	4,78	4,85
szerelem/boldogság	4,77	4,72	4,81
igaz barátság	4,69	4,67	4,71
békés világ	4,66	4,6	4,72
belső harmónia	4,62	4,5	4,74
szabadság	4,51	4,56	4,46
udvariasság	4,36	4,31	4,41
egység a természettel	4,08	4,07	4,10
kreativitás	4,04	4,05	4,03
a tradíciók tisztelete	3,90	3,87	3,94
érdekes élet	3,89	4,00	3,78
változatos élet	3,89	3,96	3,82
a szépség világa	3,83	3,82	3,84
társadalmi rend	3,75	3,79	3,72
vezetésre és döntésre való jog	3,73	3,75	3,71
gazdagság	3,66	3,74	3,58
nemzet szerepe	3,60	3,64	3,57
vallásos hit	2,98	2,89	3,07
hatalom	2,62	2,78	2,46

„egység a természettel”, a „változatos élet”, a „társadalmi rend” és a „hatalom”, valamint csekély mértékben „a nemzet szerepe”) fontossága szignifikánsan a 20–24 és a 25–29 korcsoport esetében különbözik egymástól. Ez arra utal, hogy huszonéves korban válnak felnőtté a fiatalok, értékrendjük is ekkor alakul át, ebben az időszakban helyeződnek át a hangsúlyok az élet egyes területeiről másokra. Ezt az elgondolást támasztja alá az a tény, hogy ugyanezen értékek szerepe szignifikánsan eltérő a már önálló életvitellel rendelkező, illetve a szülőktől még erősebb függésben élő fiatalok esetében. A „szerelem/boldogság” az egyetlen olyan érték a felsoroltak közül, aminek fontossága tizenévesről huszonéves korra változik (nő) meg.

Nemek szerint is eltérést tapasztalunk az egyes élettelvek fontosságának megítélésében. Míg a nők szemében az érzelmi és hitbeli életre, az érzelmi biztonságra és a személyes kapcsolatokra vonatkozó értékek az elsődlegesek, addig a férfiak szerint a szabadsághoz, az élményszerzéshez, a mindenféle értelemben vett erőhöz és stabilitáshoz, hatalomhoz kapcsolódó dolgok a fontosabbak az ember élete szempontjából.

TÁRSADALMI KÖZÉRTET

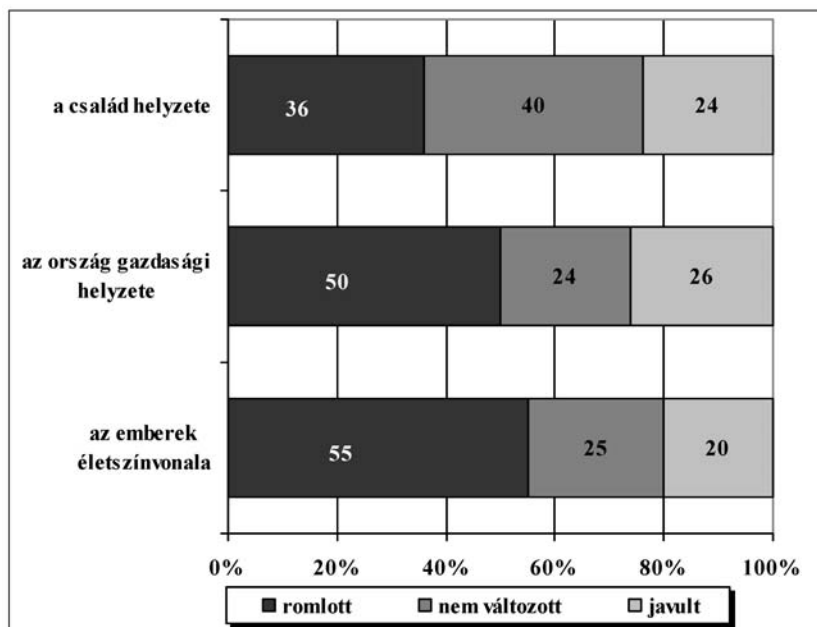
A vizsgálat a fiatalok körében uralkodó társadalmi közérzet alakulását – az Ifjúság2000 kutatással egyezően – alapvetően az életminőségre kiható gazdasági helyzet, az emberek életének szubjektív értékelése és a személyes élethelyzet többfaktoros dimenziójában közelítette meg.

Jeleznünk kell, hogy szinte az összes dimenzióban érzékelhető javulást rögzített az adatfelvétel 2000-hez képest. A rendszerváltozásra visszatekintő értékelést ennek ellenére alapvetően a negatív válaszok dominálják. Hasonlóan 2000-hez, 2004-ben is a 15–29 évesek legkedvezőtlenebbül az emberek életszínvonalának alakulását minősítik. Az értékelhető választ adó megkérdezettek több mint fele szerint romlott, egynegyedük szerint változatlan maradt, és mindössze egyötödük szerint javult az emberek életszínvonala a rendszerváltás óta eltelt időszakban. A négy évvel ezelőtti felvételhez képest 12 százalékpontos a változás, méghozzá a „nem változott” és leginkább a „javult” válaszkategóriák javára.

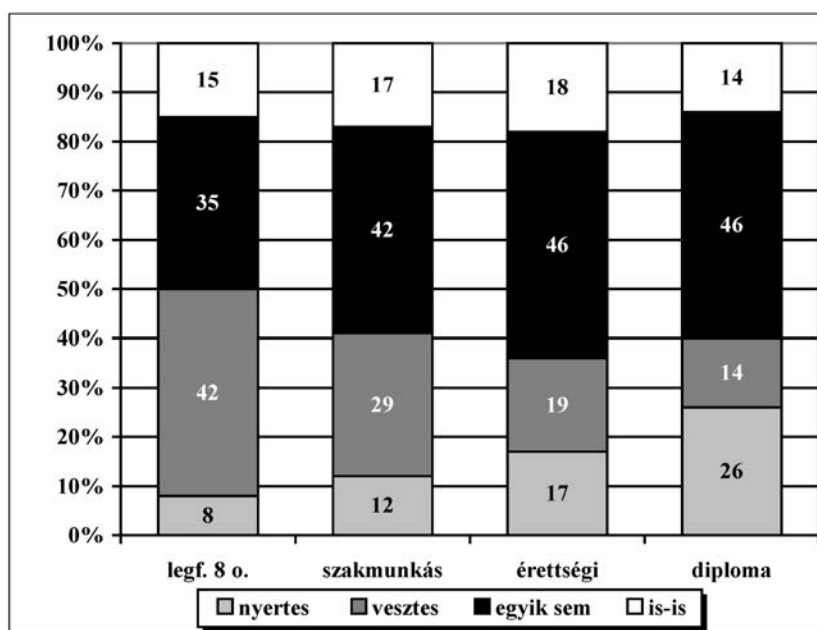
Kevésbé negatív, de még mindig dominánsan kedvezőtlen megítélés övezi az általánosságban vett gazdasági helyzet alakulását. Az értékelhető válaszok pontosan fele szerint a rendszerváltás óta eltelt időszakban romlott az ország gazdasági helyzete, egyötödük szerint nem változott, és mintegy további ötödük szerint javulás volt érzékelhető. Ezek az adatok lényegében megegyeznek az Ifjúság2000 eredményeivel.

Ezzel szemben az általánosságban értelmezett „személyes helyzet” esetében inkább stagnálás, mint romlás rögzíthető. A válaszadók 40 százaléka számolt be változatlanságról, valamivel több mint harmaduk szerint romlott a személyes (vagy a családi) helyzet, míg egynegyedük jelzett határozott javulást. Ebben az esetben 11 százalékpontos változást beszélhetünk, elsősorban a javulás irányába a 2000. évi adatfelvétel eredményeihez képest.

50. ábra: Mindent számításba véve, véleménye szerint a rendszerváltás óta hogyan alakult...? (a kérdésre válaszolók százalékában)

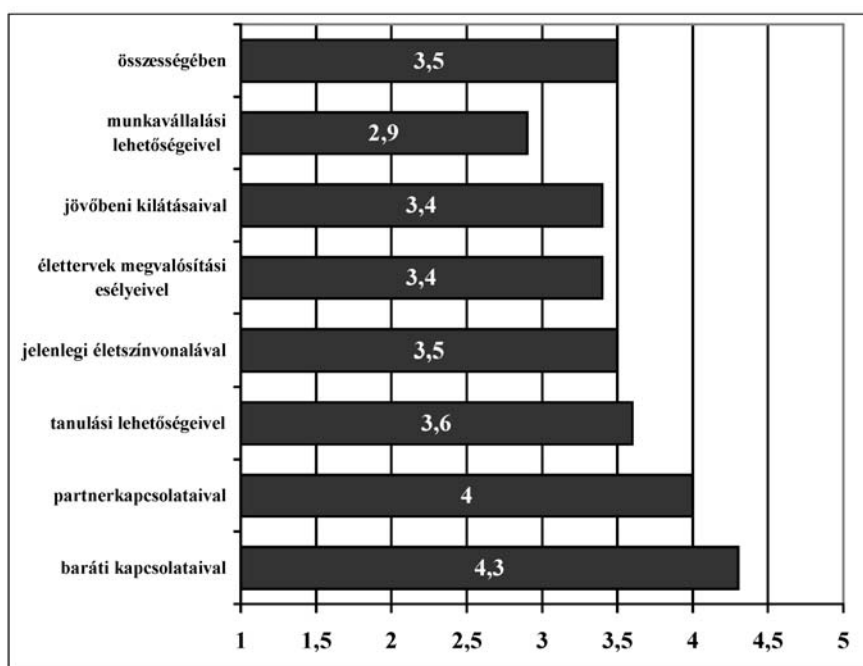

51. ábra: Mindent figyelembe véve, személyes tapasztalatai alapján hova sorolná családját? (a kérdésre válaszolók százalékában, iskolai végzettség szerint)

Általánosságban kijelenthető, hogy a legfiatalabb korosztályba tartozók, tehát a 15–19 évesek, a magasabban iskolázott szülők gyermekei, valamint a nagyvárosiak érzékelik a rendszerváltás óta eltelt időszak életkörülményekre gyakorolt pozitív hatását.

52. ábra: Mennyire elégedett a következő tényezőkkel?
(öt fokú skála átlagértékei - 1: legkevésbé; 5: teljes mértékben)

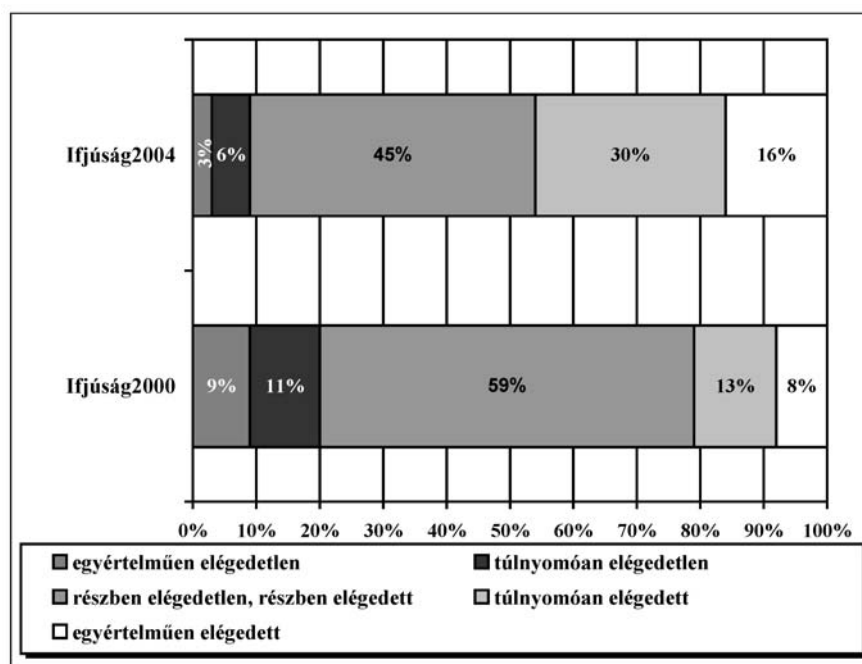
A válaszok nagyon nagy arányban konzisztenciát mutatnak egy, a kérdőív későbbi részén található kérdéssel. Az 1989–1990-es rendszerváltás nyertesének – személyes megítélése alapján – a fiatalok 12 százaléka tekinti családját, míg a vesztes oldalon mintegy negyedük áll. Köztes – kibúvó – választ minden második fiatal adott, és majd 14 százalékuk bizonytalan álláspontjában. A magukat nyertesnek definiálók – ahogy ezt fentebb is láttuk – a nagyvárosiak, a magasán iskolázottak, és a jó státusú családból érkezők.

A jelenlegi helyzet elemzése több faktor együttes figyelembevételével lehetséges. Ötfokú skálán vizsgálva 8 faktort, úgy tűnik, hogy a 15–29 évesek jelenlegi életük meghatározó területeit inkább pozitívan ítélik meg. Különösen magas az elégedettség azzal a két faktorral, ami a fiatalok életét legjobban befolyásolja: a partner- és a baráti kapcsolataikkal. Egyetlen dimenzió esetében, a munkavállalási lehetőségeknél tapasztalható az átlagnál alacsonyabb érték. Az álláslehetőségekkel kapcsolatosan némileg szkeptikusak a fiatalok. 35 százalékuk inkább elégedetlen, egyharmaduk inkább elégedett és 32 százalékuk bizonytalan ebben a kér-

désben. Az aktív, a tanuló és a munkanélküli fiatalok munkavállalási lehetőségekkel kapcsolatos véleménye jelentősen eltér egymástól. A „legelégedettebbek” a már aktívak (3,3-es átlag) – ez az adat is alacsonyabb, mint a többi elégedettség-átlag –, míg a legkevésbé a munkanélküliek (1,9). Érdekes, hogy a tanulók munkavállalási lehetőségekkel való elégedettsége is inkább kedvezőtlennek nevezhető (2,9), ami összefüggésben állhat a diák- és idénymunkák alacsony társadalmi presztízsével, anyagi megbecsültségével, és e lehetőségek hiányával is.

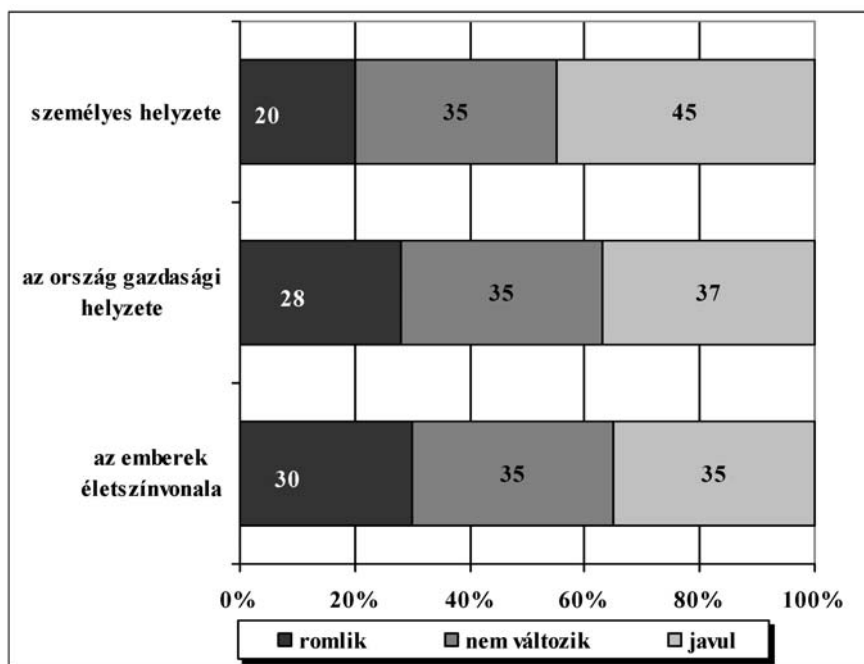
Az általános elégedettséget vizsgálva 2000-hez képest alapvetően változott a véleményklíma. Több mint 13 százalékponttal csökkent az elégedetlenek és 10 százalékponttal az ambivalensen vélekedők aránya. Mindez azt jelenti, hogy négy év alatt a jelen megítélése alapvetően pozitív irányba változott.

53. ábra: Mindent számításba véve, Ön mennyire elégedett azzal, ahogyan most él? (az összes megkérdezett között, százalék)

A társadalmi közérzet harmadik meghatározó faktorát, a jövőre vonatkozó várakozásokat tekintve, az optimizmus a jellemző. Minden jövővel kapcsolatos kérdésnél többségben vannak az inkább javulást várók, vagy az inkább elégedettek. A kérdésre választ adó fiatalok közel negytedede vár kedvező változásokat a gazdaságban és az emberek életszínvonalában, és 45 százalékuk a személyes helyzetére vonatkozóan. Mindhárom esetben 35 százalék az ambivalensek aránya, és legfeljebb 30 százalék (de a személyes életterveknél 20 százalék) a romlást prognosztizálók aránya.

54. ábra: Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek: a következő években hogyan alakul...? (a kérdésre válaszolók százalékában)

2000-hez képest adataink két dimenzióban változtak kedvezően. Az emberek életszínvonalát és a személyes helyzetet tekintve is a jelenlegi 15–29 évesek az optimistábbak.

Hasonlóan a rendszerváltozás retrospektív megítéléséhez, a jövőorientációt tekintve is jellemzően a 15–19 évesek, a nagyvárosiak és a magasabban iskolázott apák érettségizett vagy diplomás gyermekei számítanak előnyös helyzetre.

SZEMÉLYES TERVEK, ELKÉPZELÉSEK

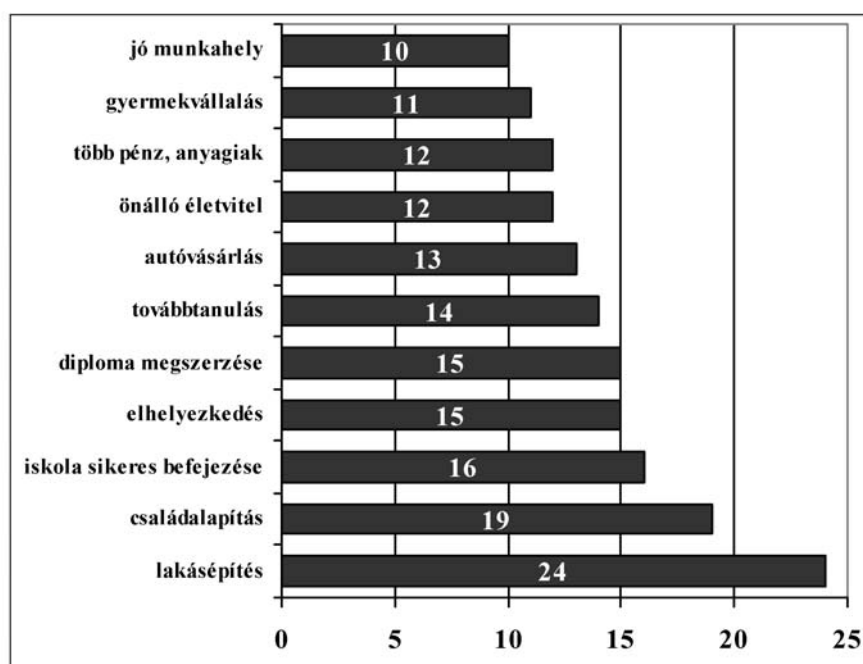
A jövőképet befolyásolhatja a személyes elképzelések dimenziója. A kérdésre választ adó fiatalok 90 százaléka számolt be valamilyen kialakult, konkrét elképzeléséről jövőbeni céljait illetően. Az elképzelés-struktúra tetején az iskolai életpálya sikeres – különböző szintű – befejezése áll. Ezt jelzi, hogy több, ide kapcsolódó válaszlehetőség is a véleményrangsor előkelő helyén szerepel.

A második legfontosabb személyes elképzelés a házépítés, a lakásvásárlás, vagyis a lakáshoz jutás. Két válasz együttes elemzése alapján a 15–29 évesek közel 25 százaléka jelezte ilyen irányú szándékát. Minden korábbi adattal és hipotézissel ellentétben fontos tényező a családalapítás. A kérdésre választ adó majd' minden ötödik fiatal egyértelműen kijelenti, hogy a következő öt éven belül szeretne csa-

ládót alapítani. A megvalósítani kívánt célok sorrendjében 2000-ben is a harmadik helyen állt a családalapítás. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a gyermekvállalás 2000 óta négy helyet csúszott vissza. Míg az Ifjúság2000-ben minden hatodik esetben merült fel a gyermek vállalása és felnevelése, most már csak minden kilencedikben.

Hasonlóan 2000-hez, az említések megoszlási szerkezete, illetve fontossági sorrendje között egyértelmű különbségek érzékelhetők az egyes életkori csoportokat tekintve. Nyilvánvalóan a 15–19 éves korosztály tanulni, szakmát és diplomát szerezni szeretne a legnagyobb valószínűséggel. A 20–24 évesek esetében felértékelődnek a materiális szempontok, az elhelyezkedés, a lakás- és autóvásárlás, valamint a családalapítás. Az életkor előrehaladtával ez utóbbi szempont, kiegészülve a gyermekvállalással, egyre fontosabbá válik. A 25–29 évesek személyes életterv-szerkezetét tehát azon szempontok dominálják, amelyek az önálló életvitel megteremtését készítik elő. A gyermekvállalási kedv érdemi növekedése a férfiaknál 27, míg a nőknél 25 éves korban válik látványossá.

55. ábra: Milyen személyes élettervei vannak a következő öt esztendőre?
(két válasz összevont százalékos eredménye,
a 10 százaléknál magasabb értékek)

Az élettervek megvalósulásának esélyeit tekintve szembetűnő optimizmust közvetítenek az empirikus adatok. Az értékelhető választ adók 48 százaléka inkább, vagy túlnyomó mértékben elégedett, s csupán 15 százalékuk elégedetlen a

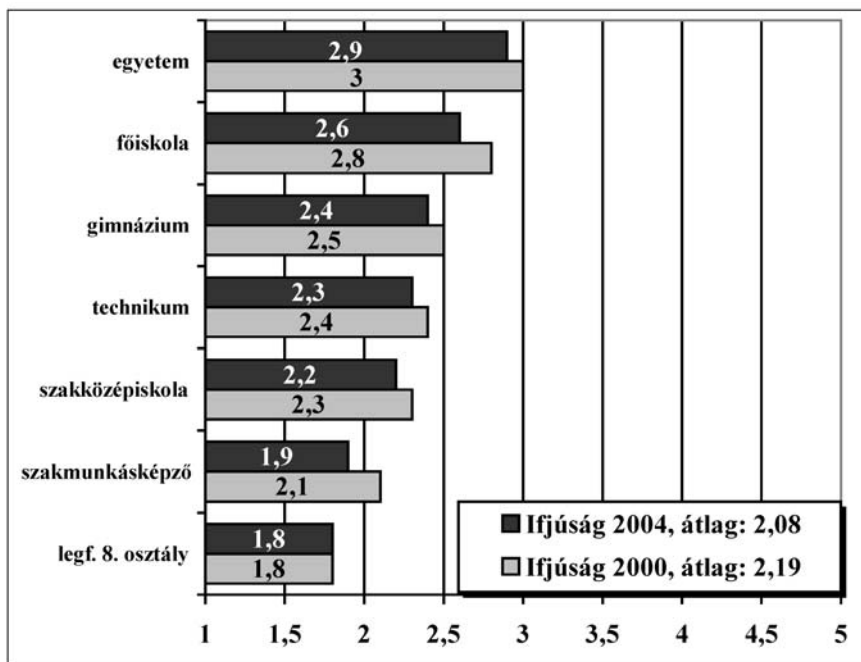
jövőbeni tervek megvalósítási esélyeit illetően. 2000-ben a válaszokat a részben bizakodó kategória dominálta, optimista 28, míg pesszimista 12 százalékuk volt. Mindez azt jelenti, hogy a négy évvel korábbi vizsgálathoz képest több mint másfélszeresére nőtt azok aránya, akik személyes élettervük megvalósulási esélyeit kedvezőnek ítélik meg.

POLITIKAI ÉRDEKLŐDÉS ÉS VÉLEMÉNY

Az elmúlt évtizedben készített politikai szocializációs vizsgálatok egyértelműen jelezték, hogy a fiatal korcsoportok politikai érdeklődése és aktivitása meglehetősen alacsony. A 2002-es választások során azonban hipotetikusán megfogalmazódott az a vélemény, hogy ezen a téren változás bontakozik ki. Egyes vélemények szerint a fiatalok jóval nagyobb arányban kapcsolódtak be a kampánytevékenységbe, és látványosan nőtt a választási rendezvényeken megjelentek aránya is. Ebből pedig arra lehetett következtetni, hogy talán fordulat állt be a fiatalok politikához való viszonyában.

Ha pusztán a politika iránti érdeklődés alapján kívánunk reagálni a fenti hipotézisre, megállapíthatjuk, hogy ennek verifikálhatósága erősen kétséges. A vizsgálat ugyanis az érdeklődés igen alacsony intenzitásáról szolgáltat adatokat.

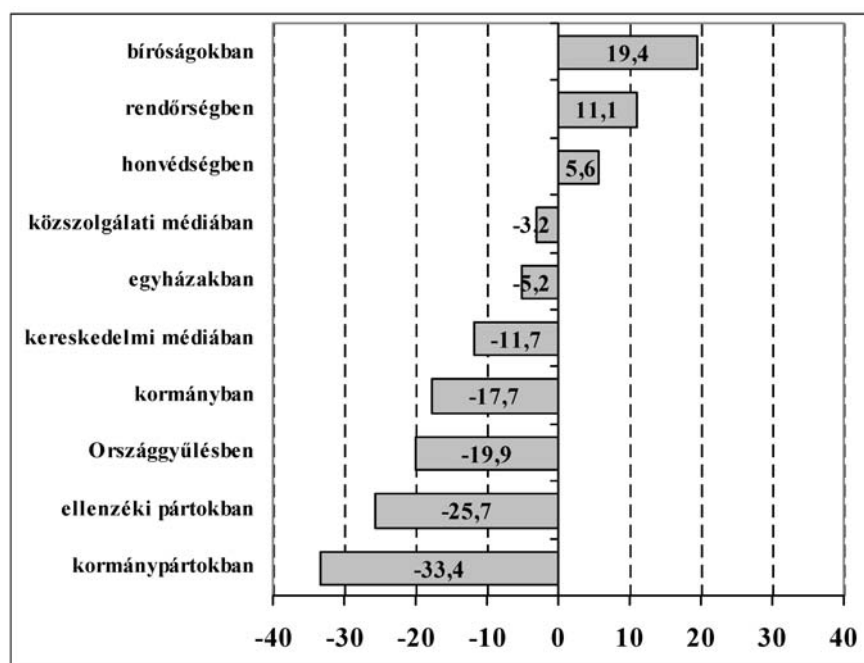
56. ábra: Különböző iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok érdeklődése a politika iránt (1–5-ig terjedő skála átlagai 2000-ben és 2004-ben – 1: legkevésbé, 5: leginkább)

A válaszadók 63 százalékát nem, vagy egyáltalán nem érdekli a politika. Közepes intenzitású érdeklődés mintegy 26, intenzívebb érdeklődés mintegy 11 százalék esetében regisztrálható. 2000-hez képest ezek az adatok nemhogy felfokozott érdeklődésről adnának számot, hanem inkább a még nagyobb arányú elfordulásról. Négy év alatt ugyanis mintegy 8 százalékponttal emelkedett a politikától magukat távol tartók aránya.

Iskolai végzettség szerint alapvető, szignifikáns különbség regisztrálható a politika iránti érdeklődés tekintetében.

57. ábra: Mennyire bízik a (-/+40-ig terjedő skála átlagai)

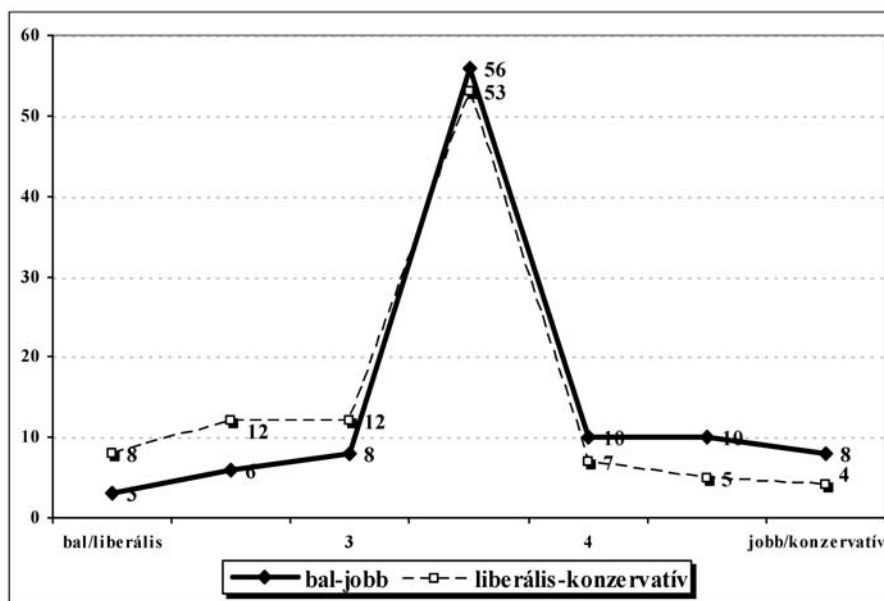
A politikai érdeklődés alacsony intenzitása együtt jár a politikai intézményrendszer egyes elemei iránt megnyilvánuló nagyfokú bizalmatlansággal. A kapott eredmények a demokratikus intézményrendszer elfogadottságának alacsony szintjét mutatják. Különösen figyelemre méltó, hogy erősen negatív a bizalmi indexe a népképviselői demokrácia alappillérének számító Országgyűlésnek és a pártoknak. A közjogi berendezkedés alapintézménye, a kormány, szintén a negatív tartományban található, csakúgy, mint a két médiatípus, és – meglepő módon – a civil társadalom egyik alappillére: az egyházak.

A pozitív tartományban olyan intézmények találhatók – a honvédség, a rendőrség és a bíróságok –, amelyek a társadalom, így a fiatalok biztonságérzetét erősítik. A demokratikus gondolkodás része az is, hogy a fiatalok képesek legyenek tájékozódni az ideológiai mezőben. Ezt a teret szokás bal–jobb és liberális–konzervatív részekre felosztani.

A bal–jobb ideológiai orientáció szerinti önbesorolásra a megkérdezett 15–29 évesek mintegy 75 százaléka vállalkozott, közülük 43 százalék az 1–7-ig terjedő skála semlegesnek tekinthető négyes fokozatába sorolta magát. Az önmagukat bal, illetve balközép pozíciókba sorolók együttes aránya 13, a jobbközép, illetve jobboldali pozíciókba sorolóké 21 százalék. Ezek az adatok tendenciájukban megegyeznek a négy évvel korábbi mérésekkel. Akkor is és most is igazolható az a nemzedéki sajátosság, miszerint a fiatal korcsoportok körében szignifikánsan magasabb a jobbközép és jobboldali orientációjúak együttes aránya.

A liberális-konzervatív politikai értékorientációs mezőben a megkérdezett fiatalok inkább a liberális oldalon helyezkednek el. Az önbesorolás elvégzésére ezzel a kérdéssel kapcsolatban többen vállalkoztak. A kérdezettek mintegy 13 százaléka zárkózott el a liberális-konzervatív tengelyen való önelhelyezéstől. További mintegy 40 százalékuk helyezte magát a középső értékre. A 15–29 évesek 23 százaléka inkább liberálisnak, 12 százaléka pedig inkább konzervatívnak vallja magát.

58. ábra: Bal-jobb és liberális-konzervatív orientáció (7 fokú skála eloszlása, a kérdésre válaszolók százalékában)

A korábbi fejezetek egyértelművé tették, hogy az iskolai rendszerben eltöltött idő növekedésével a fiatalok önállósodása több évvel tolódott ki az elmúlt évtizedben. A szülők gondolkodásmódja így a 15–29 éveseket még erőteljesebben érintheti. A kérdés az, hogy politikai témák tekintetében inkább konformizmusról vagy nonkonformizmusról beszélhetünk-e. Az adatok azt jelzik, hogy az első szcenárió támasztható alá; a fiatalok nagy része (43 százalék) politikai kérdéseken egyetért szüleivel. Ellenvéleményéről a 15–29 évesek tizede számol be, mint-

egy harmaduk bizonyos kérdésekben egyetért, míg másokban nem. Mintegy 13 százalékuk nem tudott a kérdésre válaszolni, ami abból is adódhat, hogy a szülői környezetben nem beszédtema a politika.

A legkonformabb álláspontot a 15–19 évesek, a nők, a diplomás apák tanuló gyermekei képviselik. Minél idősebb, és így minél több tapasztalatot szerzett a kérdezett, annál valószínűbb, hogy politikai kérdésekben ellentmond szüleinek.

POLITIKAI AKTIVITÁS

Az adatok egyértelműen jelzik, hogy az alacsony fokú politikai figyelem alacsony szintű aktivitással párosul.

Egy most esedékes parlamenti választáson a megkérdezett 4000 fiatal 39 százaléka venne részt biztosan, 13 százalékuk pedig határozottan kijelentette, hogy semmiképpen sem menne el szavazni. Az országos közvélemény-kutatási adatokhoz képest ezek az eredmények nagyságrendileg alacsonyabb részvételi szándékról vallanak. A pártválasztás tekintetében a kérdezettek mintegy harmada nem tudott vagy nem akart egyetlen szervezetet sem megnevezni.

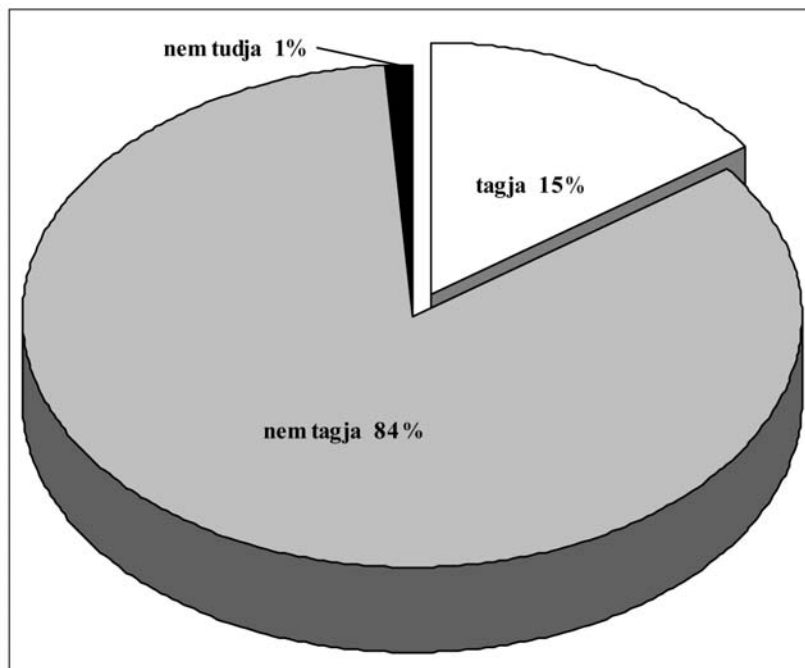
A pártok globális támogatottsága differenciált képet mutat. A legnagyobb támogatottságú szervezet – ahogy 2000-ben is – a Fidesz–MPSZ: a teljes mintában 40, míg a pártot választók körében 59 százalék szavazna a legnagyobb ellenzéki pártra. A szocialisták teljes mintabeli támogatottsága 14 százalék, a pártot választók körében 21 százalék. Az 5 százalékos parlamenti küszöbértéket e két szerveződésen túlmenően csak az SZDSZ éri el, amely a teljes sokaságban 5, a pártot választók körében 7 százalékos preferenciával bír. A többi párt támogatottsága nem éri el sem globális szinten, sem a pártot választók körében a három százalékot.

A politikai aktivitás második dimenziója a civil szervezeti tagság. Az Ifjúság2000 azt mutatta, hogy a fiatalok kevesebb, mint hatod része rendelkezik valamilyen szervezeti tagsággal. Ezek az adatok nem sokat változtak négy év alatt. Most a kérdezettek 15 százaléka jelzi, hogy tagja civil, társadalmi, politikai, vallási, jótékonyági, sport- vagy kulturális szervezetnek, közösségnek, klubnak, körnek. Abban is hasonlóság mutatható ki az előző felvétellel, hogy a legpreferáltabbak: a sportegyesület, a sportklub és az egyházi szervezet. A még értelmezhető sávban található a kulturális, hagyományörző csoportok, valamint a diák- és az önkéntes szervezetek.

2000-ben gyakorlatilag értelmetlen volt a párt- és az ifjúsági politikai szervezethez való tartozás fogalma, hiszen a mintába került 8000 fiatalból mindössze 32 fő jelezte ez irányú kapcsolatát. 2004-ben érdemi, nagyságrendi változás nem történt ezen a téren sem. Párt- vagy ifjúsági politikai szervezeti tagságról 38-an számoltak be, ehhez járul 22 olyan személy, akik polgári kör tagságot vállaltak fel. Összességében alig éri el az egy százalékot a politikai szervezeti tagság.

A szervezeti tagozódás az átlagnál magasabb gyakorisággal a fiatalabb korcsoportba tartozóknál, a férfiaknál, a magas iskolai végzettségű és jó státusú apák jól

59. ábra: Tagja-e Ön valamilyen szervezetnek?
(százalékos megoszlás)

képzett vagy még mindig középiskolában tanuló gyermekeinél, valamint a budapestiekénél regisztrálható. A korábbi elemzésekből kitűnik, hogy pont e csoport tagjai tekinthetők a rendszerváltozás nyerteseinek, és nekik a legjobbak az esélyeik a sikeres életútra, karrierre. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy e rétegek rendelkeznek a legtöbb szabadidővel, így az időbeni kötöttséggel járó szervezeti tagság kötelezettségeit ők képesek a legnagyobb mértékben akceptálni.

A közéleti érdeklődés felől vizsgálva a kérdést kétségtelen, hogy minél inkább érdeklődik a fiatal a politika iránt, annál nagyobb a valószínűsége, hogy szervezeti tagsággal rendelkezik. A nagyon érdeklődők 32, míg az egyáltalán nem érdeklődők 11 százaléka tagja valamilyen civil szerveződésnek. Ebből következik, hogy az ideológia paletta közepén állók szervezeti orientációja az átlagnál alacsonyabb. A középtől jobbra álló 15–29 évesek körében a 20 százalékot meghaladja, míg a baloldaliaknál a 18 százalékot éri el a szervezeti tagság. A liberális-konzervatív tengely mentén is hasonló tendenciák írhatók le. Az inkább konzervatív elveket vallók rendelkeznek nagyobb szervezeti potenciállal.

Azok a fiatalok, akik felvállalják szervezeti tagságukat, elsősorban a barátok, a közösség kedvéért lettek tagok (38 százalék). A válaszok sorrendjében a második az érdekképviselőlet lehetősége (14 százalék) és a harmadik az iskolai indíttatás (diáktársak, tanárok befolyása: 10 százalék), 7 százalékos említési arányt ér el a fontos ügyek felvállalása és az, hogy valami jót tehet a közösségért.

A tagsági viszonyrendszerben nem lévő többség elsősorban az érdektelenséget, valamint az idő hiányát jelöli meg távolmaradási okként (39–36 százalék). Az összes többi indok nem haladja meg az 5 százalékos említési értéket.

A fejezet utolsó dimenziója a direkt politikai aktivitást, a tiltakozási potenciált vizsgálja. Egy önkitöltős – tehát a kérdezőbiztos előtt ismeretlen – kérdőívre válaszolva, a kérdezett 4000 fiatal mintegy harmada jelezte, hogy részt vett már egy- vagy többféle tiltakozó akcióban. A 15–29 évesek a nem erőszakos és nem illegális cselekményeket, a viszonylag kis energia- és időráfordítást igénylő aláírásgyűjtést, a politikai tüntetéseket, valamint a polgári kezdeményezéseket részesítik előnyben. Nem engedélyezett vagy erőszakos tiltakozási formákban a kérdezettek alig 1–1 százaléka vett részt.

A jövőre vonatkozó tiltakozási potenciál jóval magasabb, mint a valós részvétel. Fontos ügyben vagy rendkívüli helyzet miatt aláírások gyűjtésében 56, engedélyezett sztrájkban 38, polgári kezdeményezésben 35, engedélyezett politikai tüntetésen 27, felpályás útlezárásban 21 százalékuk venne részt.

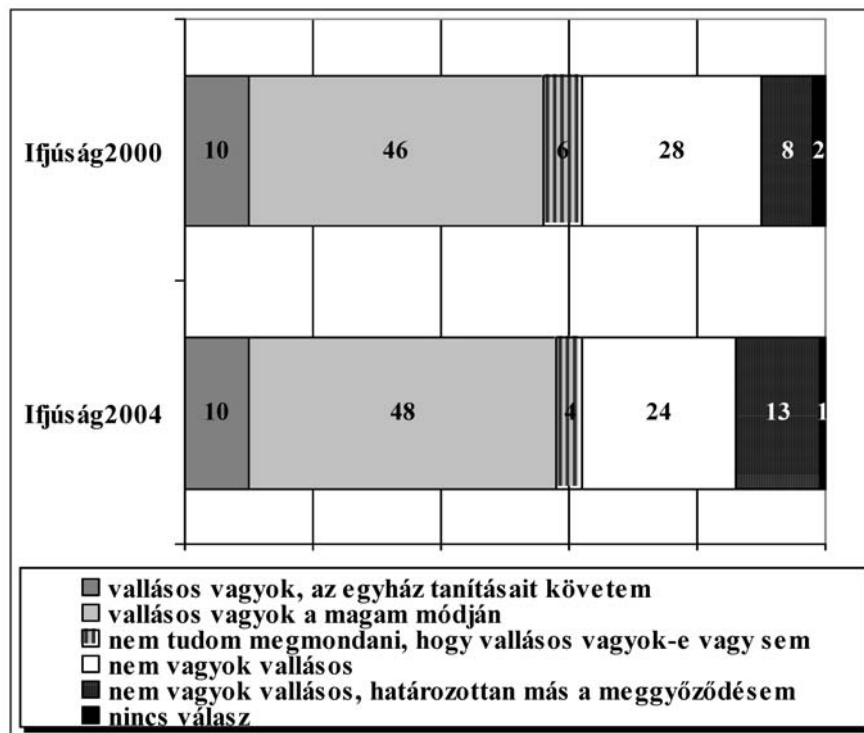
VALLÁSSÓSSÁG

Egy társadalom vallásosságának változása lassú folyamat. Az Ifjúság2004 vizsgálat eredményeiből arra következtethetünk, hogy ez az állítás az amúgy attitűdjeit, értékeit tekintve a teljes felnőtt társadaloménál nagyobb változékonyságot mutató fiatalokra is érvényes. A négy évvel korábban készített vizsgálat eredményeihez képest nemhogy drasztikus változásokat, de még hangsúlyeltolódásokat is csak elvétve találunk a 2004. évi vizsgálatban. A kutatás eredményeiből kirajzolódó kép szerint a 15–29 éves korosztály magát továbbra is többségében vallásosnak tartó, a vallási-kulturális tradícióhoz jelentős részben ragaszkodó, ugyanakkor vallását egyházi keretek között csak kis arányban gyakorló fiatalokból áll.

A 15–29 éves korosztály 58 százaléka tartja magát vallásosnak. A két, ilyen jelentéstartalmú kategória közül a többség a „maga módján vallásos” címkét választja, míg az „egyház tanítása szerint vallásos” kategóriába az összes válaszadó 10 százaléka sorolja be magát. Ezek az eredmények nem különböznek szignifikánsan az Ifjúság2000 vizsgálat vallási önbesorolásra vonatkozó adataitól: négy évvel ezelőtt is a fiatalok 10 százaléka tartotta magát egyházi módon vallásosnak és 46 százaléka volt a maga módján vallásos. A skála másik oldala, a nem vallásosak két kategóriája sem mutat jelentős változást, hiszen 2000-ben a megkérdezettek 36 százaléka, 2004-ben pedig 37 százalékuk sorolta magát ebbe a csoportba. Ugyanakkor a belső arányokban eltérés mutatkozik: másfélszeresére emelkedett az ateista beállítódáshoz közelebb álló, „nem vagyok vallásos, határozottan más a meggyőződésem” választ adók aránya (13 százalék), bár még mindig közel kétszer annyian vannak azok a fiatalok, akik inkább nem indokolják vallástalanságukat.

A két ifjúságkutatás vallásosságra vonatkozó eredményeinek egyik legnagyobb eltérését a felekezeti hovatarozás mutatja. A változás nem a valamely felekezethez tartozók felekezet szerinti megoszlásában, hanem a magukat semmilyen felekezethez nem tartozónak vallók jelentős aránycsökkenésében figyelhető meg. 2000-ben az összes megkérdezett 37 százaléka került ebbe a csoportba, 2004-ben viszont csupán 18 százalékuk. Az ilyen mértékű változás mindig kétségeket ébreszt a kutatóban, főként, ha emellett megfigyelhető, hogy a vallási önbesorolás tekintetében nem tapasztalni ilyen arányú elmozdulást. A különbség magyarázatát megítélésünk szerint valójában nem a felekezeti identifikáció térnyerésében kell keresni, hanem az arra vonatkozó kérdésfeltevés eltérő módjában.

60. ábra: A következő kijelentések közül melyikkel tudná önmagát a leginkább jellemezni? (százalékban, 2000-ben és 2004-ben)

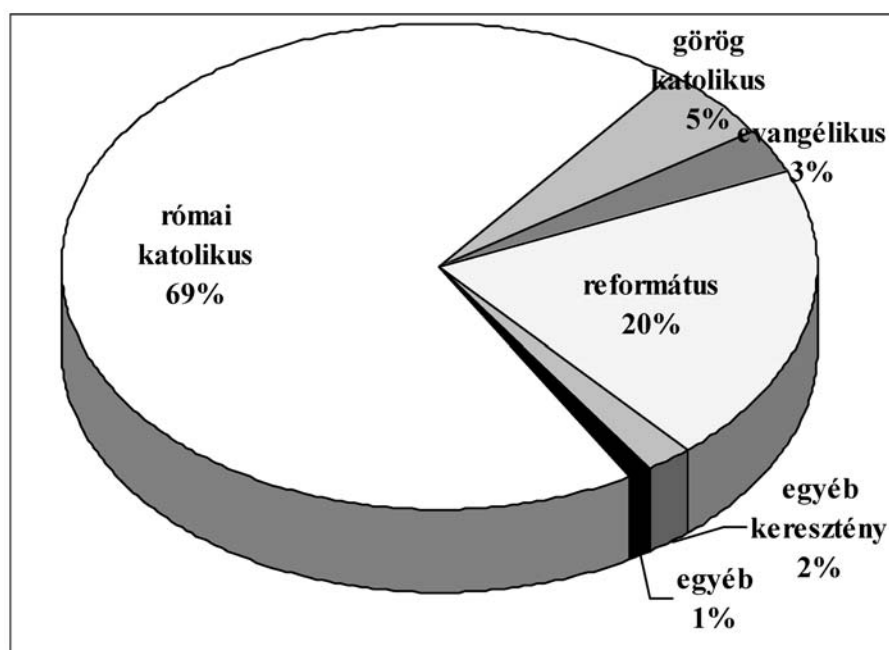

Míg 2004-ben ez a kérdés önmagában állt a kérdőívben, addig 2000-ben megelőzte azt egy másik kérdés, amely arra vonatkozott, hogy a kérdezettet melyik vallásban, felekezetben keresztelték meg, jegyezték be születésekor. Ezáltal a négy évvel ezelőtti felmérés során a kérdőív kifejezetten szembeállította a formális, kereszttség útján szerzett tagságot, illetve az ebből fakadó kulturális identitást a jelenlegi tagsággal. A 2004-es vizsgálatban ez a szembesítés elmaradt, így feltehetőleg sokkal többen voltak, akik számára a felekezethez tartozás érzése nem vált ilyen élesen ketté, ezáltal a felekezeti tagság és a kulturális identitás együtt jelenhetett meg a magukat valamely felekezethez sorolók körében. Az összehasonlításnak ezért ebben az esetben szűkebb a tere. Szintén a felekezethez nem tartozók számarányának meghatározását érinti, hogy – a négy évvel ezelőtti vizsgálathoz hasonlóan – a „válaszhiány” kategóriájába sorolódtak mindazok, akik az első kérdés alapján nem vallásos, határozottan más meggyőződésűnek mutatkoztak (valamint akik erre a kérdésre nem akartak vagy nem tudtak választ adni). Feltételezve, hogy a más meggyőződésűek döntő többsége feltehetőleg nem is tartozik vallási felekezethez, azt mondhatjuk, hogy ez utóbbiak tényleges részaránya a teljes 15–29 éves korosztályon belül eléri az 1/3-ot.

Vizsgálható a magukat valamilyen felekezethez sorolók felekezeti megoszlásának változása is, de szem előtt kell tartani, hogy a két összehasonlított alapsokaság

az említett módszertani probléma miatt nem teljesen fedi egymást. Ezzel együtt az eltérések egyik felekezeti csoport esetében sem szignifikánsak. Tízből heten továbbra is katolikusnak mondják magukat, minden ötödik felekezethez tartozó református, és továbbra is fennáll, hogy a kisegyházak egyike sem éri el önmagában az egyszázalékos tagságságot.

61. ábra: A magukat valamilyen felekezethez tartozónak vallók megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (százalék)

A válaszhiány eltérő jelentése megnehezíti a templomba járás gyakoriságának összehasonlítását is. Az Ifjúság2004 vizsgálatban az erre vonatkozó kérdést sem tettük fel a „más meggyőződésűeknek”, szemben a négy évvel korábbi felméréssel. Noha feltételezhetjük, hogy e kategória tagjainak döntő többsége ritkán vagy soha nem megy templomba, mégis túlzott merészség volna egyszerűen besorolni őket a „soha” kategóriába. Mindazonáltal feltételezhetjük, hogy körülbelül tízből négy fiatal soha nem teszi be a lábát templomba, soha nem vesz részt vallási szertartáson.

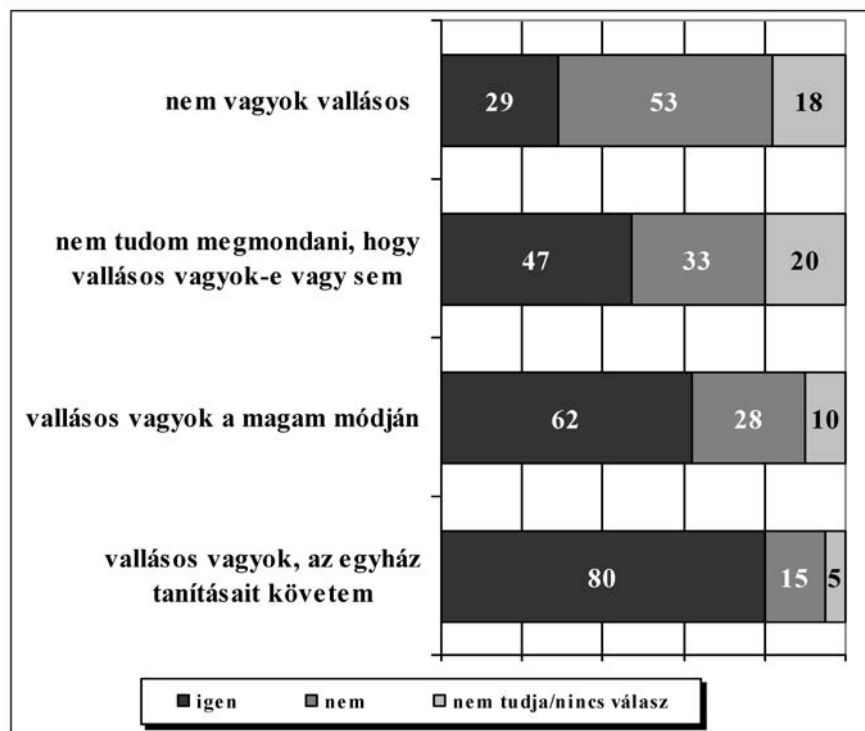
A legalább hetente templomba járóknak a teljes 15–29 éves népességhez viszonyított aránya nem mutat szignifikáns csökkenést (7 százalék 2000-ben, 5 százalék 2004-ben), és hasonló a helyzet a ritkábban, mint hetente, de legalább havonta templomba járók esetében is (8, illetve 6 százalék). A legalább havonta templomba járók részaránya összességében szignifikánsan csökkenni látszik 2000 óta.

A 2004. évi kérdőív vallási blokkjának utolsó kérdése új, nem szerepelt a négy évvel ezelőtti felmérésben. Eszerint a vallási tradíció hatóköre jóval tágabb a rendszeresen templomba járók körülbelül 12 százalékos csoportjánál, hiszen az

21. táblázat: Milyen gyakran jár egyházi, vallási közösségi szertartásokra (mise, istentisztelet, egyéb vallási összejövetel), leszámítva a családi eseményeket (esküvő, temetés, keresztlő)?

	százalék
hetente többször	1
minden héten egyszer	4
havonta kétszer-háromszor	2
havonta egyszer	4
évente néhányszor	16
évente egyszer	11
ritkábban, mint évente	18
soha	27
nincs válasz	17

62. ábra: Az egyházi esküvőt tartók/tartani kívánók aránya a vallásosság szerinti csoportokban (százalék)

összes megkérdezett közel felének (46 százalék) volt egyházi esküvője, vagy szándékában áll egyházi keretek között is házasságot kötni a későbbiekben. Kevesebb mint 30 százalék válaszolt ezzel ellentétesen, bár a más meggyőződésű nem vallásosok csoportja erre a kérdésre sem válaszolt.

Feltűnő, hogy a magukat nem vallásosnak vallók közel 30 százaléka is ragaszkodik az egyházi szertartáshoz az esküvő esetében.

A vallási blokkon túl a kérdőív más helyein is előfordult a vallással, a vallásossággal kapcsolatos kérdés. Az egyik ilyen kérdéscsoport a fiatalok civil szervezeti tagságát vizsgálta, és ott tizenkilenc másik kategória mellett az „egyházi szervezetek, vallási közösségek” típus is megjelent. Az egyháztagságot gyakran nehéz szétválasztani egy egyházközösséghez, vallási csoporthoz tartozástól, hiszen a fiatalok számára sokszor ez jelenti magához az egyházhoz tartozást.

A másik vallási vonatkozású kérdés az értékeknél jelenik meg, a vallásos hitet az összes megkérdezett 15 százaléka tartja saját életében rendkívül fontosnak, további 20 százalék pedig szintén jelentős fontosságot tulajdonít neki. A négy évvel ezelőtti vizsgálatban a hasonló kategória esetén 12-12 százalék volt ugyanez az arány.

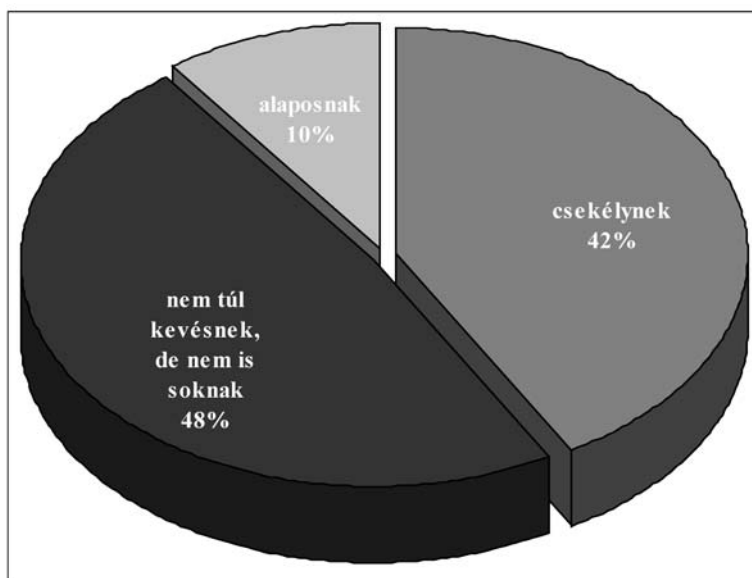
FOGYATÉKOS EMBEREKKEL KAPCSOLATOS KÖZGONDOLKODÁS, ELŐÍTÉLETEK

2004 a fogyatékosok éve volt. Ennek jegyében az Ifjúság2004 külön kérdésblokkot szentelt a többségi ifjúsági társadalom fogyatékosokkal kapcsolatos attitűdjei mérésének.

FOGYATÉKOSOKKAL KAPCSOLATOS ATTITŰDŐK

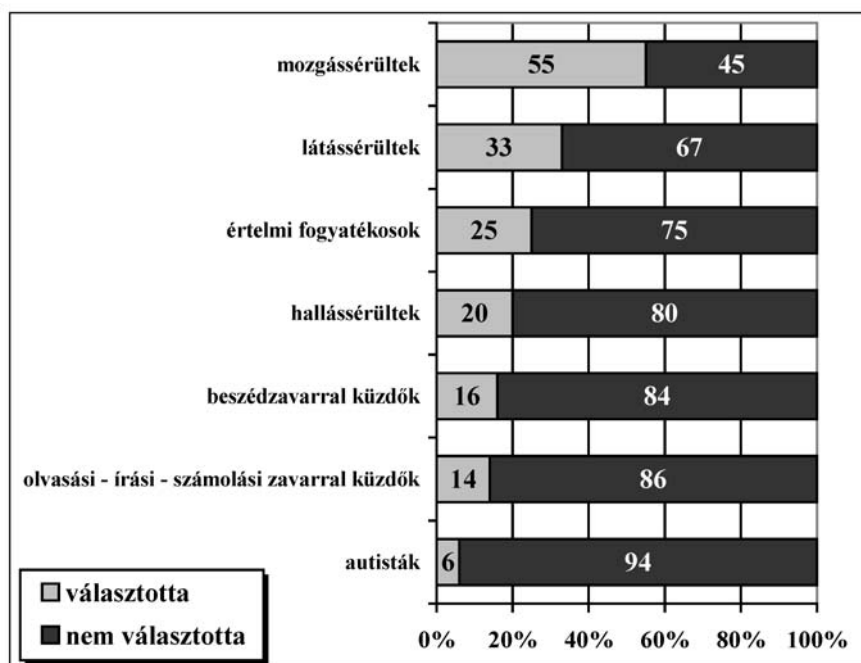
A megkérdezett 4000 fiatalnak csupán 10 százaléka gondolja, hogy a fogyatékosokkal kapcsolatos tudása alapos, további 42 százalékuk pedig úgy véli, hogy ismeretei inkább csekélyek, mint elégségesek. Az adatok jelzik, hogy a fiatalok fele nem igazán tudja elhelyezni a fogyatékosokkal kapcsolatos ismereteit.

63. ábra: Ön milyen mértékűnek ítelné saját tudását a fogyatékos emberekkel kapcsolatban? (százalékban)

Ez az alacsony tudásszint nem egyenlően oszlik el a különböző fogyatékosági típusokkal kapcsolatban. A legtöbb válaszadó fiatalnak (55 százalék) a mozgássérültekről volt bizonyos szintű tudása, ezt követte a látássérültek és az értelmi fogyatékosok percepciója. A fiatalok legkevésbé az autistákról és a diszlexiásokról rendelkeznek valamilyen szintű ismerettel.

64. ábra: A fogyatékos emberek csoportjai közül melyikről van a legtöbb ismerete? (százalékban)

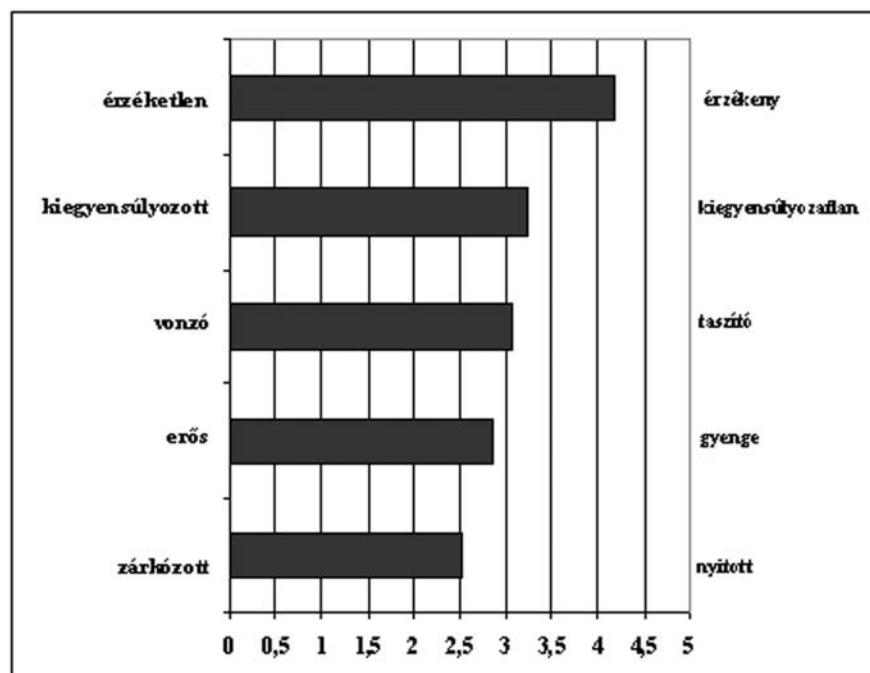
N=3868

A fogyatékosokkal szemben tanúsított attitűdök feltérképezését a társadalomkutatási módszertanban bevett eljárással vizsgáltuk. Az úgynevezett szemantikus differenciál egy ellentétpárok által kifeszített síkon helyezi el a kérdezett véleményét. Olyan ellentétpárokat soroltunk fel, mint a „vonzó-taszító”, „kiegyensúlyozott-kiegyensúlyozatlan”, „zárkózott-nyitott”, „érzékenlen-érzékeny”, „erős-gyenge”. A válaszolókat arra kértük, hogy ezek mentén helyezték el a fogyatékos emberekkel kapcsolatos véleményüket egy kétpólusú skálán.

A fiatalok a fent leírt dimenziók közül a fogyatékos embereket leginkább érzékenynek, inkább gyengének és kiegyensúlyozatlannak tartják.

Az ábrán az 5 pontos skála átlagértékeit mutatjuk dimenzióként. A legalacsonyabb átlagot át a „zárkózott-nyitott” tengely mentén észlelik a fiatalok. A fogyatékos embereket kis mértékben inkább gyengének, inkább taszítónak, mint vonzónak látják a megkérdezettek. Mentális állapotukat inkább kiegyensúlyozatlannak ítélik meg, és nagymértékben gondolják a fogyatékosokat érzékenyeknek.

65. ábra: A fogyatékos emberekkel kapcsolatos tulajdonság párok

Megvizsgáltuk az értékelő dimenziók egymáshoz való viszonyát is. Aki inkább gyengéknek és zárkózottaknak tartotta a fogyatékosokat, az hajlamos volt kiegyensúlyozatlanoknak és taszítóaknak is gondolni őket. Ezzel szemben a fogyatékosokat jellemzően érzékenyeknek tartó vélemény független volt a többi dimenzióra adott választól.

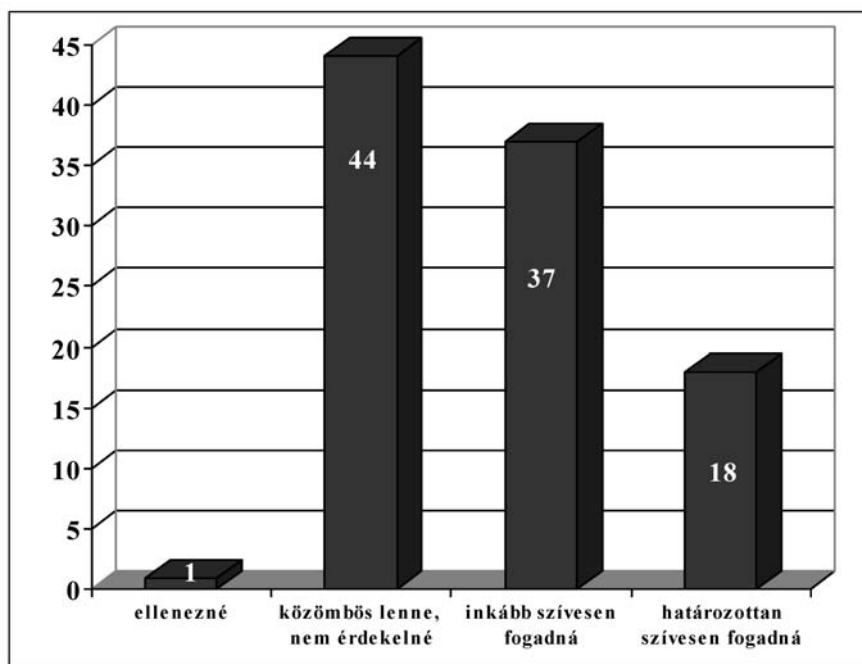
A FOGYATÉKOSOK ÉLETVILÁGÁNAK MEGÍTÉLÉSE

A fiatalok fogyatékosokkal kapcsolatos attitűdjeinek bemutatása után olyan kérdésköröket világítunk meg, amelyekkel a fiatalok mindennapi életük során találkozhatnak, illetve szembesülnek. Érinteni fogjuk a fogyatékos emberek és a fiatalok viszonyát a szomszédság, az önálló élet, az iskola, az akadálymentes környezet, a segítségnyújtás, a munkavállalás és a spiritualitás témájában is.

A fiatalokban a fent felvázolt idegenkedő attitűdök ellenére sem fogalmazódtak meg a regionális eltérésekből fakadó diszkrimináló vélemények. A fiataloknak csupán egy százaléka adott olyan választ, hogy inkább ellenezné, ha szomszédságába fogyatékos ember költözne, 43 százalékuk úgy nyilatkozott, hogy közömbös lenne e tekintetben.

A fiatalok 55 százaléka (inkább szívesen: 37 százalék, határozottan szívesen: 18 százalék) nyilatkozott úgy, hogy szívesen fogadna szomszédságába fogyatékos embert.

66. ábra: Hogyan vélekedne Ön arról, ha a szomszédjába fogyatékos ember költözne? (százalékban)

A fiatalok közel fele (46 százalék) szerint a fogyatékos emberek képesek önálló életet élni, 22 százalék ezzel nem ért egyet, míg 33 százalék bizonytalan e tekintetben. A fiatalok majdnem fele nem ért egyet azzal, hogy a fogyatékos gyermekeknek ugyanabba az iskolába kellene járniuk, mint a nem fogyatékosoknak. Az iskolai szegregáció kérdésének megítélése is polarizált: 46 százalékuk egyáltalán nem ért egyet avval, hogy a fogyatékos és a nem fogyatékos gyermekek egy iskolában tanuljanak, 32 százalékuk egyet is ért meg nem is ért egyet, 23 százalékuk pedig inkább egyetért e kijelentéssel.

A fiatalok túlnyomó része (79 százalék) szerint szükség van az akadálymentesítésre, még akkor is, ha sokba kerül. Szerintük mindig akad segítőkész ember is. A válaszolók 43 százaléka inkább egyetért azzal a kijelentéssel, hogy a fogyatékosok sokszor visszautasítják a segítségnyújtást, még akkor is, ha szükségük lenne rá.

A fiatalok 84 százaléka szerint a munkáltatókat érdekeltté kell tenni abban, hogy a sérült emberek számára munkalehetőséget biztosítsanak. A munkahelyteremtés és az akadálymentesítés voltak azok a kérdéskörök, amelyekben a fiatalok kevésbé polarizált véleménynek adtak hangot. Az életvilágot érintő többi kérdés körben polarizáltak voltak a válaszok, kevésbé voltak konszenzuson a fiatalok.

22. táblázat: A fogyatékos emberekkel kapcsolatos állítások értékelése (százalékban)

	Egyáltalán nem ért egyet	Is-is	Teljes mér- tékben egyetért
A munkáltatókat érdekeltté kell tenni abban, hogy a sérült emberek számára is biztosítsanak munkát.	2	14	84
Akinek valamilyen fogyatékosága van, annak más területen különleges képességei vannak.	11	35	54
A fogyatékos emberek sokszor visszatartásítják a segítségnyújtást, még akkor is, amikor tényleg szükségük lenne rá.	19	38	43
A fogyatékos gyermekeknek ugyanabba az iskolába kellene járniuk, mint a nem fogyatékosoknak.	45	32	23
A fogyatékos emberek nem képesek önálló életet élni.	45	33	22
Nincs szükség akadálymentesítésre, mert túl sokba kerül, és ha kell, mindig akad segítőkész ember.	79	12	9

AZ IFJÚSÁG LEGÉGETŐBB PROBLÉMÁJA

Az Ifjúság2000 vizsgálat talán legérdekesebb tapasztalata az volt, ahogyan a fiatalok az őket érintő legfontosabb társadalmi-gazdasági folyamatokat és problémákat rangsorolták. Az e kérdés által kimutatott társadalmi feszültség-potenciált a munkanélküliség, a pénztelenség, az alacsony keresetek és a lakáshelyzet említési sorrendje, és ezen elemeknek a többi tényezőtől való feltűnő távolsága jelezte.

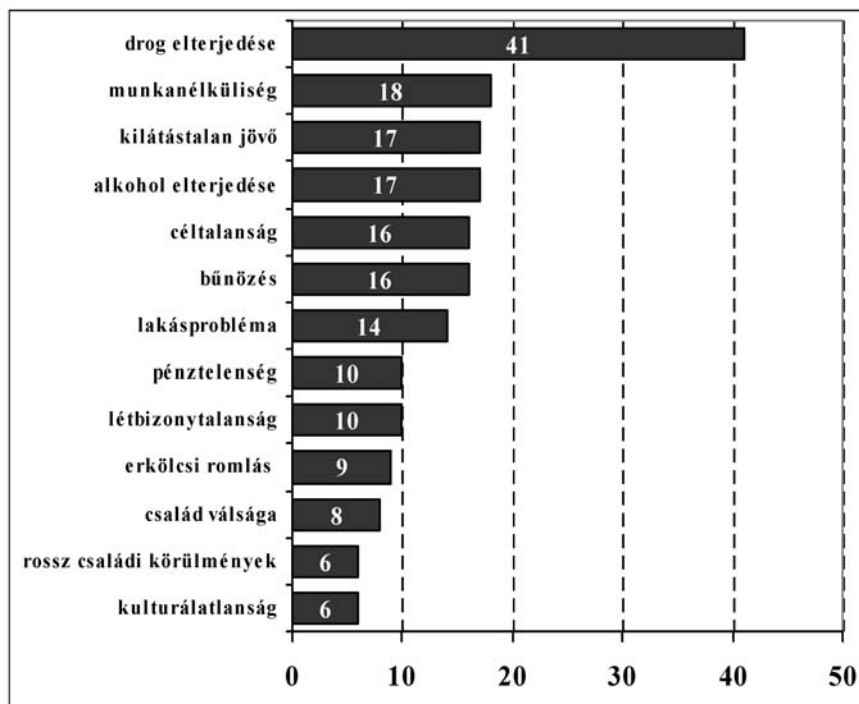
Négy év alatt lényeges változás történt a problémaérzékelésben. Napjainkban a 15–29 évesek számára minden kétséget kizáróan a drogok elterjedése jelenti a legfontosabb feszültségforrást. Korábban a kábítószerkérdés az említések sorrendje alapján képezett rangsor ötödik helyén helyezkedett el. Fontos változás, hogy a másik devianciaforrás, az alkohol elterjedése is bekerült a négy legfontosabb ügy közé.

A korábban abszolút elsőseget élvező alapproblémák, mint a munkanélküliség, a pénztelenség, a lakásügy háttérbe szorultak. A munkanélküliség említési gyakorisága több, mint a felére csökkent. A pénztelenség és a lakásprobléma a lista hetedik és kilencedik helyére csúszott. Szerepüket olyan tényezők vették át, amelyek közvetve vagy közvetlenül mégiscsak kapcsolódnak az alapvető társadalmi problémákhoz, így rájuk adott egyfajta válaszként értékelhetjük. A kilátástalanság, a céltalanság, a létbizonytalanság erősítik a deviáns magatartásformák kialakulását.

A legfiatalabb, a 15–19 éves korosztály esetében még az átlagosnál is jóval magasabbra értékelt probléma a drog és az alkohol elterjedése. A munkanélküliség leginkább a pályakezdeként most a munkaerőpiacra kilépő 20–24 éveseket érinti. A jövő problémái, a kilátástalanság, a céltalanság a többi csoporthoz képest a legidősebbek problématérképén jelenik meg nagyobb arányban.

Míg az alkoholproblémák leginkább a községben lakó fiatalokat foglalkoztatják – látszólag meglepően –, a kábítószer elterjedése nem oszlik meg az állandó lakóhely szerinti településtípus alapján. Véleményünk szerint ennek hátterében az áll, hogy a drogozás terjedését minden társadalmi rétegen belül egyaránt komoly problémaként értékelik. Hasonlóan a 2000. évi kutatás eredményeihez, a budapesti fiatalok körében az átlaghoz képest jóval magasabb a lakásproblémákat, valamint az önálló egzisztencia megteremtését felelősekként aránya, míg a községekben a munkanélküliség és az ehhez kapcsolódó pénztelenség jelentősége kiemelkedőbb.

67. ábra: Mit tart az ifjúság legégetőbb problémájának?
(a két legfontosabb válasz összevont százalékos megoszlása)

A jelenleg iskolarendszerben tanulók problématerképe igen komoly eltérést mutat az egyes iskolatípusok szerint. A szakmunkástanulókat és a szakközépiskolába járókat foglalkoztatja leginkább a drogok és az alkohol elterjedése. Az egyetemre és a főiskolára járókat immateriális, emocionális problémák, így a céltalanság, a kilátástalanság, az erkölcsi romlás, a kulturálatlanság és a család válsága foglalkoztatják a többiekénél jóval nagyobb mértékben.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

A Gyorsjelentés elkészítésekor még nincs lehetőség a két nagymintás vizsgálat mélyebb összehasonlítására, azonban szükségesnek látjuk, hogy néhány, már a Gyorsjelentés szintjén is látható változásra felhívjuk a figyelmet. Ezeket is csak vázlatosan és a Gyorsjelentés fejezeteit követve emeljük ki:

1. A családi életciklus tekintetében jelentős változások rögzíthetők. Az előző adatfelvételhez képest felértékelődött az élettársi kapcsolatok jelentősége, és ezzel párhuzamosan csökken a házastársi kapcsolatok aránya.
2. A változások leginkább a szülőképes korban lévő, 25–29 éves nőket érintik, akik körében mintegy 12 százalékponttal csökkent a férjezettek aránya, és a tartós kapcsolatok jellege is drámaian alakult át.
3. Az elmúlt négy esztendőben mintegy 6 százalékponttal nőtt a 15–29 éves korosztályok részvétele az iskolai képzésben. Az expanzió elsősorban a 25–29 évesek korcsoportját érintette.
4. A foglalkozási szerkezet a fizikai munkát végzők közel háromötödös dominanciáját mutatja, 2000-ben még kétharmados volt az arány.
5. Az otthoni személyi számítógéppel való ellátottság a duplájára emelkedett, a háztartásokban található internet-hozzáférés pedig közel háromszorosára bővült.
6. 2000-hez képest tovább nyílt a „kulturális olló”, azaz romlott a kulturális javakhoz való hozzájutás esélye.
7. A fiatalok értékvilágában bekövetkező változásokat leginkább a materiális értékek leértékelődésével, és ezzel párhuzamosan a posztmateriális értékek előtérbe kerülésével jellemezhetjük.
8. Tovább csökkent a politika iránti érdeklődés, ezzel párhuzamosan rendkívül alacsony a választáson részt venni kívánók aránya.

Néhány kérdés mélyebb vizsgálatot igényel. Így például fontos megvizsgálni, hogy miért következett be gyökeres változás a fiatalok legfontosabb problémáinak érzékelésekor. A 2000-ben meghatározó nagy társadalmi szintű problémacsoport helyett főleg a fiatalok élethelyzetéhez inkább kötődő, de a társadalmi integrációt veszélyeztető ügyek, így a drogok és az alkohol elterjedése, valamint a kilátástalanság kerültek előtérbe.

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra: A vizsgált korosztály korévenként, 2000-ben és 2004-ben (fő)	16
2. ábra: A fiatalok családi állapot szerinti megoszlása (százalék)	19
3. ábra: Családi állapot megoszlása korcsoport szerint a férfiaknál (százalék)	19
4. ábra: Családi állapot megoszlása korcsoport szerint a nőknél (százalék)	20
5. ábra: Családi állapot az apa iskolai végzettsége szerint (százalék)	21
6. ábra: Hány gyermeke van? 2000-ben és 2004-ben (százalék)	22
7. ábra: A 15–29 éves dolgozó fiatalok foglalkozási szerkezete (nemek szerinti százalékos megoszlás)	30
8. ábra: A 15–29 éves dolgozó fiatalok foglalkozási szerkezete településtípusok szerint . . .	31
9. ábra: A foglalkoztatottak munkanélküliség szerinti megoszlása (százalék)	32
10. ábra: Volt-e munkanélküli? (foglalkozási csoportonként, az adott csoport százalékában) . . .	33
11. ábra: A munka nélküli idő hossza (százalék)	34
12. ábra: Tart-e attól, hogy elveszíti állását? (az igen válaszok megoszlása foglalkozási csoportok szerint, az adott csoport százalékában)	34
13. ábra: Ön kivel él együtt? a fiatalok családösszetétel szerinti megoszlása (összes megkérdezett, százalék)	37
14. ábra: A háztartások egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelme településtípusok szerint (ft)	39
15. ábra: Megfelelőnek tartja-e jelenlegi lakáskörülményeit? (állandó lakóhely szerinti megoszlás, százalék)	42
16. ábra: Miért elégedetlen jelenlegi lakáskörülményeivel? (a lakáskörülményeikkel elégedetlenek válaszainak előfordulási arányai, százalék)	43
17. ábra: A család anyagi helyzetének megítélése	45
18. ábra: Tudnak-e pénzt megtakarítani? (százalék)	45
19. ábra: Ha tesznek félre pénzt, mire gyűjtenek? (a válaszolók százalékában, több válasz is lehetséges)	46
20. ábra: Milyen gyakran fordult elő az önök háztartásában az elmúlt 12 hónapban, hogy a hónap végére elfogyott a pénzüik? (a kérdésre adott válaszok megoszlása, százalék) . . .	47
21. ábra: Az elmúlt egy évben volt-e üdülni? (százalék, az összes megkérdezett között) . . .	48
22. ábra: Személyi számítógéppel való ellátottság a fiatalok háztartásaiban	50
23. ábra: Használ-e számítógépet? (a kérdésre válaszolók százalékában, 2000-ben és 2004-ben)	51
24. ábra: Szokott-e internetezni? (a kérdésre válaszolók százalékában)	52
25. ábra: Rendelkezik-e a háztartás internet-kapcsolattal? (a kérdésre válaszolók százalékában, 2000-ben és 2004-ben)	53
26. ábra: Rendszeresen sportoló 15–29 éves fiatalok százalékos aránya nemenként	55
27. ábra: Rendszeresen sportoló 15–29 éves fiatalok százalékos megoszlása	56
28. ábra: A sportolás a háztartás anyagi helyzetének függvényében	57
29. ábra: Szokott-e – akárcsak alkalmanként is – dohányozni? (a kérdésre válaszolók százalékában)	59
30. ábra: Milyen gyakran fogyasztott alkoholt az elmúlt évben? (a kérdésre válaszolók százalékában)	60
31. ábra: Milyen gyakran fordult elő az elmúlt egy évben, hogy erősen ittas állapotba került? (az alkoholt fogyasztottak körében, százalék)	61
32. ábra: Kipróbált-e ön már valamilyen drogot? (a kérdésre válaszolók százalékában) . . .	62
33. ábra: Az alkoholt és a cigarettát legalább hetente fogyasztók	63
34. ábra: Hogyan jellemezné saját egészségi állapotát? (a kérdésre válaszolók százalékában) . . .	64
35. ábra: Akadályozza-e tartós betegsége? (a kérdésre válaszolók százalékában)	65

36. ábra: Hány évesen élt először szexuális életet? (átlagéletkor az adott korcsoportonként)	66
37. ábra: Szexuális kapcsolatot még nem létesítők aránya korcsoportok szerint (százalék)	67
38. ábra: A leggyakrabban használt fogamzásgátlási módszerek korcsoportok szerint	68
39. ábra: Az egyes életesemények bekövetkezése (az érdemben válaszolók százalékában)	69
40. ábra: Az egyes életesemények bekövetkezése (a bekövetkezett és a prognosztizált életesemények átlag-korévekben)	70
41. ábra: Az elmúlt évben olvasott könyvek száma a tankönyveken kívül 2000-ben és 2004-ben	71
42. ábra: Az egy hónapon belül látogatott intézmények (korcsoportonkénti bontásban, 2000-ben)	73
43. ábra: A havonta vagy gyakrabban látogatott intézmények korcsoport szerint 2004-ben (korcsoportonkénti bontásban)	74
44. ábra: Hol tölti el a szabadidejét hét közben? (a leggyakrabban említett helyszínek, százalékban)	76
45. ábra: Hol tölti el a szabadidejét hétvégén? (a leggyakrabban említett helyszínek, százalékban)	77
46. ábra: A baráti körrel nem rendelkezők településtípus szerinti bontásban	78
47. ábra: A hétköznapi és hétvégi tévénézés (korcsoportok szerint, percekben)	79
48. ábra: A hétvégi tévénézés (településtípus szerint, percekben)	79
49. ábra: Megfelel-e az ön eszményének szülei élete? (az érdemi választ adók arányában, százalék, 2000-ben és 2004-ben)	82
50. ábra: Mindent számításba véve, véleménye szerint a rendszerváltás óta hogyan alakult...?	87
51. ábra: Mindent figyelembe véve, személyes tapasztalatai alapján hova sorolná családját? (a kérdésre válaszolók százalékában, iskolai végzettség szerint)	87
52. ábra: Mennyire elégedett a következő tényezőkkel? (öt fokú skála átlagértékei - 1: legkevésbé, 5: teljes mértékben)	88
53. ábra: Mindent számításba véve, ön mennyire elégedett azzal, ahogyan most él? (az összes megkérdezett között, százalék)	89
54. ábra: Ha a jövőre gondol, mit tart valószínűnek: a következő években hogyan alakul...? (a kérdésre válaszolók százalékában)	90
55. ábra: Milyen személyes élettervei vannak a következő öt esztendőre? (két válasz összevont százalékos eredménye, a 10 százaléknál magasabb értékek)	91
56. ábra: Különböző iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok érdeklődése a politika iránt (1–5-ig terjedő skála átlagai 2000-ben és 2004-ben – 1: legkevésbé, 5: leginkább)	92
57. ábra: Mennyire bízik a (-/+40-ig terjedő skála átlagai)	93
58. ábra: Bal-jobb és liberális-konzervatív orientáció (7 fokú skála eloszlása, a kérdésre válaszolók százalékában)	94
59. ábra: Tagja-e ön valamilyen szervezetnek? (százalékos megoszlás)	96
60. ábra: A következő kijelentések közül melyikkel tudná önmagát a leginkább jellemezni? (százalékban, 2000-ben és 2004-ben)	99
61. ábra: A magukat valamilyen felekezethez tartozónak vallók megoszlása	100
62. ábra: Az egyházi esküvőt tartók/tartani kívánók aránya	101
63. ábra: Ön milyen mértékűnek ítélné saját tudását a fogyatékos emberekkel kapcsolatban? (százalékban)	103
64. ábra: A fogyatékos emberek csoportjai közül melyikről van a legtöbb ismerete? (százalékban)	104
65. ábra: A fogyatékos emberekkel kapcsolatos tulajdonság párok	105
66. ábra: Hogyan vélekedne ön arról, ha a szomszédjába fogyatékos ember költözne? (százalékban)	106
67. ábra: Mit tart az ifjúság legégetőbb problémájának? (a két legfontosabb válasz összevont százalékos megoszlása)	109

1. táblázat: A súlyozott minta nemek szerinti megoszlása*	.17
2. táblázat: A súlyozott minta korcsoportok szerinti megoszlása	.17
3. táblázat: Az iskolai képzésben részt vevő 15–29 évesek aránya 2000-ben, illetve 2004-ben (Életkori csoportok szerint, százalékos megoszlásban)	.24
4. táblázat: Az iskolarendszerben tanulók százalékos megoszlása iskolatípusok szerint	.25
5. táblázat: A 15–29 éves, gazdaságilag aktív, inaktív és munkanélküli fiatalok iskolázottsága 2000-ben, illetve 2004-ben (százalékban)	.26
6. táblázat: Az iskolai oktatásban részt vevő 15–29 éves fiatalok aránya	.27
7. táblázat: Az egyetemi és főiskolai hallgatók megoszlása 2000-ben és 2004-ben az apa iskolázottsága szerint (százalékban)	.27
8. táblázat: A dolgozó fiatalok aránya a különböző összetételű családokban élő fiatalok között (az adott család kategória arányában, százalék)	.37
9. táblázat: A háztartások egy fogyasztási egységre jutó átlagjövedelme, régiók szerint	.38
10. táblázat: A háztartások egy fogyasztási egységére jutó jövedelmi ötödök közötti eloszlása a háztartás típusa szerint (százalék)	.39
11. táblázat: Az egyes tartós fogyasztási javakkal rendelkezők aránya háztartástípus szerint (az összes megkérdezett között, százalékban)	.40
12. táblázat: Az év legnagyobb részében hol lakik ön? (érdemben válaszolók válaszainak megoszlása)	.41
13. táblázat: Állandó lakóhelyét tekintve hol lakik ön? (érdemben válaszolók megoszlása)	.41
14. táblázat: A ház/lakás helye a településen belül a kérdező megítélése alapján (háztartástípus szerint, százalék)	.42
15. táblázat: A soha nem látogatott intézmények korcsoport szerint 2004-ben	.74
16. táblázat: Az elmúlt 3 évben volt-e a következő rendezvényeken? (iskolai végzettség arányában, százalék)	.75
17. táblázat: Az elmúlt 3 évben volt-e a következő rendezvényeken? (településtípus szerint, százalék)	.75
18. táblázat: Mennyire fontosak az alábbi értékek az ön életében? (az érdemi válaszok átlaga – egyáltalán nem fontos: 1, rendkívül fontos: 5)	.83
19. táblázat: Az egyes értékek fontosságának átlagpontszáma korcsoportok szerint (az érdemi válaszok átlaga – egyáltalán nem fontos: 1, rendkívül fontos: 5)	.84
20. táblázat: Az egyes értékek fontosságának átlagpontszáma nemek szerint (az érdemi válaszok átlaga – egyáltalán nem fontos: 1, rendkívül fontos: 5)	.85
21. táblázat: Milyen gyakran jár egyházi, vallási közösségi szertartásokra (mise, istentisztelet, egyéb vallási összejövetel), leszámítva a családi eseményeket (esküvő, temetés, keresztelő)?	.101
22. táblázat: A fogyatékos emberekkel kapcsolatos állítások értékelése (százalékban)	.107